

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI**

**SEVİNÇ ÇOKUM’UN TARİHİ ROMANLARINDA ANLATICI VE
ÜSLÛP**

SELENAY ZOR

Dr. Öğr. Üyesi İRFAN MURAT YILDIRIM

MANİSA-2022

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI**

**SEVİNÇ ÇOKUM’UN TARİHİ ROMANLARINDA ANLATICI VE
ÜSLÛP**

SELENAY ZOR

Dr. Öğr. Üyesi İRFAN MURAT YILDIRIM

MANİSA-2022

TEZ ONAY SAYFASI (SAVUNMADAN SONRA EKLENECEK)

EK:5 TEZ VERİ GİRİŞ VE YAYINLAMA İZİN FORMU EKLENECEK

**EK:6 YEMİN METNİ DOLDURULACAK
YEMİN METNİ**

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “.....”
adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma
başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen
eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu
onurumla doğrularım.

.../.../20..

Adı Soyadı

İmza

ÖZET

Roman; olay örgüsü, şahıs, yer ve zaman gibi belli unsurlara sahip olan edebi bir türdür. Roman türü kendi arasında çeşitlere ayrılır. Tarihi roman da bunlardan biridir. Tarihi roman; tarihe yön veren olayları ve şahısları anlatır. Anlatılan olay ve şahıslar yazarın tanıklık etmediği bir dönemden olmalıdır. Tarihi romanlar da kurgu unsurundan meydana geldiği için gerçek hayatla birebir örtüşmesi beklenemez. Tarihi olaylar ve şahıslardan esinlenilerek kurgu doğrultusunda kaleme alınır. Olaylar ve kişiler yazarın hayal gücü ile birleşerek tarihi romanın ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Türk edebiyatında tarihi roman Namık Kemal'in Cezmi adlı eseriyle başlar. Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kemal Tahir, Tarık Buğra, Turgut Özakman, Ayşe Kulin, Sevinç Çokum gibi yazarlar tarihi romanlar kaleme alır.

İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya gelen Sevinç Çokum'un edebiyata olan ilgisi orta okul yıllarında başlar. Öğretmeninin yönlendirmeleriyle kaleminin gücünü fark eden Sevinç Çokum o dönemde şiir yazar. Üniversite yıllarında hikâye yazmaya başlar. Hikâyeleri çeşitli dergilerde yayımlanır. İlk öykü kitabı olan *Eğik Ağaçlar*'ı yayımladıktan sonra öykü alanında yoğunlaşır. Romandan önce yazmış olduğu öyküleriyle kalemini zenginleştirdikten sonra ilk romanı olan *Zor* raflarda yerini alır. Tarihi roman özelliği taşıyan beş kitabı bulunur. Tarihi roman dışında sınıf çatışması, kadın, göç, üniversite olayları, darbe gibi çeşitli konulara yer verir. Kadın haklarını savunan ve romanındaki kadınlar ile bunu işlemeye çalışan bir yazardır.

Ailesi ve çevresinden eski zamanlara dair dinlediği ve şahit olduğu çoğu unsuru romanlarında kullanır. Tarihi romanlarını meydana getirmeden önce çeşitli coğrafyalara gidip o bölgenin ruhunu gözlemler. Bu romanlarındaki gerçeklik unsurunun yoğunlaşmasına yardımcı olur. *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce*, *Lacivert Taşı* ve *Gözyaşı Çeşmesi* tarihi romanlarıdır. Bu romanları meydana getirmeden önce o dönem ruhunu iyi bilen şahıslarla iletişime geçer. Romanlarında oluşturduğu mekanları ziyaret eder ve dönemi en iyi hali ile yansıtmaya çalışır.

Anahtar Kelimeler: Sevinç Çokum, roman, tarihi roman, kadın yazar.

ABSTRACT

The novel is a literary genre that has certain elements such as plot, person, place and time. The novel genre is divided into varieties among themselves. The historical novel is one of them too. The historical novel deals with events and people in history. Since historical novels are composed of fictional elements, it can not be expected to overlap with real life. It is written in the direction of fiction, inspired by historical events and people. Therefore historical novel heroes can be real or surreal. Events and people combine with the imagination of the author and pave the way for the emergence of the historical novels. The historical novel begins with Namık Kemal's work '*Cezmi*' in Turkish literature. Writers like Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kemal Tahir, Tarık Buğra, Turgut Özakman, Ayşe Kulin, Sevinç Çokum write historical novels.

Born in Istanbul's Beşiktaş district, Sevinç Çokum's interest in literature begins during her secondary school years. Sevinç Çokum, who realised the power of her pen with the guidance of her teacher, wrote poetry at that time. She begins writing story in during university years. Her stories are published in various journal. After publishing her first story book '*Eğik Ağaçlar*' she focused on the field of short stories. After and enriching her pen with the stories she wrote before the novel, her first novel '*Zor*' takes its places on the shelves. She has five books that are historical novels. Apart from historical novels, she covers various topics such as class conflict, women, immigration, university events and the coup. She is a writer who defends women's rights and tries to process this with the women in her novel.

She uses most of the elements she has heard and witnessed from her family and surroundings in her novels. Before creating her historical novels, she goes to various geographies and observes the spirit of that region. This helps intensify the element of reality in her novels. *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı*, *Hilal Görününce*, *Lacivert Taşı* and *Gözyaşı Çeşmesi* are her historical novels. Before creating these novels she communicate with people who know the spirit of that period well. She visits the places she created in her novels and tries to reflect the period in its best form.

Keywords: Sevinç Çokum, novel, historical novel, woman author.

EK:9 ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR METNİ

Kız çocuklarına eğitim hakkı veren başöğretmen Gazi Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere, çalışmamıza değerli fikirleriyle katkı sağlayan, bana yol gösteren, akademik hayata dair önümü görmemi sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İrfan Murat Yıldırım'a ve eğitim hayatım boyunca yanımda olup beni her zaman destekleyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
TEZ VERİ GİRİŞ VE YAYINLAMA İZİN FORMU.....	iv
YEMİN METNİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR METNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
TARİHİ ROMAN, ANLATICI VE ÇEŞİTLERİ, ÜSLÛP	1
A. Tarihi Roman.....	1
B. Anlatıcı ve Çeşitleri	3
C. Üslûp	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
SEVİNÇ ÇOKUM’UN HAYATI VE ESERLERİ	8
1.1. Sevinç Çokum’un Hayatı.....	8
1.2. Sevinç Çokum’un Eserleri.....	8
İKİNCİ BÖLÜM	11
SEVİNÇ ÇOKUM’UN TARİHİ ROMANLARINDA ANLATICI VE ÜSLÛP İNCELEMESİ	11
2.1. Romanların Üslûp (Stilistik) Bakımından İncelenmesi	11
2.2. Bizim Diyar Romanındaki Yapı Öğelerinin Üslûba Etkisi	12
2.2.1. Özet.....	12
2.2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	13
2.2.2.1. Anlatıcı	13
2.2.2.2. Bakış Açısı.....	14
2.2.3. Bizim Diyar Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi.....	14
2.2.3.1. Montaj Tekniği	14
2.2.3.2. Leitmotiv Tekniği	15
2.2.3.3. Anlatma-gösterme Tekniği.....	16
2.2.3.4. Mektup tekniği.....	17
2.2.3.5. Tasvir tekniği.....	17
2.2.3.6 Geriye dönüş tekniği	18
2.2.3.7. İç çözümleme tekniği.....	19
2.2.3.8. Diyalog tekniği	19
2.2.3.9. İç monolog tekniği	20
2.2.4. Bizim Diyar Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi.....	20
2.2.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi	21
2.2.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	21

2.2.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)	21
2.2.4.2.1.1. Basit Cümleler	21
2.2.4.2.1.2. Birleşik Cümleler	22
2.2.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (Fiil ve İsim Cümleleri)	22
2.2.4.2.2.1. İsim Cümleleri	22
2.2.4.2.2.2. Fiil Cümleleri	22
2.2.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)	22
2.2.4.2.3.1. Kurallı Cümleler	22
2.2.4.2.3.2. Devrik Cümleler	22
2.2.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler	23
2.2.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)	23
2.2.4.2.4.1. Olumlu Cümleler	23
2.2.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler	23
2.3. Hilal Görününce Romanındaki Yapı Öğelerinin Üslûba Etkisi ...	23
2.3.1. Özet	23
2.3.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi	25
2.3.2.1. Anlatıcı	25
2.3.2.2. Bakış Açısı	26
2.3.3. Hilal Görününce Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi	26
2.3.3.1. Tasvir tekniği	26
2.3.3.2. İç Monolog tekniği	27
2.3.3.3. Diyalog tekniği	28
2.3.3.4. Anlatma-gösterme tekniği	29
2.3.3.5. Montaj tekniği	30
2.3.3.6. Geriye Dönüş tekniği	31
2.3.3.7. Özetleme tekniği	31
2.3.4. Hilal Görününce Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	32
2.3.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi	32
2.3.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	35
2.3.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)	35
2.3.4.2.1.1. Basit Cümleler	35
2.3.4.2.1.2. Birleşik Cümleler	35

2.3.4.2.2.Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)	35
2.3.4.2.2.1. İsim Cümleleri	35
2.3.4.2.2.2.Fiil Cümleleri	35
2.3.4.3.3.Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksilti Cümleler)	36
2.3.4.3.3.1.Kurallı Cümleler	36
2.3.4.3.3.2.Devrik Cümleler	36
2.3.4.3.3.3.Eksilti Cümleler.....	36
2.3.4.3.4.Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)	36
2.3.4.3.4.1.Olumlu Cümleler	36
2.3.4.3.4.2.Olumsuz Cümleler.....	37
2.4.Ağustos Başağı Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi.....	37
2.4.1. Özet.....	37
2.4.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi.....	38
2.4.2.1. Anlatıcı	38
2.4.2.2. Bakış Açısı.....	39
2.4.3. Ağustos Başağı Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi.....	40
2.4.3.1. Geriye dönüş tekniği:	40
2.4.3.2. İç çözümleme tekniği.....	41
2.4.3.3.Tasvir tekniği	41
2.4.3.4. Özetleme tekniği	42
2.4.3.5. Diyalog tekniği	43
2.4.3.6. Montaj tekniği	43
2.4.3.7. Mektup tekniği.....	44
2.4.3.8. Anlatma-gösterme tekniği	45
2.4.4. Ağustos Başağı Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi.....	46
2.4.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi	46
2.4.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	47
2.4.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)	48
2.4.4.2.1.1. Basit Cümleler	48
2.4.4.2.1.2. Birleşik Cümleler.....	48
2.4.4.2.2. Yüklem Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)	48
2.4.4.2.2.1. İsim Cümleleri	48

2.4.4.2.2.2. Fiil Cümleleri	48
2.4.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)	48
2.4.4.2.3.1. Kurallı Cümleler	48
2.4.4.2.3.2. Devrik Cümleler	49
2.4.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler.....	49
2.4.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)	49
2.4.4.2.4.1. Olumlu Cümleler.....	49
2.4.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler.....	49
2.5. Lacivert Taşı Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi.....	49
2.5.1. Özet.....	49
2.5.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi	52
2.5.2.1. Anlatıcı	52
2.5.2.2. Bakış Açısı.....	53
2.5.3. Lacivert Taşı Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi.....	53
2.5.3.1. Mektup tekniği.....	54
2.5.3.2. Diyalog tekniği.....	55
2.5.3.3. Özetleme tekniği	55
2.5.3.4. İç monolog tekniği	56
2.5.3.5. Geriye dönüş tekniği	56
2.5.3.6. Leitmotiv tekniği	57
2.5.3.7. Anlatma-gösterme tekniği	58
2.5.3.8. Tasvir tekniği.....	58
2.5.3.9. Montaj tekniği	59
2.5.3.10. Bilinç akımı tekniği	60
2.5.4. Lacivert Taşı Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi.....	61
2.5.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi	61
2.5.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	62
2.5.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)	62
2.5.4.2.1.1. Basit Cümleler	63
2.5.4.2.1.2. Birleşik Cümleler.....	63
2.5.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)	63
2.5.4.2.2.1. İsim Cümleleri	63
2.5.4.2.2.2. Fiil Cümleleri.....	63

2.5.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)	63
2.5.4.2.3.1. Kurallı Cümleler	63
2.5.4.2.3.2. Devrik Cümleler	64
2.5.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler.....	64
2.5.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)	64
2.5.4.2.4.1. Olumlu Cümleler.....	64
2.5.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler.....	64
2.6. Gözyaşı Çeşmesi Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi	65
2.6.1. Özet.....	65
2.6.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi.....	66
2.6.2.1. Anlatıcı	66
2.6.2.2. Bakış Açısı.....	68
2.6.3. Gözyaşı Çeşmesi Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi.....	68
2.6.3.1. İç çözümleme tekniği.....	68
2.6.3.2. İç monolog tekniği	69
2.6.3.3. Diyalog tekniği.....	69
2.6.3.4. Mektup tekniği.....	69
2.6.3.5. Anlatma-gösterme tekniği	70
2.6.3.6. Özetleme tekniği	71
2.6.3.7. Geriye dönüş tekniği	71
2.6.3.8. Tasvir tekniği.....	72
2.6.3.9. Montaj tekniği	73
2.6.4. Gözyaşı Çeşmesi Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi.....	74
2.6.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi	74
2.6.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi	76
2.6.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)	76
2.6.4.2.1.1. Basit Cümleler	76
2.6.4.2.1.2. Birleşik Cümleler.....	77
2.6.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)	77
2.6.4.2.2.1. İsim Cümleleri	77
2.6.4.2.2.2. Fiil Cümleleri.....	77
2.6.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)	77

2.6.4.2.3.1. Kuralhı Cümleler	77
2.6.4.2.3.2. Devrik Cümleler	78
2.6.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler.....	78
2.6.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)	78
2.6.4.2.4.1. Olumlu Cümleler	78
2.6.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler.....	78
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	84

KISALTMALAR DİZİNİ

BD: BİZİM DİYAR

HG: HİLAL GÖRÜNÜNCÜ

AB: AĞUSTOS BAŞAĞI

LT: LACİVERT TAŞI

GÇ: GÖZYAŞI ÇEŞMESİ

DLT: DİVAN-U LÜGATİ'T TÜRK

a.g.e.: Adı geçen eser

GİRİŞ

TARİHİ ROMAN, ANLATICI VE ÇEŞİTLERİ, ÜSLÛP

A. Tarihi Roman

Tarih, bir milletin yaşadığı ve tanıklık ettiği olaylar bütünüdür. Tarihi olgular ve tarihi şahıslar edebi eserlere konu olabilirler. Tarihe yer veren romanlar ‘tarihi roman’ olarak adlandırılırlar. “... tarihi romanda yazar, yaşadığı devrin uzağındaki bir zamanda gerçekleşmiş olayları konu alarak onları yeni baştan hatta kendi yaşadığı devrin meseleleriyle kurarak işler.”¹

Tarihi romanlarda yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı gibi yazarın tanıklık etmediği bir devir anlatılır. Tarihin yer aldığı romanların da kurgusal bir yapıdan meydana geldiği unutulmamalıdır. Çünkü tarihe tanıklık etmiş kişiler ve olaylar romanlarda gerçek hayatta oldukları gibi yer almazlar. Roman yazarı, olayları ve şahısları kendi dünyasında yaratır.

Hülya Argunşah, tarihten yararlanan edebi türlerle ilgili “*Tarihten ilham alan ya da faydalanan edebî türlerin ortaya çıkışı tarihin pozitif bilim olma yoluna girdiği 19. yüzyıldır. Bundan öncesinde tarih hem bir bilgi hem de bir anlatı türü olarak değişik şekillerde görülmüştür. Örneğin; destanlar, insanların bu eski tecrübelerini taşıyan en eski edebiyat ürünleridir.*”² diyerek roman türünden önce de tarihin edebi eserlerde yer aldığını açıklar. Tarihi romandan önce tarih konulu eserler yukarıdaki alıntıdan anlaşıldığı gibi destan türü ile verilmiştir. Türk Edebiyatı’nda İslamiyet öncesinde ve sonrasında yazılan destanlarda tarihin önemli bir yer tuttuğuna şahit oluruz.

Ömer Faruk Huyugüzel, tarihi romanı “*Tarihi ya da tarihin bir dönemini olay ve kişileriyle yeniden canlandıran, hayalî olarak yeniden yaratan romanlara tarihi roman adı verilir.*”³ ifadeleriyle açıklar. Tarihî romanlarda şahsiyetlere ya da döneme

¹ Hülya Argunşah, **Tarih ve Roman**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.10.

² Hülya Argunşah, **Tarih ve Roman**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.10.

³ Ömer Faruk Huyugüzel, **Eleştiri Terimleri Sözlüğü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s.478.

ait olan özelliklere yer verilebildiği gibi, gelenek ve görenekler, dil özellikleri, nasihatler, yaşayış biçimleri ve kültürlere ait unsurlar da romanda yer alabilir.

Tarihi romana dair yapılan eleştiriler vardır. Eleştiriler genellikle birkaç madde etrafında yapılır. “*Bunlardan birisi tarihi romanlarda anlatılacak olayların çapı veya büyüklüğüyle ilgilidir. Tartışılan ikinci bir konu ise gerçek tarihi şahsiyetlerin hikâyelerde ne ölçüde bulunacağı, ne kadar aktif şekilde görüneceği sorusudur. Tartışılan üçüncü bir konu da ele alınan tarihi olay veya şahsiyetin zamanı ile romanın yazılış zamanı arasında ne kadarlık bir zaman aralığı olması gerektiği konusudur.*”⁴

Alıntılanan bölüme göre tartışmalar üç konu etrafında şekillenmiştir. Romana yansıtılacak tarihi olayların büyüklüğü, tarihi şahsiyetlerin ne ölçüde romanda yer alacağı ve tarihi olayların/shahsiyetlerin meydana geldiği/yaşadığı zaman ile roman arasındaki zamanın ne kadar olması gerektiği tartışılmıştır.

Dünya Edebiyatı’nda tarihi roman kavramına bakacak olursak dünyada bu türün ilk örneğini Walter Scott vermiştir. “*İlk örneğini Avrupa’da Walter Scott’la veren tarihi roman....*”⁵ Walter Scott’ın ardından Alexandre Dumas Pere, M.Gogol, Gustave Flaubert, Tolstoy ve Stendhal gelmektedir.

Türk edebiyatında ise Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Kemal Tahir, Tarık Buğra, Hüseyin Nihal Atsız, Nedim Gürsel, Turgut Özakman, Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Sevinç Çokum akla ilk gelen isimlerdendir.

Tarihi roman, 1870 ve sonrasında Türk Edebiyatı’nda görülmeye başlanan ve gitgide gelişmeler kaydeden roman türünün bir çeşididir. O yıllardan itibaren yazarlar tarihi roman denemeleri yapar (Örn. Ahmet Mithat Efendi-Yeniçeriler) ve bu türün Türk edebiyatında bir yer bulmasına olanak tanırırlar.

Tarihi roman yazarlarından birisi de Sevinç Çokum’dur. Sevinç Çokum, tarihi romanlar kaleme alan kadın yazarlardandır. Sevinç Çokum, tarihi romanlarını meydana getirmeden önce romanında anlatacağı bölgeye giderek romanında işleyeceği zamanı yaşamış kişileri dinler ve bu bilgiler doğrultusunda roman kurgusunu oluşturur. Kırım Türklerini, Osmanlı İmparatorluğu’nu, Balkanları ve orada yaşayan nüfusun şahit olduğu olaylara yer vermiştir. Sevinç Çokum, yazın hayatı süresince beş adet tarihi roman yazmıştır. *Bizim Diyar, Hilal Görününce,*

⁴ Ömer Faruk Huyugüzel, **Eleştiri Terimleri Sözlüğü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s.479.

⁵ Hülya Argunşah, **Tarih ve Roman**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.11.

Ağustos Başağı, Lacivert Taşı ve Gözyaşı Çeşmesi Sevinç Çokum'un tarihi romanlarıdır. Bu romanlarda tarihi şahsiyetler ve tarihi olaylar yer alır.

B. Anlatıcı ve Çeşitleri

*“Roman sanatı, esas itibariyle anlatılacak bir ‘hikâye’ ile bu hikâyeyi sunacak bir ‘anlatıcı’ya dayanır.”*⁶

*“Anlatıcı, romanda geçen tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, mekânı, zamanı; kısaca romanda bulunan her şeyi okuyucuya aktaran, sunan kişidir.”*⁷

Verilen tanımlardan da anlaşıldığı gibi anlatıcı; roman veya kurgusal bir metinde olayı aktaran kişidir. Anlatıcı romanın temel unsurlarından biridir. Anlatıcı her romanda karşımıza çıkar, çünkü hikâyeyi, olayı anlatacak olan kişi anlatıcıdır.

Anlatıcı kendi içinde üçe ayrılır: “1.tekil kişi (Ben), 3.tekil kişi (O) ve 2.çoğul kişi (Siz).”⁸ Bu anlatıcı tiplerinden en çok tercih edileni 3.tekil (O) anlatıcıdır. “O anlatıcı, anlatı sisteminde en fazla yer verilen ve esnek yapısı itibariyle yazarlar tarafından en fazla tutulan (popüler) bir anlatıcıdır.”⁹

3.tekil kişi (o/hâkim/ilahi) anlatıcı her şeyi bilme ve görme yetisine sahiptir. Aynı zamanda romanda yer alan şahısların ruhsal çözümlemelerine de yer verebilmektedir. “Onun görmediği, bilmediği, sezip anlamadığı hiçbir şey yoktur. O, romanda yer alan kişi ve olayları, uzaktan ve yakından tanıtmaya, kişilerin iç dünyasında geçenleri anlatma ve sezme yeteneğine sahiptir.”¹⁰

Günümüz romanlarında çoğunlukla 3.tekil kişi anlatıcı kullanılır. Yazar her şeyi bilen o ilahi güç sayesinde sırları, bilinmeyenleri ortaya çıkarır. Şahıslarının zihnine süzülerek ne zaman ne düşündüklerini, ağızlarından çıkan söz ile zihinlerinden geçen ne olduğunu okura aktarır. Kısaca ilahi anlatıcı, ben anlatıcı ve siz anlatıcıdan daha fazla yetilere sahiptir. Her olan biteni bilme kapasitesi ve ruh çözümlemesi yapabilmesi en büyük ayrıcalıklarındandır.

⁶ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.19.

⁷ Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2021, s.105.

⁸ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.28.

⁹ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.31.

¹⁰ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.31-33.

O anlatıcı; her şeye tarafsız bir gözle bakar. Her şeyi duyar, her şeyi görür ve okura iletir. Romanda geçen olaylar onun anlatımıyla hayat bulur. Her gizemi bilir, çözümler.

O anlatıcı, kendini gizlemez ve hangi açıdan bakılırsa bakılsın insan üstü bir yapıdadır. Bir karakterin bilemeyeceği, fark edemeyeceği durumları okura aktarabilir. Romanın unsurları (şahıs-yer-zaman-vak'a) hakkında sonsuz bilgiye sahiptir. Aynı zamanda 'o anlatıcı' ile yazar anlatıcı birbirine çok benzese de karıştırılmamalıdır. Çünkü anlatıcı kurguya ait olan bir unsurdur. Bu nedenle yazar ile anlatıcı aynı kişidir denilemez.

O anlatıcı bazen olay ve şahıslara dönük eleştirilerde de bulunabilmektedir. *"Tanrısal anlatıcının bir özelliği de, olaylara ve kişilere dönük bazı açıklamalarda bulunması, eleştiriler yapmasıdır kuşkusuz."*¹¹ Birisini tasvir ederken ya da bir duruma şahit olurken kendi aklına yatmayan bir olguyu eleştirebilir.

1.tekil kişi (Ben) anlatıcı; diğer anlatıcı tiplerine göre daha yenidir. *"... yakın zamanda ortaya çıkmış ve romancılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır."*¹² Yeni yeni kullanılmaya başlanmış ve çoğunlukla otobiyografik romanlarda tercih edilmektedir. Bu anlatıcı tipinde birçok sınırlılık bulunur. Çünkü ben anlatıcı olaylara ve şahıslara kendi perspektifinden bakmaktadır. *".... Anlatıcının bakış açısı merkezi, kendisidir. Yani olaylar, kişiler ve motifler, anlatıcının duyusu, görüşü, değerlendirişi açısından sunulur."* Alıntılanan bölümden de anlaşıldığı gibi ben anlatıcı, kendi bildikleriyle sınırlıdır.

Ben anlatıcı, olay-kişi-yer-zaman gibi roman unsurlarını ancak kendi perspektifinden aktarabilir. Dolayısıyla ruhsal çözümlemelere de kendi yorumuyla yer verebilmektedir. Kendi hayat görüşüyle sınırlı kalan bir anlatıcıdır. Okur, yalnızca ben anlatıcının zihninden geçenlere ve tanık olduğu olaylara şahit olabilir.

Siz anlatıcı; çok az kullanılan ve sınırlılıkları diğer anlatıcılardan daha fazla olan anlatıcı tiptir. *"Çoğul 2.kişi tipiyle sahneye çıkarılan anlatıcı ise, çok az kullanılan, marjinal bir anlatıcı örneğidir. Romancı için olağanüstü sınırlama getiren sıkıntılı bir tiptir."*¹³ Siz hitap şeklinin roman boyunca devam etmesi hem alışılmamış

¹¹ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018 s.34.

¹² Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2021, s.113.

¹³ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018 s.30.

hem de fazla tercih edilmeyen bir durumdur. Bu anlatıcı ben anlatıcıdan daha çok yazarı sınırlar.

C. Üslûp

Üslûp; “*anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz*”¹⁴ anlamlarına gelir. Üslûpla ilgili yapılmış bazı tanımlamalar mevcuttur.

Mehmet Tekin üslûbu “*Üslûp, dilin mecazi gücünü, renk ve eylem zenginliğini, kısacası dilin anlatım dağarcığını kişisel beceriyle söz veya -özellikle- yazıya dökmek, dile hayatîyet (canlılık) kazandırmak demektir.*”¹⁵ şeklinde açıklarken, Şerif Aktaş; “*üslûp; dilden ayrı düşünülmesi mümkün olmayan bir unsurdur.*”¹⁶ diyerek daha kısa bir tanım tercih eder.

Ömer Faruk Huyugüzel *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*’nde üslûbu; “*Belâgat kitaplarında kısaca ‘tarz-ı beyân’ şeklinde açıklanan üslûp, daha ayrıntılı bir tanımıyla ‘bir yazarın, ekolün, devrin, akımın veya türün dili farklı ve kendine özgü bir şekilde kullanma yolu’ demektir.*”¹⁷ cümlesiyle açıklar.

Üslûp ve Üslûpbilim Kuramları adlı makalede üslûp; “*daha ilk çağlardan beri eşzamanlı ve artzamanlı boyutları ile tartışılan ve teorisinden çok pratik olarak kullanılan ifade sanatı olarak karşımıza çıkmaktadır.*”¹⁸ cümleleriyle tanımlanmıştır. Aynı zamanda Zeki Karakaya ilgili makalesinde “*İçerik, biçim uyumu olarak ortaya çıkan üslûp, aynı zamanda edebi olma kriteridir.*”¹⁹ üslûbu bu cümleyle tanımlar.

İsmail Durmuş’un Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde yer alan maddesinde üslûp “*Dil ve edebiyatta üslûp kişinin kendi duygu, düşünce ve heyecanlarını dile getirme şekli, dili kullanma biçimidir.*”²⁰ şeklinde açıklanmıştır.

Üslûp; imladan kelime kullanımına, kelimelerin anlamlarından edebi sanatlara, bir akımın/dönemin özelliklerini içeren ifadelerden içeriğe dek birçok unsurdan oluşur. “*Üslûp, sözlerin, çok uzun ya da kısa kurulmasından; icazlı, yani geniş ve ağır anlamla yüklü olmasından ya da anlamı yüzeyde taşımasından; sözde edebi sanatlara*

¹⁴ Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük’ten alınmıştır.

¹⁵ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018 s. 178.

¹⁶ Şerif Aktaş, **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2014, s.9.

¹⁷ Ömer Faruk Huyugüzel, **Eleştiri Terimleri Sözlüğü**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s.518.

¹⁸ Zeki Karakaya, “**Üslûp ve Üslûpbilim Kuramları**”, Akademik Açı, Sayı 2, Samsun 1996, s. 117.

¹⁹ Zeki Karakaya, “**Üslûp ve Üslûpbilim Kuramları**”, s. 121.

²⁰ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi ‘**Üslûp**’ maddesinden alınmıştır. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/ustlup>)

fazla yer verilip verilmemesinden; sözdiziminde fazla kuralcı kalınması ya da günlük konuşmalardaki savrukluğa ve doğallığa bağlı kalınmasından; konu seçiminden, hitab edilen okuyucu kalitesinden, yazarın bağlandığı edebiyat akımının sanat ve dil anlayışından vb. doğar."²¹

Mehmet Kaplan ise "Üslup ile muhteva, iç ile dış birbirinden ayrılmaz. Duygu ve düşünce kendisini dil ile ortaya koyar. Buna göre dil, daha doğru bir deyimle üslup, duygu ve düşüncenin aynasıdır."²² diyerek daha genel bir tanım ortaya koyar.

Alman akademisyen Oliver Jahraus, üslup bilimi için "Üslûp bilimi, iyi bir üslûp için kurallar koyabilir veya edebi çalışmalarda bir alt disiplin olarak edebi metinlerdeki üslûp yapılarını inceleyebilir. Tarzın kendisi dille sınırlı değildir ve çeşitli ortamlarda, hatta insan davranışında bile gözlemlenebilir, ancak ifadesi paradigmatic olarak doğada dilseldir."²³ demiştir. Aynı yazar edebi üslûbu, "Edebi üslûp, öncelikle yazarla ilgili olarak tek tek metnin üslûbuna odaklanır; edebi metnin konusu, türü, edebi çağ, tarihsel zaman, alımlanma vb. Edebi metnin üslûbu, ne kadar ayırt edici olursa olsun metnin içsel bir özelliği değil, ek bir özelliğidir."²⁴ cümleleriyle açıklar.

Üslûp yukarıda verilen tanımlardan da anlaşılacağı gibi ifade biçimidir. Bir şeyin nasıl söylendiğidir. Örneğin; havanın bulutlu ve güneşli olmasına dair birden fazla cümle kurulabilir. '1.Bugün havadaki bulutlara rağmen güneş görünüyordu. 2.Hava güneşli ve sıcak, aynı zamanda bulutlu da. 3.Gökyüzündeki bulutlar güneşin görünmesine engel değil.' gibi çeşitli şekilde havanın durumu ifade edilebilir. Bu ifadelerin çeşitli olmasının sebebi söyleyen kişinin üslûbu, ifade etme şekli ve seçtiği kelimelerdendir. Aynı örneği ressam ve normal bir insan üzerinden de verebiliriz. Aynı yerden dışarıya bakan bir ressam ile bir insanın gördüğü ve odaklandığı şeyler birbirinden farklıdır. Gördüklerinin bir resminin yapılması istenirse ikisi de farklı şeyler resmedeceklerdir. Üslûp da böyledir. Kişiye özeldir.

Üslûp; üzerinde çokça konuşulmuş ve tartışılmış halen daha tartışılmakta olan bir terimdir. Herhangi bir durumu ya da olayı birden fazla kişi anlatabilir ama herkesin

²¹ Kemal Gariboğlu, **Örnekli Kompozisyon Bilgileri**, Serhat Kitap Yayın Dağıtım, İstanbul, 1989, s.175-76.

²² Mehmet Kaplan, **Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.185.

²³ Oliver Jahraus, **Grundkurs Literaturwissenschaft**, Klett Lerntraining GmbH, Stuttgart, 2009, s.87.

²⁴ Oliver Jahraus, **Grundkurs Literaturwissenschaft**, Klett Lerntraining GmbH, Stuttgart, 2009, s.88.

anlatış biçimi farklıdır. Üslûp tam da bu noktada devreye girer. İnsanlar nasıl ki görünüş itibariyle birbirlerinden farklılarsa üslûpları da birbirlerinden farklıdır.

Edebiyat dünyasından bakıldığında üslûp; her yazarın kendine has geliştirdiği, eserlerinde tercih ettiği söylem biçimidir. Her yazarın üslûbu kişiye özel bir imza gibidir. Bir yazarın birden fazla eserini okuyan okurlar, yazarın üslûbuna hâkim olurlar. Çünkü yazarın neyi nasıl anlattığını ve olayları aktarma şeklini tanırırlar. Ama bu her yazarda aynı olmayabilir. Yazar; yaşadığı olaylar ve edindiği tecrübeler sonucunda hayata bakış açısını değiştirebilir. Bu da eserlerinde kullandığı ifade şekline yansıyabilir.

Edebi üslûp farklı şekillerde incelenmektedir. Bu konuda da yazarlar ve araştırmacıların farklı önerileri bulunur. *Şerif Aktaş'ın Edebiyatta Üslûp ve Problemleri isimli kitabında üslûp incelemesi “tasviri ve tekevvünü” olmak üzere iki başlık altında ele alınır.*²⁵

*“Tasviri üslûp incelemesi, bir kavramı, bir fikri, bir duyguyu veya bir hâli ifadeyle vazifeli dil unsurlarının sahip olduğu değerleri incelemektedir.”*²⁶ Kısaca tasviri üslûp incelemesi dil unsurlarının ve ifadenin incelenmesidir.

*“Tekevvünü üslûp incelemesi, esere ve metne vücut veren ferde ait temel özelliği veya özellikleri araştırma gayretinden doğar... İmaj, cümle, dil ve yapı seviyesindeki sapmaların karakteristiği bu özü keşfetmemize zemin hazırlar.”*²⁷ Tekevvünü üslûp incelemesi ise eseri oluşturan unsurları kabul eder. İmaj, cümle ve dil yapısı özelliklerine bakılarak dildeki sapmalar tespit edilir ve bu sapmalar sonucunda metni oluşturan öz tespit edilir. Tekevvünü inceleme metnin özü çevresinde yapılır ve metnin daha iyi anlaşılabilmesini sağlar.

Her iki inceleme tarzında da metin esas alınır. Metnin neyi, nasıl anlattığını yorumlamak amacıyla üslûbuna bakılır. Metnin anlaşılması sağlanır.

²⁵ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2014, s.51-93.

²⁶ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, s.59.

²⁷ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, s.93-109.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Sevinç Çokum'un Hayatı²⁸

Sevinç Çokum 25 Ağustos 1943 yılında İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya gelir. Ailesinin en küçük çocuğudur. İki ablası vardır. Eğitim hayatı doğduğu semt olan Beşiktaş'ta başlar. Beşiktaş Büyük Esma Sultan İlkokulu, Beşiktaş Ortaokulu ve Lisesi'ni bitirir. Üniversite hayatında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih eder. Ayrıca Umumi Sosyoloji eğitimi de alır. Lisede ve bir hastaneye bağlı olan hemşire okulunda Edebiyat ve Türkçe dersleri verir.

Edebiyatın yanı sıra müzikle de ilgilidir. Orta okul yıllarında bir süre İstanbul Radyosu'nun çocuk korosu programlarına katılır. Amatör olarak keman çalıp konserlere katılır. Edebiyata ve yazın hayatına olan ilgisi küçüklükten başlar. Öğretmenleri kaleminin gücünü fark ederek onu yönlendirir. Değerli öğretmenlerin etrafında kendi kurgu ve hayal dünyasını yaratarak öyküler ve romanlar kaleme alır. Kendi kendine günlük tutan yazar şiirler de kaleme alır. Lise öğrencisiyken kendinden büyüklerin katıldığı bir yarışmaya katılır ve ikinci olur. Üniversite yıllarında öykü yazmaya başlar. 1972 yılının Şubat ayında *Hisar* dergisinde 'Bir Eski Sokak Sesi' adlı öyküsü yer alır. *Yelken* ve *Eflatun* dergilerinde de öyküleri yer alır. *Başkent Gazetesi*'nde bazı şiirleri neşredilir. Yazarın ilk öykü kitabı *Eğik Ağaçlar* adını taşır. İlk öykü kitabından sonra Behçet Necatigil'in yönlendirmeleriyle öykü üzerinde yoğunlaşır.

Üniversite yıllarında politika ile ilgilenmeye başlar. Siyasi bir partinin gençlik kolu başkanı olur. Bir süre sonra politika hayatından vazgeçer. Üniversite eğitimi sürerken evlenir. Öyküden sonra roman kaleme alır. Romanlarını gerçekliğe dayanan olaylarla kurgular. Duyduğu, ya da kendi yaşadıklarından eşindikleriyle romanlarını meydana getirir. Öykü ile başlayan eserlerine roman yazarak devam eder. Romanlarıyla daha ses getiren bir yazar olur. Sosyal ve tarihi romanlar kaleme alır. Türk kimliği, Balkan savaşı, Kırım Hanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nu işleyen tarihi romanları bulunan yazar üretmeye ve eserler ortaya çıkarmaya devam etmektedir.

1.2. Sevinç Çokum'un Eserleri

Genç yaşta yazma serüvenine başlayan Sevinç Çokum şiir, öykü, roman, gazete yazıları ve radyo programları türlerinde eserler verir. Eserleri üniversitelerde araştırma

²⁸ Sevinç Çokum'un hayatı kendisine ait olan internet sitesinden alınmıştır.
(https://www.sevinccokum.info/?page_id=583 20.10.2020)

konusu olur. Yazma serüvenine öykü ile başlar. Yazarın dokuz adet öykü kitabı bulunur. Bunlardan bazıları bir araya getirilerek tek kitap altında toplanır. Yazar öyküden sonra roman yazmaya başlasa da öykü yazmayı bırakmaz.

Öyküleri:

Eğik Ağaçlar (1972)

Bölüşmek (1974)

Makine (1976)

Derin Yara (1984)

Onlardan Kalan (1987)

Rozalya Ana (1984)

Beyaz Bir Kıyı (1998)

Gece Kuşu Uzun Öter (2001)

Al Çiçeğin Moru (2010)

İlk romanı 1977 yılında raflarda yerini alır. Yazar halen düzenli olarak roman türünde eserler vermeye devam etmektedir. Romanlarında bireysel, sosyal ve tarihi konuları işler. Gerçek hayattan esinlendiği ve kendi hayatından izler taşıyan romanları bulunur. Bir röportajında *Lacivert Taşı* romanında kendi babası ve çevresinden dinlediklerinden esinlendiğini, bir başka röportajda ise *Hilal Görününce* romanında eşinin ailesini anlattığını belirtir.²⁹ Ulus, millet değerini işlediği romanların yanında bireysel kimliği anlatan romanları da bulunur ve bu romanlarından insanın iç dünyasına yönelir.

Romanları:

Zor (1977)

Bizim Diyar (1978)

Hilal Görününce (1984)

Ağustos Başağı (1989)

Çırpıntılar (1991)

Karanlığa Direnen Yıldız (1996)

Deli Zamanlar (2000)

Gülyüzlüm (Yazılışı 1988, kitaplaşması 2003)

Gece Rüzgârları (2004)

Tren Burdan Geçmiyor (2007)

²⁹(http://www.sevinccokum.info/?page_id=829)

Arada Kalmış Tebessüm (2010)

Lacivert Taşı (2011)

Kırmalı Etekler (2014)

Gözyaşı Çeşmesi (2017)

Yüzünü Sıyrı Karanlığından (2021)

Sevinç Çokum'un radyolarda yayınlanan radyofonik eserleri de bulunur.

Radyofonik Eserleri:

Hilal Görününce

Ağustos Başağı

Atatürk'le Mülakatlar

Radyofonik eserleri TRT Radyo'sunda yayınlanmıştır.

Roman ve öykülerine kıyasla daha az sayıda bulunan gazete yazıları da vardır.

Güzele Bakan Karınca (1997) ve Vaktini Bekleyen Tohum (2000) adında iki gazete yazısı bulunur.

Yazarın bazı öykü ve romanları farklı dillere çevrilmiştir. *Deli Zamanlar* adlı romanı Arnavutluk, Bulgaristan, Hindistan ve Mısır'da yayımlanmak için çevrilmiştir. *Bizim Diyar* romanı Azerbaycan Türkçesi'ne çevrilmiştir. *Çarmıh ve Bir Geminin Getirdikleri* Almanca'ya, *Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi* Hollanda'da yayımlanmak üzere Felemenkçe'ye, *Deniz Dalgası Saçların* İtalyanca'ya ve *Tarlabaşı'nda Sabah Oluyor* isimli öyküsü de İngilizce'ye çevrilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SEVİNÇ ÇOKUM'UN TARİHİ ROMANLARINDA ANLATICI VE ÜSLÛP İNCELEMESİ

2.1. Romanların Üslûp (Stilistik) Bakımından İncelenmesi

Üslûp, Güncel Türkçe Sözlük'te üç anlam ile açıklanmıştır. “1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz. 2. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil. 3. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış, ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil.”³⁰

Üslûp ile ilgili açık ve anlaşılır bir tanım da Mehmet Tekin'e aittir. Mehmet Tekin, üslûbu anlatımın kazandığı biçim olarak tanımlar. “Üslûp, anlatımın kazandığı biçimdir. Bir metin; dil, imlâ, noktalama, cümle, konu, zaman, vak'a, mekân... vs. gibi bir dizi birimden oluşur. Bunlar, bir bakıma metnin ham malzemeleridir. Bu malzemelerin, ele alınıp işlenmesi, nihayet işlevsel bir mahiyet kazanması üslûpla mümkün olabilir. Bu bağlamda üslûbu, içeriğin (muhtevanın) kazandığı 'form' olarak görebiliriz.”³¹ Dolayısıyla üslûp incelemesi yaparken bir eseri bütün olarak ele almak daha faydalı olacaktır.

Üslûp incelemesi ile ilgili Philip Stevick “Üslup incelemelerinin çoğu, tek bir yazarın estetik amaçlarını gerçekleştirmek için, idiolektini nasıl kullandığını açıklamak amacıyla yapılan teşebbüslerdir.”³² diyerek düşüncelerini ifade etmektedir.

Tanımlardan da anlaşıldığı gibi üslûp, kişiye özel ifade etme biçimidir. Her şahsın ifade etme şekli farklıdır. Edebiyat alanında da her yazarın kendisine özgü bir üslûbu vardır. Sevinç Çokum'un üslûbu da kendisine özeldir. Üslûp incelenmesinde metnin tamamı göz önünde bulundurularak Mehmet Kaplan'ın da belirttiği gibi muhtevayla birlikte incelenmeli, incelemeler yapılırken dilin kullanımı göz ardı edilmemelidir.

Romanın tamamı incelenerek üslûp özellikleri ortaya konmak istendiğinde romandaki yapısal özellikler ön plana çıkmaktadır. Çünkü roman yapısı itibarıyla kurgusal bir türdür ve içeriğinde çeşitli anlatım teknikleri bulundurmaktadır. Romanda

³⁰ Üslûp tanımı (<https://sozluk.gov.tr>) sitesinden alınmıştır. (15/10/2020)

³¹ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018 s.175.

³² Philip Stevick, **Roman Teorisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, s.195.

kullanılan kelimeler ve cümle yapısı da önemlidir. Anlatılan döneme bağlı olarak romandaki kelime tercihleri değişebilmektedir.

Üslûp incelemesi, yazarın üslûbunu oluştururken nelerden yararlandığını anlamaya ve onun üslûbunu oluşturan unsurları tespit edebilmeye yarayan bir inceleme türüdür. Roman kurgusal bir yapıdır ve bu kurgu kendi içerisinde birçok unsurla iç içe geçmiştir. Romanı meydana getiren anlatım teknikleri, anlatıcılar ve bakış açıları, kelimeler ve cümle yapıları üslûbu etkilemektedir.

Sevinç Çokum'un tarihi romanlarında tarihi olay ve kişiler tamamen yansıtılmaz. Tarihi olay ya da kişi hareket noktası olarak roman kurgusunda bir fon gibi ilerler. *Bizim Diyar*, *Hilal Görününce* ve *Ağustos Başağı* romanları tarihle direk iç içe olan romanlarıdır. *Lacivert Taşı*'nda tarih roman kurgusunun arkasında bir fon gibi devam ederken *Gözyaşı Çeşmesi*'nde ise roman kahramanı tarihi bir kişiliktir. Bununla ilgili Özlem Nemutlu "... Sevinç Çokum'un tarihi roman vasfını taşıyan eserleri *Bizim Diyar*, *Hilal Görününce* ve *Ağustos Başağı*'dır. Tarihi hadiseleri esere gerekl atmosferi sağlamada bir arka fon olarak kullanılan *Lacivert Taşı* kostüm, *Gözyaşı Çeşmesi* ise tarihe dayalı bir karakter romanı olarak kabul edilebilirler."³³ Değerlendirmesini yapmıştır.

Tezimizde Sevinç Çokum'un '*Bizim Diyar*, *Hilal Görününce*, *Ağustos Başağı*, *Lacivert Taşı* ve *Gözyaşı Çeşmesi*' adlarını taşıyan beş romanı özetleri verildikten sonra anlatıcı ve bakış açısı, anlatım teknikleri, kelime ve cümle yapısı başlıkları altında incelenmiştir.

2.2. Bizim Diyar Romanındaki Yapı Öğelerinin Üslûba Etkisi

2.2.1. Özet

Bizim Diyar Sevinç Çokum'un ikinci romanıdır. Roman 1978 yılında tamamlanmıştır.

Romanda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Balkan Savaşı ve savaş sonucunda Rumeli'den göç etmek zorunda kalan halk anlatılır. Olaylar, roman kahramanı olan Kumandan Rıfat ve ailesinin ağzından aktarılır. Roman Rıfat'ın askeri eğitim almak istemesi ile başlar. Babası Ali Bey ise padişah yanlısı olduğundan oğlunun zabıt olmasını istemez, çünkü Rıfat padişaha karşı olan tarafta yer almayı seçmiştir. Babasının itirazlarına kulak tıkayan Rıfat, askeri eğitim almaktan vazgeçmez.

³³ Özlem Nemutlu, *Sevinç Çokum'un Romanlarında Tarihî Malzemenin İşlenişi*, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 21, Ankara, 2020, s.7.

Rıfat ve yaşlılarının askere gitmesiyle tarihi olaylar romanda kendini hissettirmeye başlar. Savaşlar sonucu kaybedilen topraklar, düşmanın yaptığı zulümler romanda yer alır. Ali Bey ve Gülsüm Ana ailelerini bir arada tutmak için ellerinden geleni yaparlar. Ancak bir gün düşman onların kapısını da çalar. Ali Bey, düşmanlar tarafından öldürülür. Aile, baba figürünün ölümüyle dağılır. Gülsüm Ana, gelini ve ailesini yanına alarak bölge halkıyla beraber göç etmek durumunda kalır. Göç edenlerin hiçbirisi doğup büyüdüğü toprakları arkalarında bırakmak istemese de buna mecbur kalırlar. İstanbul'a uzanan bu göç yolculuğu pek parlak geçmez. Gülsüm'ün dünürü Rıza Hoca yolda hastalanıp vefat eder. Rıfat'ın eşi Zeynep düşman askerlerince kaçırlır. Ama yine de herkes bir olup birbirine sıkı sıkı kenetlenir. Aile olanları ardında bırakmak zorunda kalarak İstanbul'a ulaşır.

İstanbul'a ulaşan aile üyeleri ile Rıfat arasındaki iletişim bir süre önce kopmuştur. Ne Rıfat ailesinden ne de aile Rıfat'tan haber alır. İstanbul'a geldikten bir süre sonra da Gülsüm Ana vefat eder. Romanın sonlarına doğru Rıfat'ın da şehit olduğu öğrenilir.

Roman Asiye ve Kerime'nin konuşmasıyla son bulur. O son konuşma, -bir sayfalık olsa da- vatanlarından uzak düşen ve bilmedikleri bir şehirde yeni hayatlarına başlayan iki kadının her şeye rağmen umutlarını kaybetmediklerini anlatır. O umut yeni yetişmekte olan çocuklardır.

2.2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

2.2.2.1. Anlatıcı

Romanda 'o anlatıcı' kullanılmıştır. O anlatıcı, her şeye hâkim bir şekilde olan biteni okura yansıtmaktadır.

“Gece nasılsa bir durulma vardı Rıfat'ta. Çıkmada anasıyla oturuyordu.”

‘Kız irkilip düşüncelerinden koptu. Mutfağa geçerken ardından fısıldaştıklarını tahmin ediyordu.’”³⁴

O (3.tekil) anlatıcı sınırları olmayan bir anlatıcı olduğundan romanlarda sıklıkla tercih edilmektedir. Bu romanda da hem kişi tasvirleri hem de kahramanların zihninden geçenler bu anlatıcının sınırsız gücüyle bütünleşmiştir.

³⁴ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2018, s.15-60. (Romandan yapılacak alıntılar bu baskıya ait olacaktır.)

2.2.2.2. Bakış Açısı

Mehmet Tekin “... *bakış açısı, en kısa tanımla olay, çevre ve kişilere bakılan optik açıdır.*”³⁵ bu ifadeyi kullanarak bakış açısının romana nereden bakıldığı ile ilgili olduğunu ifade eder.

Bakış açısını tezimizin giriş bölümünde ilgili başlık altında açıklamıştık. Bakış açısı olaylara nereden bakıldığı ile ilgilidir. Romanın önemli unsurlarından birisidir ve bu romanda ‘o anlatıcı’ konumuna uygun olarak ilahi bakış açısı kullanılmıştır.

2.2.3. Bizim Diyar Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi

“*Romancı, söz konusu görevi yerine getirirken, birtakım anlatım tekniklerine başvurur ve anlatmak istediği bir konuyu en güzel -yerine göre en etkili- bir şekilde anlatmaya çalışır.*”³⁶ alıntıda yer aldığı gibi teknikler etkili anlatım sağlamak için önemlidir.

Yazar, romanında anlatım tekniklerini sıklıkla kullanmıştır. Anlatım tekniklerinden yararlanarak romanda yer alan olayları etkili bir şekilde anlatmıştır. Kahramanlarının iç dünyalarını yansıtan anlatım tekniklerini de kullanmıştır.

2.2.3.1. Montaj Tekniği

“*Montaj tekniği, bir romancının, genel kültür bağlamında bir değer ifade eden anonim, bireysel ve hatta ilahi nitelikli bir metni, bir söz veya yazıyı, “kalıp halinde” eserinin terkibine belirli bir amaçla katması, kullanması demektir.*”³⁷

Bizim Diyar’da romanın girişinde yer alan epigraf Yahya Kemal Beyatlı’ya ait bir dizedir. Romanın başında yer alan bu dize ile romanın sonu işaret ediliyor gibidir. Aynı zamanda bu dize içerisinde roman adı da geçmektedir.

“*Ve göz kapaklarının arkasında eski vatan
Bizim diyâr olarak kaldı tâ kıyâmete dek.*”³⁸

Roman başlarında Rıfat’ın yetişme çağı anlatılırken babası Ali Bey tarafından kendisine verilen kitaptan Süleyman Çelebi’nin ‘*Mevlid*’ adlı eserini okuduğu anlaşılır. Yazar ‘*Mevlid*’ adlı eserden alıntı yaparak montaj tekniğini kullanmıştır.

“*Bî-huruz u lâfz u savt ol pâdişah
Mustafâ’ya söyledi bî-iştibâh.*”³⁹

Bir gece vakti Rıfat’ın annesi ilahi söyler. Bu ilahi Yunus Emre’ye aittir.

“*Yar yüreğim yar, gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var...*”⁴⁰

³⁵ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.51.

³⁶ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, s.195-196.

³⁷ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, s.254.

³⁸ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.5.

³⁹ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.19.

⁴⁰ a.g.e., s.26.

Haşim Dayı ile yeğeni Kerime'nin Abdullah Cevdet'e ait olan şiiri okudukları bir bölüm de romanda yer alır. "*Abdullah Cevdet, son devir fikir ve siyaset adamıdır. Aynı zamanda Jön Türk hareketini başlatanlardan birisidir.*"⁴¹

"*Ey kadim Yunanistan'ın güneşlerini terennüm eden, sen ki soğuk bir gün dondurabilir, benim gençliğime benziyorsun, o gençlik ki terennüm ediyordu ve ölecek...*"⁴²

Romanın devamında Kerime ve dayısı Haşim'in arasında geçen diyaloglardan her ikisinin de hürriyet kavramını iyi bildiğini anlarız. Haşim yanında getirdiği mecmuaları ve gazeteleri yeğeniyle birlikte inceler. Ziya Gökalp'in *Genç Kalemler* dergisinde yer alan *Turan* adlı şiirini okurlar. *Turan* şiirinin bazı dizeleri montaj tekniği ile romanda yer almaktadır. Romanın gidişatına uygun olan bu şiir ile roman zenginleştirilmiştir.

"*Oğuz Han. İşte budur gönlümü eden mülhem
Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan
Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir.Turan.*"⁴³

Rıfat ile Zeynep'in evlendikten sonraki ilk sabahlarında Rıfat düşmana karşı vatanını savunmaya gider. Eşi Zeynep onu Rumeli türküsü ile uyandırır.

"*Sabah oldu ben varayım
Yoluna güller sereyim
Uyan gül yüzün göreyim.*"⁴⁴

Romanda montaj tekniği ile yer alan son parça ise Yunus Emre'ye ait şiirdir.

"*Benim bunda kararım yok
Ben bundan gitmeye geldim.
Bazergânım metâim çok, alana satmaya geldim.*"⁴⁵

2.2.3.2. Leitmotiv Tekniği

"*Leitmotiv, ana, kılavuz motif demektir. Anlatım tarzı olarak, herhangi bir tavır, hareket veya sözün eserde çeşitli vesilelerle birçok kez tekrar edilmesidir.*"⁴⁶

Alıntıda belirtildiği gibi roman içerisinde sıklıkla tekrarlanan ifadelere leitmotiv adı verilmektedir.

Bizim Diyar adlı romanda da leitmotiv özelliği gösteren iki ifade vardır. Bunlardan birincisi kitabın adı olan 'bizim diyar' ifadesidir. Yazar bu ifadeye dikkat çekmektedir. Romana adını veren bu iki kelimelik ifade kısa ve öz olsa da çok şey

⁴¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi sitesinden alınmıştır.

(<https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-cevdet>)

⁴² a.g.e., s.168.

⁴³ a.g.e. s.169.

⁴⁴ a.g.e., s.187.

⁴⁵ a.g.e., s.196.

⁴⁶ İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009, s.112.

anlatmaktadır. Halkın vatanından koparılışını özetleyen bu iki kelime romanda dört kez tekrarlanmıştır.

“‘Bizim diyâr olarak kaldı tâ kîyâmete dek.’

‘Burası bizim diyardır.’

‘Bizim diyar... Elden gitti mi?’

‘Kim bilir?, dedi Asiye. Bizim diyarlarda hep ışımtır.’”⁴⁷

Leitmotiv özelliği gösteren ‘vardar kıyısında sarı çiçekler’ ifadesi ise romanda üç kez tekrarlanmıştır.

“‘Uyandıktan sonra kolayca kopamadı o rüyadan. Vardar kıyılarında iri, sarı çiçekler açmıştı. Kerime onları topladıkça yaprakları dökülüyordu.’

‘Vardar kıyısında sarı çiçekler. Neyzen Dede’nin aydınlık yüzü.’

‘Vardar kıyılarında sarı çiçekler... Orada barınanlardan bazıları birer ikişer sokuluyor yanlarına.’”⁴⁸

2.2.3.3. Anlatma-gösterme Tekniği

“Anlatma yönteminde, okuyucunun dikkati, anlatan üzerinde iken, gösterme yönteminde bu dikkat, eser (metin, hikâye) üzerine çevrilir.”⁴⁹ Roman içerisinde bu teknikten sıklıkla yararlanıldığı görülmektedir.

“...anlatma metodunda, anlatıcı, ilişkileri aktarır. Gösterme metodunda ise ilişkiler, temsil yoluyla sergilenip ifade edilir.”⁵⁰

Bu alıntıdan da anlaşıldığı gibi anlatma yönteminde anlatıcının düşünceleri ön plandadır. Kendi görüş ve fikirlerini beyan edebilir, kendi istediği gibi kahramanlarına yön verebilir.

Anlatma yöntemine örnek olarak aşağıdaki alıntılar verilebilir:

“‘Türküler başladığında Pembe o nazlı duruşundan sıyrıldı. Türkü söyleyişlere katıldı. Bir ara kalkıp o iki köçek kızla birlikte oynadı. Gülsüm Hanım sırma ve mor ipekle işli kesesini açıp paralar serpti.’

‘Büyük siniler, kalaylı bakır kaplar ortaya çıktı. Kilimler, minderler arabalara yüklendi. Çayıra varıldığında geniş gölgeli ağaçlar altına yayıldı bunlar.’”⁵¹

Bu alıntıda görüldüğü gibi sözler direkt olarak anlatıcıya aittir. Kahramanlara ait gözlemleri ve özellikleri anlatıcı aktarmıştır.

Gösterme tekniği ise Nurullah Çetin tarafından “Gösterme yöntemi, daha çok bir tiyatro tekniğidir. Bu yöntemde okuyucu, roman kişileriyle aracısız olarak doğrudan doğruya yüzleşir.”⁵² bu sözlerle açıklanmıştır.

Gösterme tekniği ile ilgili alıntılar aşağıda verilmiştir.

“‘Rıfat kılıcıyla çocuğu iteledi.

⁴⁷ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.5-108-255-271.

⁴⁸ a.g.e., s.166-224-243.

⁴⁹ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.201.

⁵⁰ Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2021, s.116-117.

⁵¹ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.15-116.

⁵² Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, s.119.

- *Sus hele!, dedi. Haddini bil.'*

'Hala kızın yanına çöktü. Elini onun dizine kodu.

-A kızım ne yaptın? dedi.'''⁵³

Alıntılanan parçalardan da görüldüğü gibi gösterme tekniğinde okuyucu, direkt olarak kahramanların ağzından çıkanlara ve kahramanın konuşurken ne yaptığına şahit olmaktadır.

2.2.3.4. Mektup tekniği

Mektup tekniği ile ilgili Mehmet Tekin "*Mektubun devreye sokulmasıyla birlikte, romanın, mâcera ağırlıklı dokusu değişir.*" demiştir. Yazar, romanında iki adet mektuba yer vermiştir.

Romandaki birinci mektup Rıfat'ın kardeşi Pembe'yle evlenmek isteyen Haşım Bey'e aittir. Haşım Bey mektubunda Paris'teki günlerinin nasıl geçtiğini, neler yaptığını, kimlerle buluştuğunu ve Pembe Hanım'ın kendisini beklemesini bildirir.

"Nihayet Paris'teyim. Paris'in kasvetli karanlık bir odasında. Yine de bu sokaklar, bu ev bir başka..."⁵⁴

İkinci mektup ise Rıfat'ın cepheden yazdığı mektuptur. Mektubundan Çanakkale'de ne zor bir mücadele verdikleri anlaşılır. Cephedeki yaşamı, asker arkadaşlarını, vatanın vaziyetini, psikolojik zorlukları anlatır ve aynı zamanda ailesine duyduğu özleminden bahsederek çektiği acıları dile getirir.

"Anacığım, dağ, bayır, çöl ayırdı bizi. Balkanlara yetişemedim, ne oldunuz bilemem. Yaz sonunda Edirne'ye girdik. Edirne haraptı..."⁵⁵

2.2.3.5. Tasvir tekniği

"Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır. Romancı bu işlemi gerçekleştirirken, söz konusu unsurların karakteristik yönlerini görmek, bilmek, seçmek zorundadır."⁵⁶

Romanda mekân ve kişi tasvirlerinin yapıldığı görülmektedir. Mekân tasvirleri sıklıkla kullanılmıştır. İç mekân (ev) ve dış mekân (şehir) tasvirleri görülmektedir. Mekân tasvirleri kişi tasvirlerine göre daha uzun cümlelerden oluşmaktadır.

"Çıkma da anasıyla oturuyordu. Üç penceresi vardı buranın. Yazın pencere kapakları itildiğinde güneş içeri sokuluyordu. Dantel perdeler açılır, baygın çiçeklerin kokusu duyulurdu..."

'Selanik... Atlı tramvayların gelip geçtiği... Selanik. Bir körüklü fotoğraf makinası, laterna çalan adam, sonra fesler, kürk manşonlu uzun etekleri yerlerde sürünen alımlı kadınlar...'

⁵³ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.11-25.

⁵⁴ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.34.

⁵⁵ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.251-252.

⁵⁶ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, s.210.

‘O geceki gibi değildi şehir. Renklerine rağmen... Yağmurda yıkanmış ağaçlarına rağmen... Bir gazetecinin sesi kalabalığın arasında belirip kayboluyordu.’

‘O gölü biliyordu. Durgun ve rengi gökle bir... Kıyıda duruldu mu, sularından hafif bir esinti insanın yüzüne vururdu. Göl kuşları gelip üstünde dolanırlardı. Karabataklar suya dalıp çıkarlardı.’

‘Vardar suyu bulanık. İstasyon bomboş. Sonra çift atlı bir araba geliyor öteden.’

‘Gözlerini açtı. Kirli bir cam gördü. Camın arkasında eğilip bükülen ağaçlar, ıslak yapraklar... Basık kerpiç evler, gelincikler...’⁵⁷

Kişî tasvirlerinde sıfatlar sıkça kullanılmış, kısa cümleler tercih edilmiştir.

“‘Ali Bey o günlerde yumuşak, uysal biri oluvermişti.’

‘Ethem canlıydı, parlak çizimleri vardı ve yürüyordu.’

‘Asiye bütün bu Rumeli’de, ışıltılı bir kaynak suyunda, iğdelerin kokusunda, salkım salkım sallanan söğütlerde...’

‘Rıfat bu öfkeli, sinsî, yabani, şaşkın, korkak, küstah yüzlere baktı.’

‘Çevik, uzun yelesi bir at üstüne yarışan Recep...’⁵⁸

Kişî tasvirlerinin yanında Türk milletinin tasviri de yer alır. Bu tasvir Rumlar tarafından *“Türklerin gözü kolay kolay açılmaz aziz Hristo, dedi. Açıldığında da çoktan isteklerimize ulaşmış oluruz.”⁵⁹* ifadeleriyle yapılmıştır.

2.2.3.6 Geriye dönüş tekniği

Mehmet Tekin geriye dönüş tekniğini *“Romanda yer alan her şeyin; insanın, çevrenin, zamanın, eşya ve düşüncenin ... bir mazisi vardır. Romancı, bu elemanlara ruh ve can vermek için fırsat buldukça geçmişe döner.”⁶⁰* diyerek açıklar. Geriye dönüş yapılarak geçmişteki olaylar hatırlatılmakta ve okurun bilmediği bir zaman dilimine ışık tutulmaktadır.

Romanda zaman zaman geriye dönüşler yapılmıştır. Bu geriye dönüşler sayfalarca sürmez ancak birkaç cümleden meydana gelir. Geçmişte yaşanmış bazı olayları hatırlamak amacıyla geriye dönüşler yapılmıştır.

Gülsüm Ana (Rıfat’ın annesi) roman başında her türlü işi annesinden öğrendiğini, babasının doksan üç harbinde şehit olduğunu ve o dönemde gayrimüslimlerle bir arada yaşadıklarını ifade ederken geçmişe giderek anne babasını hatırlar. Rıfat’ın Mihail ile ilgili anısını hatırladığı ve meşrutiyetin ilk günlerini aklına getirdiği bölümlerde geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

Aşağıda geriye dönüş tekniğinin yer aldığı bölümler kısaca alıntılanmıştır.

“‘Ben de anacığımdan öğrendim her bir işi. Anamın Üsküp’te dillere destandı aş, yemeği. Babam, doksan üç harbinde şehit gidince, ağlamaktan anamın gözüne

⁵⁷ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.15-58-65-87-166-254.

⁵⁸ Sevinç Çokum, **BD**, s.29-71-73-99-105.

⁵⁹ Sevinç Çokum, **BD**, s.45.

⁶⁰ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı I Romanın Unsurları**, s.245.

perde indiydi. Biz bu gayrimüslimlerle iç içe yaşırdık ya Moskof onları dürtmezden önce, hiçbir düşmanlığımız olmamıştır birbirimize.'

'Bir zamanlar, dedi. Babamla bir dağ başına varmıştık. Orada bir manastır vardı. Çok susamıştım. Bir küçük çocuk... Adı Mihail'di. Unutmadım.'

*'Rıfat meşrutiyetin ilk günlerini düşündü. Dayısıyla burada kucaklaşmalarını...'*⁶¹

Cümlelerde görüldüğü gibi geriye dönüş tekniğini tercih eden yazar, bu tekniğin kullanıldığı bölümlerde eksilteli ve bağlı cümleleri tercih etmiştir. Bu teknik kullanılırken roman akışında bir bozulma olmadan geçmiş ile romandaki olayların zamanı arasındaki denge korunmuştur.

2.2.3.7. İç çözümleme tekniği

Nurullah Çetin *"Roman kişinin iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini yazar-anlatıcının açıklaması. ...yani bir bütün olarak onun psikolojisini bize dışardan bir gözlemci olarak aktarır..."*⁶² diyerek iç çözümlemeyi açıklar.

İç çözümleme tekniği ile romandaki şahısların duygu-düşünceleri aktarılmaktadır. Bu teknik sayesinde romanda yer alan şahısların iç dünyalarında neler olup bittiğini, olaylar karşısındaki hislerini öğrenebilmekteyiz. Romanda kullanılan iç çözümleme tekniği ile Rıfat'ın ve Haşim Bey'in duygu-düşünceleri aktarılmıştır. O anlatıcının sınırsızlığı sayesinde kahramanların iç dünyaları bu teknikle verilmiştir.

"Uzaklara gitmek istiyordu. Sandık odasındaki o kalabalıktan kurtulup, kır bir ata binip uzaklara gitmek... Bugün Üsküp'e, yarın Selanik'e, öbür gün Haşim Dayı'nın 'Koca Asya' dediği o yerlere..."

'Sonra Ali Bey, Selim Paşa babasının ölümüyle sessizleşen dünyasına değişik görüşleriyle girmeye çalışıyordu. Alışmıştı eniştelere..."

*'Birden Saffet Bey geliverdi gözünün önüne. O rahatça ve şikâyetten uzak, sakin duruşu... Saffet Bey'i anlamak tanımak istiyordu. Pembe'yi böyle vurdumduymaz..."*⁶³

2.2.3.8. Diyalog tekniği

Bu teknik romanda diğer tekniklerden daha fazla kullanılmıştır. Diyalog tekniğinde okur doğrudan kahramanla karşı karşıya gelmektedir. Diyalog tekniği ile ilgili Hakan Sazyek *"Diyalog, figür olmayan anlatıcıyı bütünüyle silikleştirerek okuyucuyla figür merkezli içeriği doğrudan karşı karşıya getirmek ve böylece içeriğin uyandıracağı gerçeklik izlenimini pekiştirmek amacıyla kullanılan bir tekniktir."*⁶⁴ demiştir. Diyalog tekniğinde kahramanların kendi söylemlerine yer verilmiştir. Bu

⁶¹ Sevinç Çokum, **BD**, s.14-109-157-.

⁶² Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, s.177.

⁶³ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.12-36-124.

⁶⁴ Hakan Sazyek, **'Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerinde Bir Sınıflandırma Çalışması'**, Folklor-Edebiyat, Sayı 37, 2004/1, s.104.

sayede okur kahramanlarla direkt olarak karşı karşıya kalır. Kahramanlar kendi cümleleri vesilesiyle daha iyi analiz edilebilmektedir.

Diyalog tekniğine ait örnekler aşağıda verilmiştir.

“‘-Memleket derdine düşeli, gönül işlerini unutmuş olmalısın. Yok mudur beğendiğin bir kız? Başını bağlayıverelim?

-Böyle bir zamanda mı? Ethem’i gördünüz. Tasası evi ve Asiye’dir. Yarın öbür gün çocuklarıdır.

-Fena mıdır oğul? Ev bark düşünmek fena mıdır?

-Ne bileyim... Peşimde yol gözleyen birini bırakmak istemem.

-Bizi bırakmışsın ya... Bir kişi daha eklenir yanımıza. Elini çabuk tutasın derim. Yoksa beğendiklerini kapıp kaçırıverirler.’

‘-Asiye’den mektup getirdim, dedi Faik Bey. Seni çağırır. Birlikte gideriz, ne dersin Kerime kızım?

-Bilmem ki bir düşüneyim, danışayım... ’”⁶⁵

2.2.3.9. İç monolog tekniği

Romanda yer alan şahısların kendi içinden konuşmasına iç monolog denmektedir. Nurullah Çetin “İç konuşmada kişi, sanki karşısında bir muhatabı varmış gibi belli bir düzene ve sisteme bağlı kalarak konuşur.”⁶⁶ ifadesiyle açıklar. İç monolog, kahramanların kendi kendilerine konuşmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu teknikte birlikte kahramanın iç dünyasında neler olduğu aydınlatılır ve kahramanın hisleri okura kadar ulaşır.

Romanda bu teknikte Kerime ve Rıfat’ın ifadelerine yer verilmiştir.

“‘Sonraları ‘Keşke uyusaydı benim kızım, ah ben çağırdım, öleydim,’ demişti.’

‘Bu acı bir sözdür, dedi içinden. Bu beni vuran bir sözdür.’

‘Onlar rahat etsinler diye... Bu otların nasıl yeşerdiğini görsünler diye... Hep bunun içindi ölüme atılışım. Bunu anlamayacaklar.’

‘Pis bir hastalığa yenik düşeceğim demek. Yanıma varmaya korkacaklar... Böyle ölmeliyim.’”⁶⁷

2.2.4. Bizim Diyar Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Sevinç Çokum, *Bizim Diyar* adlı romanında farklı kelime türlerine ve farklı cümle çeşitlerine yer vermiştir. Yazar, romandaki şahısları kendi dilleriyle konuşturmaya çalıştığı için Rumeli coğrafyasında kullanılmış/kullanılmakta olan bazı kelimelere yer vermiştir.

Romanda yer alan Rumeli yöresinde kullanılmış/kullanılmakta olan kelimelerin anlamları yazar tarafından kitap içerisinde verilmemiştir. Roman kelime dağarcığı bakımından oldukça zengindir. İsim ve fiillerin yanı sıra kelime türlerinin hemen hepsi kullanılmıştır.

⁶⁵ Sevinç Çokum, *Bizim Diyar*, s.121-180.

⁶⁶ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s.180.

⁶⁷ Sevinç Çokum, *Bizim Diyar*, s.27-129-130-178-253.

Romanda kullanılan cümleler dört başlık altında toplanarak incelenmiş ve yazarın kullandığı cümle yapısına dikkat çekilmiştir. Basit, birleşik, kurallı, devrik, olumlu, olumsuz, isim ve fiil cümleleri kullanılmıştır. Bazen aynı paragraf içerisinde hem basit hem birleşik cümlelere yer verilmiştir.

2.2.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi

Yazar, romanında farklı türdeki (isim-fiil-fiilimsi-sıfat-zamir-zarf-bağlaç-edat vs.) kelimeleri kullanmasının yanı sıra Rumeli’de yaşayan gayrimüslimlere ve Müslüman toplumun kullandığı kelimelere de yer vermiştir. Bu kelimeler; ‘*bre, mari, gusla, yortu, fotin, bürle-*’ romanda kullanılmıştır.

Bre; ey, hey anlamlarına gelen seslenme sözüdür. *Mari*; Rumence ‘büyük’ anlamına gelir ve Trakya bölgesinde hitap şekli olarak kullanılır. Bulgarca bir kelime olan *gusla*; kemeçeye benzeyen bir çalgıdır. *Yortu*; Hristiyanların önemli günlerinden biridir. *Fotin*; potin şeklinde de kullanılır, ayakkabı anlamına gelir. *Bürle*; örtmek anlamına gelen Türkçe fiildir.⁶⁸

2.2.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Yazar, romanında farklı cümle çeşitlerine yer vermiştir. Romanda; fiil-isim cümleleri, olumlu-olumsuz cümleler, kurallı-devrik-eksilteli cümleler, basit ve birleşik cümleler kullanılmıştır. Diyaloglarda basit ve kısa cümleleri tercih eden yazar, paragraflarda uzun ve birleşik cümleler kullanmıştır. Olayların aktarımında bağlaçlar yardımıyla birleşik cümlelerden yararlanılmış ve konu bütünlüğü bozulmadan olaylar aktarılmıştır. Romanın geneline bakıldığında uzun cümlelerin daha fazla olduğu görülmektedir. Sevinç Çokum’un bazı yerlerde kullandığı devrik ve eksilteli cümleler romanın diline ayrı bir hava katmıştır.

2.2.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)

2.2.4.2.1.1. Basit Cümleler

Bizim Diyar romanında yer alan basit cümlelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“‘*Samsalar yenecek.*’

‘*Bre Şehime Hanım, bunlar kimin kızlarıdır?*’

‘*Oğlanı gördüm. Fransızcayı ana dili gibi bilmektedir.*’

‘*Çanlar çalınıyordu.*’

‘*O günlerde Girit’ten bir mektup almıştı.*’

‘*Kan görmeye dayanır mısın?*’

‘*Sarhoşlukla ne diyeceğimi bilemedim.*’

‘*Evlenecek kızın şen durması gerektir.*’

‘*Birden Saffet Bey geliverdi gözünün önünde.*’

‘*Bilirsin duramadım Usturumca’da.*’

‘*Ya cephedekiler ne yer içer?*’

⁶⁸ Kelimelerin anlamları TDK Güncel Sözlük’ten alınmıştır.

‘Allah bizimledir bre!’
‘Size bir evcik buluverelim.’
‘Bu muharebenin öncesi vardır çavuş bilir misin?’
‘Ben sana sahip çıkamadım, öleydim.’
‘Denize doğru ince bir sis inmişti.’ ”⁶⁹

2.2.4.2.1.2. Birleşik Cümleler

Romana yer alan birleşik cümlelerden birkaçı aşağıda yer almaktadır.

“‘Ötede bir karaağaç vardı, onun ardına gizlenmişti.’
‘Şimdi uyumadan önce, gitme günlerinin yakınlığını düşünüp, Selanik caddeleriyle iç içe olmanın tadını duyuyor, birdenbire yıldızlara, bulutlara varmış gibi bir duygu gelip geçiyordu yüreğinden.’
‘Şimdi ezik ve silik bir görünüşle köşelerde oturuyor yahut bir gölge gibi ayak sesini duyurmadan ortalarından kayboluyordu.’ ”⁷⁰

2.2.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (Fiil ve İsim Cümleleri)

2.2.4.2.2.1. İsim Cümleleri

Yazar, her iki cümle çeşidini de kullanmıştır. Kitapta geçen birkaç cümle aşağıda gösterilmektedir.

“‘Üç penceresi vardı buranın.’
‘Bu nakışlardı odaları dolduran.’
‘Bunu söyleyen de Pembe’nin teyzesiydi.’
‘Bunların görgüsü başka, dinleri, âdetleri başkadır.’ ”⁷¹

2.2.4.2.2.2. Fiil Cümleleri

“‘Yan yana oturan gençler başlarını eğmiş, duygulanmış görünüyorlardı.’
‘Otlaklarda şuraya buraya dağılmış sığırlar ve kepenekli, değnekli bir çoban gördü.’
‘Ara sıra bastonuyla mezar taşına hafifçe dokunuyor.’ ”⁷²

2.2.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksilteli Cümleler)

2.2.4.2.3.1. Kurallı Cümleler

Romanda yer alan kurallı cümlelerden birkaçı aşağıda alıntılanmıştır.
“‘Çeyizlerin en üstüne düşen bir lâhurî şal kıvrım kıvrım açılıp bir yaz bulutu gibi döküldü.’
‘Büyük fırtınalarda ağaçların uğultusu ve gıcirtısı duyulur, yatakhane'deki çocukların çoğu battaniyelerinin altında kaybolurlardı.’ ”⁷³

2.2.4.2.3.2. Devrik Cümleler

Romanda yer alan devrik cümlelerden birkaçı aşağıda alıntılanmıştır.
“‘Islahat gereklidir enişte.’
‘O telaş, kadınların bağırıp çağırışı, iki kardeşi ayırıverdi birbirinden.’
‘Mihail’in gözlerinde bir yumuşama aramıştı Rıfat.’ ”⁷⁴

⁶⁹ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.13-15-21-53-61-81-117-124-201-209-217-239-268-

⁷⁰ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.7-63-84.

⁷¹ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.15-16-19-25.

⁷² Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.23-67-277.

⁷³ a.g.e., s.21-43-.

⁷⁴ a.g.e., s.9-60-107.

2.2.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler

Eksiltili cümleler kullanılarak roman akışı okurun zihnine bırakılmıştır. Kullanılan eksiltili cümleler kendisinden sonra ve önce gelen cümlelerle tamamlanabilmektedir. Eksiltili cümleler bazı bölümlerde kullanılmış olsa da romanın akışına katkı sağlamıştır. Okurun, eksiltili cümle öncesini ve sonrasını kendisinin tahmin edebilmesi okurun aktif bir okuma yapmasını sağlamıştır. Romanın içerisine okur da dahil olmuş gibidir.

Romanda yer alan eksiltili cümlelerden bazıları aşağıda alıntılanmıştır.

“ ‘Çağırın, seven, birleştiren bir ses...’
‘Sonra ansızın kapının çingırağı..’
‘Renklerine rağmen... Yağmurda yıkanmış ağaçlarına rağmen...’
‘Karısının sokulgan görünüşüne karşılık o, ölçülü, durgun...’ ”⁷⁵

2.2.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)

2.2.4.2.4.1. Olumlu Cümleler

“ ‘Saray kızları nasıl olur acep? Pembe beyazdırlar. Sık sık gülüşürler. Gölgeleklerde dinlenirler.’

‘Bize yardımcı olun. Kaçakların yerini bilip de bildirmeyen onlar kadar suçludur. Mihail ve ötekiler er geç yakalanacaktır.’ ”⁷⁶

2.2.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler

“ ‘ Harut’un Marut’un günahı affolur, bunları affolmaz.’

‘Kapıcığından bir yere ayrılma Hanımım.’

‘Karar almadan uykuya terk edemem kendimi.’

‘Bakma öyle değnekle dolaştığıma. Daha yaşımda altmışa varmadı. Lakin dizlerimde derman kalmadı.’ ”⁷⁷

2.3. Hilal Görününce Romanındaki Yapı Ögelerinin Üslûba Etkisi

2.3.1. Özet

1984 yılında tamamlanan romanda Kırım Türk’ü olan Nizam Dede ve ailesi anlatılır. Bu aile sembolik olarak tüm Kırım’ı ve o yıllarda yaşanan olayları temsil eder. 1853 ile 1856 yıllarında yaşanmış olan Kırım Savaşı anlatılır. Savaşı yaşayan toplumun yanında Osmanlı İmparatorluğu ile Kırım Tatarları arasındaki dayanışmaya da yer verilir. Kırım Tatar diline ait kelimeler romanda sıklıkla geçer. Kırım’a ait yemekler, kültürel ve manevi değerler, inançlar, örf ve adetler romanda yer alır.

Romandaki olaylar Felekzâde Arif Çelebi’nin ağzından anlatılır. Romanın bir başkası tarafından anlatılması ile destansı bir anlatım ortaya çıkar.

Roman kahramanı olan Nizam Dede milliyetçidir ve ülkesine çok düşkün bir adamdır. Ana vatanına ve milli kimliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Nizam Dede herkesin

⁷⁵ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.7-54-65-183.

⁷⁶ Sevinç Çokum, **Bizim Diyar**, s.99-167.

⁷⁷ A.g.e., s. 192-204-218-238.

saygı duyduğu, görmüş geçirmiş bir bilgedir. Bahçesaray’da yaşayan Nizam Dede, ailesini bir düzene sokmak ister. Yaşamları boyunca düzenli olmaları ve memleketlerine sahip çıkmaların her fırsatta öğütler.

Roman, Nizam Dede’nin Eski Yurd’a gidip güzel bir at görmesiyle başlar. Atı almak ister fakat yanındaki para yetmez. Adama atı ayırmasını ve haftaya bu atı alacağını söyler. Atı aldığı zaman adını ‘Dilara’ koyar. Dilara, çok güzel ve iri bir attır, atı gören herkes beğenir. Fakat bu atın bir ayağında siyah leke vardır, Nizam Dede’nin yeğeni Arslan Bey atı gördüğü an bunun bir kurşun lekesi olduğunu ve bu atı kime niyet ederek aldıysa hayırlı olmayacağını içinden geçirir. Amcasına bu durumu belli etmemeye çalışsa da Nizam durumu anlar ve hayra yormanın iyi olacağını ifade eder.

Nizam Dede eşi, oğlu, torunları ve geliniyle beraber yaşamaktadır. Yeğeni Arslan Bey ise eşini kaybetmiş, annesi ve oğlu Emircan ile beraber yaşamaktadır. Nizam Dede’nin oğlu Giray Can ile Arslan Bey birbirlerinden pek hazzetmeyen iki kuzendirler. Arslan Bey gözü pek, cesur, mert ve yiğit bir adamdır. Giray Can ise daha sakın mizaçlıdır. Roman boyunca bu iki karakterin birbiriyle zıtlaşmaları görülür.

Kırım Harbi başladığında Nizam Dede memleketinin işgal edileceği düşüncesiyle çok üzülür. Üzüntüsü nedeniyle hastalanıp yataklara düşer. Fakat yine de kendisine olan inancını kaybetmez ve birden toparlanarak Tepegerman Dağı eteklerindeki bir mağaraya kendini kapatarak demirden çeşitli silahlar yapmaya başlar. Ergenekon Destanı’ndaki gibi dağ ve demir unsurları bu bölümde görülür. Nizam Dede bu işlerle meşgulken Akmescit’te İgor Gregoroviç adı verilen bir Rus topraklarını büyötmek ister ve yerli halka zulmeder.

Gregoroviç, hem Türk halkına zorbalık yapan hem de içki meclislerinde gününü gün eden bir şahıstır. Hacı İbrahim Köyü’ndeki arazileri kendi toprağı yapmak ister. Ruslar tarafından desteklendiğı için Gregoroviç’e mahkeme kararıyla o topraklar verilir. Bu konuyu duyunca iyice canı sıkılan Arslan Bey ve Şirin gelinin kardeşi Şahbaz, İgor Gregoroviç ile konuşmak için -Akmescit’e- evine giderler. Onunla konuşmaya gittiklerinde İgor yanındaki kişilerle içki içip eğlenmektedir. Bu konuşma sırasında İgor kendi çiftliğindeki adamlarla Arslan Bey’in güreşmesini teklif eder ancak Arslan bu teklifi reddeder. Arslan teklifi reddedince aralarında bir gerginlik meydana gelir, fakat İgor Arslan Bey’in kendi karşısına mertçe çıkmış olmasından da etkilenmiştir. Şahbaz Bey bir gün tutuklanır, Gregoroviç Arslan’a yeniden güreş teklifinde bulunur. Arslan bu teklifi çevirmez, güreşip kazanır ve Şahbaz Bey’in serbest bırakılmasını ister. Şahbaz Bey serbest bırakılır.

Tüm bunlar yaşanırken Osmanlı ve Rus orduları da karşı karşıya savaşılmaktadır. Arslan Bey Osmanlı ordusuna yardım etmek için çalışır ve amcası Nizam Dede'nin takdirini kazanır. Nizam Dede'nin oğlu Giray Can, Şirin ile yaşayacakları küçük ama saraya benzeyen bir ev yaptırmaktadır. Giray Can bu esnada Hacı İsa Bey'in oğlu Yakup'un Ruslardan kaçtığını duyar ve Hacı İsa Bey'e yardımcı olmak için yanına gider. Arslan Bey'i takdir eden babasının kendisini de takdir etmesini ister. Yakup'un evine gider, annesi ile konuşur. Hacı İsa Bey evde değildir hem ona bakmak hem de Yakup'u bulabilmek için atı Dilara ile gezintiye çıkar. Rus askerlerinin Hacı İsa'ya işkence ettiklerini görür ve askerleri kendi peşine takıp öldürmek ister. Askerler hem atı hem Giray'ı öldürürler.

Giray'ın cenazesi eve getirildiğinde eşi Şirin inanmak istemez, sinir krizi geçirir. Anne ve babası Nizam ile Altın çok üzülürler ama ölüme yapacak bir şey yoktur. Şirin genç yaşında iki çocukla dul kalmıştır. Aradan biraz zaman geçtikten sonra dul kalan Arslan Bey ve Şirin evlendirilir. Ancak Şirin gelinin yüzü yine gülmez. Çünkü Arslan Bey Gregoroviç'in halkın topraklarına yeniden el koyduğunu öğrenmiştir. Gregoroviç'e giderek toprakları geri vermesini ister, aralarında bir kavga çıkar. Arslan Bey galip gelir ama İgor'u öldürmez, İgor bunu hazmedemez ve adamlarıyla peşine düşer. Arslan Bey bir tuzağın içine çekilir ve ondan bir daha haber alınamaz. Roman bu şekilde sonlanır.

2.3.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi

2.3.2.1. Anlatıcı

Roman, Felelzâde Arif Çelebi tarafından anlatılır. Sevinç Çokum ile romandaki Felelzâde Arif, aynı kişi gibidirler. Roman yazarı Çokum, romanında kendisini hissettirmez ancak Felelzâde Arif üzerinden romanın nasıl kurgulandığının hikâyesini de aktarmaktadır. *“Romanın başı, sonu ve aralarında da açıklamalarda bulunan Felelzade Ârif Çelebi, ilk başta Kırım'ın Osmanlı hâkimiyetine geçişi ve ardından Rus işgaline uğrayışına kadar olan tarihi hakkında bilgi verir.”*⁷⁸

Felelzâde Arif Çelebi'nin ağzından olayların anlatılması gerçeklik unsurunu kuvvetlendirmektedir. Okura yaşanmış bir olayı satır satır okuyormuş gibi hissettirir. Felelzâde Arif tarafından aktarılan olaylar bu başlığı taşıyan sayfalar arasında bir bütünlük oluşturmaktadır. Romanda iki farklı anlatıcının olması kurguyu bozmamış aksine olaylara farklı bir açıdan bakılmasını sağlamıştır.

⁷⁸ Özlem Nemutlu, *Sevinç Çokum'un Romanlarında Tarihi Malzemenin İşlenişi*, s.8.

Felekezâde Arif Çelebi tarafından direkt aktarılan bölümlerde kahraman anlatıcı kullanılırken geri kalan bölümlerde üçüncü tekil (o) anlatıcı yer alır.

*“Dersaadet’ten fırtınalı bir günde gemiye binip yer gök birbirine karışarak güç bela Sinop limanına vardık.”*⁷⁹

O anlatıcıya ait olan satırlar ise her şeyi okura yalın bir şekilde aktarabilmiştir.

2.3.2.2. Bakış Açısı

Anlatıcının romanda yer alan olay, kişi, yer ve zaman unsurlarını aktarırken ne açıdan baktığını anlamamızı sağlayan şey; bakış açısıdır.

Romanda Felekezâde Arif’in anlattığı bölümlerde ‘kahraman bakış açısı’ kullanılır.

*“Anlatacağım hikâye, Kırım ahvaline ve Kırımlı Nizam Dede ile yakınlarına dairdir.”*⁸⁰

Felekezade Arif Çelebi’nin anlattığı bölümlerin haricinde ise ‘ilahi (tanrısal) bakış açısı’ kullanılmıştır.

*“Nizam Dede gözlerini etrafta gezdirdi. Bir yanda çayırlanan atlar, bir yanda güreşen, oynayan balacıklar. Öte yanda kaynayan kazanların ve şöyünlerin başında türkü söyleyen hatunlar.”*⁸¹

2.3.3. Hilal Görününce Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi

Sevinç Çokum, ‘Hilal Görününce’ adlı romanında tasvir, anlatma-gösterme, özetleme, diyalog, montaj, iç monolog ve geriye dönüş tekniklerini kullanmıştır. Anlatım teknikleri kullanılarak romanın üslubu güçlendirilmiştir. Romanda kullanılan teknikler alıntılarla birlikte aşağıda yer almaktadır.

2.3.3.1. Tasvir tekniği

Tasvir bir yeri, zamanı, kişiyi ya da durumu betimleyerek anlatmaktır. Anlatmaya bağlı edebi metinlerde sıklıkla kullanılır. Tasvir tekniği sayesinde bir kahramanın fiziksel ve ruhsal özellikleri ile romanda yer alan mekânların özellikleri ayrıntılı şekilde yansıtılabilmektedir. Romanda kişi ve mekân tasvirleri yapılmıştır. Mekân tasvirlerinin kişi tasvirlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca mekân tasvirleri kişi tasvirlerine göre daha ayrıntılı yapılmıştır.

Alıntılarda yer alan mekân tasvirlerinde betimlemeler göze çarpar. Yazar, mekânları okurun zihninde rahatlıkla canlandırabileceği şekilde tasvir etmiştir, sanki gerçek hayattan bir mekân anlatılıyor gibidir. Aynı zamanda tasvir yapılırken ikilemelerden de yararlanılmıştır. Doğa tasviri ve Rus bir kahramana ait olan ev tasviri

⁷⁹ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015, s.97. (Romandan yapılacak alıntılar bu baskıya ait olacaktır.)

⁸⁰ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.9.

⁸¹ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.67.

ise daha farklı şekilde yapılmıştır. Doğa tasvirinde daha doğal ve basit sıfatlar, kelimeler tercih edilirken Ruslara ait olan bir evin tasvirinde en ince detaylara girilerek uzun cümlelerle betimlemeler yapılmıştır.

“Nizam Dede Eski Yurd’a vardığında gün sökmek üzereydi. Yamaçlara gölge düşmüş, güneş gökyüzüne uçuk bir pembelik bırakmıştı.’

‘Alma Suyu köpüre köpüre akıyor...’

‘Hizmetkârın gösterdiği odaya girmeden önce salona bir göz attı. Uzun bir masa, oymalı koltuklar, yağlı boya tablolar, kocaman vazolar...’”⁸²

Kişi tasvirlerinde daha kısa ve basit cümleler tercih edilmiş, sıfatlar sıkça kullanılmıştır.

“Şirin Gelin yine dalgındı. Çamaşır yıkayan kadınların konuşup gülüşmelerine katılmıyor....’

‘Çamaşırları çıkarıp tekneye aktarırken Halime kızın kahkahası kulağına çarptı. Etine dolgun, akça pakça bir şey. Ayakları büyük mü ne? Yoo, tam karar.’

‘Şu arslan pençeleri, yeğeni Arslan’ın değil miydi?’”⁸³

Yazar, kişi tasvirlerinde zıtlık ve benzetmelerden yararlanmış. Şirin, cana yakın-sevimli anlamlarına gelen bir kelimedir fakat Şirin Gelin için aynı şey söylenemez. Şirin Gelin, etrafa karşı mesafeli duran bir kişiliktir. Anlatıcı Şirin’i dalgın ve suratsız olarak nitelemiştir. Şirin’in ilgili kısımda dalgın olmasının nedeni, Arslan Bey’in evlenmesi için uygun görülen kızı incelemesindendir. Kızı hem incelemekte hem de kızı biraz kıskanmaktadır.

Arslan Bey ise gerçek bir aslan gibi özellikler taşımaktadır. Nasıl ki ormanların kralı aslan ise Bahçesaray’da da yiğitlik, mertlik denince akla gelen ilk isimlerden birisi Arslan Bey’dir. Gözü kara, cesur bir şekilde tasvir edilmiştir.

2.3.3.2. İç Monolog tekniği

Bu teknik yukarıda açıkladığımız gibi roman karakterinin kendi içinden konuşmasıdır. Olan bitenle ilgili kendi zihninden bir başkasıyla konuşuyormuş gibi cümleleri arda arda geçirmesidir. Bilinç akışı ile karıştırılmamalıdır. Çünkü bilinç akışında birbiriyle bağlantısı olmayan düşünceler zihinden karmaşık şekilde geçer.

“Beyaz keçe külahlı adam da satıcının ta kendisi. Hiç acelesi yok. Biraz da üzgün mü ne?’

‘İçinden “Göknur Hanım göçüp gittiğinden beri eve el sürülmemiş... Aman, bu nasıl ev böyle?” dedi.’

‘Yok. Bu işi kurnazlıkla halletmeliyim,’ diye düşündü. ‘Çünkü yarın öbür gün Şahbaz’ın yakınlarından da zarar görebilirim... Böyle düşünürken ardında bir nal sesi işitti.’”⁸⁴

⁸² Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s. 13-32-167.

⁸³ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.103-105-161.

⁸⁴ A.g.e., s. 33-112-152.

Nizam Dede, Şirin ve İgor Gregoroviç'e ait iç monolog alıntıları verilmiştir. Nizam Dede'nin beğendiği atın satıcısının satıştan vazgeçeceğini düşündüğü sırada aklından geçenler iç monolog ile yansıtılmıştır. Şirin Gelin'e ait sözler ise Arslan Bey'in evinin ne halde olduğunu gözler önüne sermektedir. Arslan Bey, oğlu ve yaşlı annesiyle tek başına yaşamakta olduğundan evi bakımsız haldedir. Eşini kaybettiğinden beri evde hiç iş yapılmamış gibidir. Her yer toz toprak ve örümcek ağları ile doludur. Bu ayrıntıları kısa cümlelerle veren yazar, iç monolog tekniği ile anlatımını güçlendirmiştir. İgor'a ait olan alıntıda ise kendi menfaatini ön planda tuttuğunu ve daha başka planları hayata geçireceğini anlamaktayız.

2.3.3.3. Diyalog tekniği

Romanlarda sıklıkla görülen bir diğer tekniktir. Diyalog tekniği ile olayların aktarımı roman kahramanlarına bırakılmaktadır. Roman kahramanlarının ağızlarından 1.tekil anlatım ile yansıtılan diyalog tekniğinde kahraman okura daha yakındır. Çünkü okur direkt olarak kahramanın cümleleri ile yüz yüzedir.

Hilal Görününce adlı romanın başından sonuna kadar çeşitli bölümlerde diyalog tekniğinden yararlanılmıştır. Bu teknik, okur ile kahraman arasında samimi bir hava oluşturur. Çünkü okur, dolaylı yoldan değil doğrudan kahraman ile karşı karşıyadır. Olaylar o anlatıcı ağzından aktarılırken bir anda ben anlatıcıya dönülmesi romana dinamiklik katmıştır.

Aşağıda romanda yer alan diyalog tekniği örneklerinden bazıları verilmiştir.

“- *Rüstem Hoca bugün beni azarladı, dedi.*

-*O niye?*

-*Mektebin penceresinden dışarıya bakıyordum.*’

‘-*Kimsin sen? Nereden gelirsin?*

-*Adım Giray. Eski Yurdlu Nizam Bey’in oğluyum.*

-*Koca Nizam Bey’i kim tanımaz? Ben onu gençliğinden bilirim. Hünerli bir at oyuncusudur. Usta bir bıçakçıdır. Pehlivandır...*’

‘-*Söyle bakalım oğul, Kırım Hanlığı’nı kim kurmuştur?*

-*Hacı Giray Han, babay.*

-*Ya peki, Mengli Giray neler yapmıştır?*

-*Medreseler, saraylar...*”⁸⁵

Alıntılardan birincisi Nizam Dede ile torunu Bahadır’a aittir. Bahadır okulda hocası tarafından dışarıya baktığı için azarlanır, dedesi ise torununu dinledikten sonra hocasının haklı olduğunu, önce ilim öğrenmesi gerektiğini söyler. Çocuk ders sırasında dışarıda gördüğü tayı izlerken hocası tarafından azarlanır. Dedesi ise ders

⁸⁵ Sevinç Çokum, *Hilal Görününce*, s.17-54-56.

vaktinde başka bir şeyle ilgilenmemesi gerektiğini belirtir. Yazar bu noktada ders dinlemeye dikkat çekmektedir. Romanını okuyanlar için bu bölüm adeta bir öğüt niteliğindedir. Yazarın eğitime ne kadar önem verdiğini bu bölümden anlayabilmekteyiz.

İkinci alıntıda ise Nizam Dede ve oğlu Giray'ın arasında geçen diyalog yer alır. Giray burada daha küçüktür. Bu alıntı Giray'ın çocukluk zamanlarına aittir. Küçük yaştan itibaren oğluna hanlığı ve hanları öğreten Nizam, oğluna küçük bir sınav yapmıştır. Nizam Dede kişilik olarak milli benliğine bağlı ve vatansever bir insandır. Bu nedenle oğlu Giray'ı da kendisi gibi yetiştirmeye çalışmıştır. Oğlu küçük olmasına rağmen onu bir yetişkin gibi sınava tabii tutmuştur. Yazar, burada da ağaç yaşken eğilir sözünün ne derece önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

2.3.3.4. Anlatma-gösterme tekniği

Anlatma tekniğinin anlatıcı vasıtasıyla gerçekleştiğini yukarıda açıklamıştık. Anlatma tekniğinde olan biten anlatıcı ile yansıtılırken, bir tiyatro tekniği olan gösterme tekniğinde ise okuyucu sahnelenen bir olaya tanıklık ediyormuş gibidir.

Anlatma tekniğine ait alıntılar aşağıda gösterilmiştir.

“‘Saticı kısırağı yularından tutup kalabalığın arasından, geçirerek ilerdeki ulu çınar ağacının oraya doğru götürmüştü.’

‘Arslan Bey, çarşıda dolanırken birden ayağı kırılıp da vurmak zorunda kaldığı atına benzer bir at gördü. Olduğu yerde donakaldı. At gururla etrafına bakınıyordu.’

‘Bahçesaray yeni uyanmıştı. O saatlerde bir kuş sabah aydınlığına sığınmış ötüyor, çiçekler gerine gerine açıyorlardı. Giray misafirhaneye doğru yürüdü.’”⁸⁶

Alıntılarda görüldüğü gibi anlatma tekniği ile verilen cümlelerde anlatıcı odak noktasıdır. Okur, anlatıcının kendisiyle baş başadır.

Gösterme tekniğine ait örnekler aşağıda verilmiştir.

“‘Altın Hanım, çocuğu dirseğiyle dürtüp usulca, ‘Hadi, ye,’ dedi. ‘Ye de güçlü ol.’

‘Nizam Bey kadının öfkesine karşılık sakın bir sesle ‘Neden olmasın,’ dedi.

‘Arslan Bey dükkânın kuytu bir köşesine doğru yürüyüp ‘Kan kırmızı olsun!’ dedi.’”⁸⁷

Gösterme tekniğinin kullanıldığı bu satırlarda kahramanların konuşurken ne yaptıkları bilgisi de verilmiştir. Örneğin; ‘sakın bir sesle şöyle dedi...’ veya ‘... tarafa doğru ilerleyip dedi ki...’ gibi kullanımlar tiyatro metnini hatırlatsa da romanlarda da kullanılmaktadır. Anlatımında çeşitli tekniklere yer veren yazar, gösterme tekniğini kullanarak kahramanların tavırlarını da gözler önüne sermiştir. Gösterme tekniğinde

⁸⁶ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.13-58-273.

⁸⁷ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.24-25-88.

hem kahramanın ne yaptığı hem de konuşması yer aldığından romana zengin bir hava katmıştır.

2.3.3.5. Montaj tekniği

Başka bir yazara ait eserin bir bölümünün romanda yer almasına montaj tekniği denilmektedir. Bu teknik sayesinde romanlarda anlatılan olaylara uygun olacak parçalar kullanılabilir. Bu teknik romana kültürel açıdan bir zenginlik katılmasını sağlar. Romanda farklı şairlerden ve yazarlardan alıntılar yapılmıştır. Bu alıntılar sıradan değildir. Romanda yer alan olaylarla ilişkilidir.

Hilal Görününce romanında montaj tekniği ile sure, şiir, türkü, Kaşgarlı Mahmut'un Divânu Lugâti't-Türk'ünden bir parça ve bilmece kullanılmıştır.

“*Kalmamıştır gayri kula minnetim
Mihnet potasında sızdım usandım...*
(Gözlevli Aşık Ömer)’ (Şiir)

“*Tanrı'nın devlet güneşi Türk burçlarında yükselttiğini ve onların mülkleri üzerinde göklerin dairelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm...*’ (Kaşgarlı Mahmut DLT)

“*Fe izesteveyte ente ve men maake âlel fulki fekulil hamdü lillâhillezî neccânâ minel kavmizzâlimin-Ve kul rabbi enzilni münzelen mübâreken ve ente hayrül münzilîn. “Ey Nuh! Sen ve beraberindekiler gemiye yerleşince: ‘Bizi zalim milletten kurtaran Allah’a hamdolsun. Rabbim! Beni mübarek yere indir. Sen indirenlerin en iyisisin,’ de.”*”⁸⁸ (Kur'an-ı Kerim Müminûn Suresi)

“*Tapmaca şöyleydi:
Allah Allah alamet
İçi dolu kıyamet, ak saldım, kırmızı aldım, Salli âlâ Muhammed.*’
(Tapmaca/Bilmece) ”⁸⁹

Yazar romanın girişinde (epigraf) Aşık Ömer’e ait olan şiirden bir bölüm tercih etmiştir. Bu şiir romanın gidişatına uymaktadır. Nizam Dede ve ailesi ile romanın anlatıcısı olan Arif Çelebi'nin macerası bu kitapta anlatılmaktadır. Dolayısıyla yazar bu alıntıyı seçerek romanına vurgu yapmıştır.

Tanrı tarafından Türk ırkına ad verildiği ve Türklerin yüceltildiği vurgusunun yapıldığı satırları alıntılaman yazar, Türklüğün önemine dikkat çekmiştir. Kaşgarlı Mahmut'tan alıntılanan bölüm romanda Felekzâde Arif'in anlattığı kısımda bulunur. Felekzâde Arif romanın başında Divanu Lugati't-Türk'ü okuduğunu belirtir ve sonrasında bu millete ne derece yücelik verilmiş olduğunu ifade ettikten sonra Türk

⁸⁸ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.11. (Dipnotta verilen ayet açıklamasından alınmıştır.)

⁸⁹ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.5-8-11-69-70.

dilinin öneminden ve *Codex Comanicus* eserinden bahseder. Yazarın DLT'ten alıntı yapması onun Türk diline ve Türk ırkına verdiği değeri de göstermektedir. DLT Türkler için önemli bir eserdir. Türkçe'nin üstün bir dil olduğunu belirten satırları alıntılanarak dilin önemine vurgu yapar.

Müminûn suresinden yapılan alıntıda Allah'a hamd ederek romanın anlatılmasına başlanmıştır. İslam geleneğine göre herhangi bir işe başlanırken besmele çekmek nasıl önemli ise yazar için de Allah'a hamd ederek romanını yazmaya başlaması önemlidir.

2.3.3.6. Geriye Dönüş tekniği

Geriye dönüş tekniği adından da anlaşıldığı gibi geçmişe ait bir zamanın anlatılmasıdır. Romanın ilk sayfalarında Felekzâde Arif Çelebi sözüne başlarken anlatacağı hikâyenin geçtiği yerden bahseder. Ve o bölgede tarihin tanıklık ettiği milletleri anlatır. O satırlarda bu teknikten faydalanılmıştır.

Giray'ın yolda karşılaştığı bir ihtiyar ile aralarında geçen diyalogta da geri dönüş tekniği kullanılmıştır. İhtiyar adam, geçmişten bahsederek Giray'a bildiklerini anlatır.

Geriye dönüş tekniğinin kullanıldığı diğer bölüm ise yine Felekzâde Arif Çelebi'nin anlattığı yerlerden birine aittir. Şeyh Şamil'i görmek için çıktığı yolculuğu anlatır.

“*İşte bu cennet bağına ilk gelenler Hunlar olmuştur. Hun Türkleri ki, denizlere karalara sığmaz, önüne hiçbir kal'a, hiçbir bent yapamaz idi...*”

“*Ben daha hayatta yokmuşum, Ruslar Kırım'ın altını üstüne getirmişler. Münnih şehrini ateşe vermiş...*”

“*İmam Şamil yıllar evvel Ruslarla uğraşmaya başlamış olup maksadı Kafkas illerine bunları sokmamak idi...*”⁹⁰

2.3.3.7. Özetleme tekniği

“*Özetleme tekniği, adı üzerinde, verilecek bilgi ile yapılacak tanıtmanın 'özet' halinde sunulmasıdır.*”⁹¹

Romanda bu teknik birkaç yerde kullanılmıştır. Olayları uzun uzun anlatmak yerine kısaltma yapılmış ve romanın dinamik kalması sağlanmıştır.

“*Arslan Bey o gün Akmesit'e gitmişti. Maksadı, İgor Gregoroviç'in topraklarını görmektir.*”

“*İnkerman ve Balaklava muharebeleri kazanılmış, daha sonra Ömer Paşa kuvvetleri Gözleve'de düşmanı yeniden bozguna uğratmıştı...*”

⁹⁰ Sevinç Çokum, *Hilal Görününce*, s.9-54-55-187

⁹¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, s.241.

‘O günden sonra evlerde, bostanlarda konuşulan hep Yakup üzerineydi. Hamza Batur’un köy köy dolaşarak anlattıkları, köylülerin hayalleriyle karışarak gitgide büyüyor, Yakup erişilmez biri oluyordu...’”⁹²

2.3.4. Hilal Görününce Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Yazar romanında zengin bir anlatım tercih etmiş ve yapısı farklı kelimelerden sıklıkla yararlanmıştır. İsim, fiil, fiilimsi, sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç, ikileme vs. gibi sözcük türlerini kullanmasının yanı sıra Sevinç Çokum, romanında Kırım Türkçesi’ne ait ifadelerden de yararlanmıştır.

Kırımlı bir aileyi anlatan romanında Kırım Türkçesi’ne ait ifadeleri kullanarak romanın üslûbuna katkı sağlamıştır. Kırım Türkçesi’ne ait kelimeler, şiirler, maniler, tekerlemeler ve kalıplaşmış sözler romanda yer almaktadır. Romanda kullanılan kelimelerin anlamları sayfa altlarında dipnot şeklinde verilmiştir. Ayrıca Rusça’ya ait bazı kullanımlar da roman içerisinde yer almaktadır.

Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da farklı cümleleri tercih etmiştir. Birleşik ve uzun yapıdaki cümleler göze çarpmaktadır. Özellikle o anlatıcı tarafından aktarılan bölümlerde uzun ve birleşik cümleler yer almaktadır.

2.3.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi

Sevinç Çokum, romanında Kırımlı bir ailenin hikâyesini anlatırken Kırım diline ait unsurlara da yer vermiştir. Kırım Türkçesi’ne ve Rusça’ya ait kelimeler ve kalıplaşmış sözler romanda yer almaktadır. Bu kelime ve kalıplaşmış sözler anlamlarıyla birlikte verilmiştir. Bu kelimelerin anlamlarının verilmesi sayesinde sözlüğe gerek kalmadan dipnotlardaki açıklamalarla birlikte romanın akışı bozulmadan okunabilmektedir. Ayrıca yazarın Rusları kendi dillerinde konuşturmaya çalışması romanın üslubuna katkı sağlayarak inandırıcılığını arttırmıştır.

Her kahramanını kendine has konuşturmuş, Rusların söylemlerine önem vererek onların kullandığı kelime ve sözlere romanında yer vermiştir.

Romanda yer alan Kırım Türkçesi’ne ait kelimeler ve anlamları aşağıda yer almaktadır.

“Aruv: İyi, güzel. (s.14)

Odaman: Çoban başı. (s.15)

Kayıtmak: Dönmek. (s.19)

Arışke: Tavuk çorbası. (s.20)

Aşlık: Buğday. (s.25)

Neday: Ne yapıyorsun? (s.39)

Ökürmek: Böğürmek. (s.41)

⁹² Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.82-221-307.

Kalgay: Birinci veliaht. (s.52)
Nureddin: İkinci veliaht. (s.52)
Tamga: Damga (Eski Türkçe bir kelime. s.53)
Yarluk: Ferman. (s.53)
Çokrak: Kaynak. (s.63)
Tepreş: Hidrellezde kırlara çıkmak. (s.67)
Kalakay: Yağlı çörek. (s.67)
Çın: Şiir. (s.67)
Şöyün: Yarım kazan. (s.67)
Tapmaca: Bilmece. (s.69)
Cılamak: Ağlamak. (s.74)
Kargımak: Lanetlemek. (s.76)
Apakay: Eş. (s.90)
Azbar: Avlu. (s.91)
Ayıtmak: Söylemek, anlatmak. (s.106)
Tatay: Abı. (s.106)
Kayda: Nerede? (s.131)
Bastırak: Zindan. (s.139)
Koba: Mağara. (s.174)
Küday: Hüda. (s.197)
Çapmak: Koşmak. (s.201)
Özen: Dere. (s.202)
Kayrak: Bileyi taşı. (s.277)
Çıdamak: Tahammül edememek. (s.278)
Öksümek: Hıçkırmak. (s.303)
Kop: Çok. (s.321)
Maktamak: Övmek. (s.321) ”⁹³
Romanda yer alan kalıplaşmış söz ve cümleler aşağıda verilmiştir.
“*Bala çağa: Çoluk çocuk. (s.27)*
Ayrılgannı ayu cer, bölüngenni börü kabar: Ayrılanı ayı yer, bölüneni kurt
kapar. (s.28)
Şalka getirmek: Sırtını yere getirmek. (s.28)
Koşbel almak: İki eli kavuşturarak rakibi sarmak. (s.72)
Bel bağlaşmak: Birbirlerinin beline kuşak bağlamak. (s.72)
Cabalakla: Rakibi birden kaldırıp döndürmek. (s.72)
Capalak capalak kar cavar: Lapa lapa kar yağar. (s.235)
Arsız bike kız tabar: Arsız kadın, kız doğurur. (236) ”⁹⁴

Romanda yer alan kelime ve sözler roman içerisinde dengeli bir dağılım göstermektedir. Yazar, romanının başından sonuna kadar bu söylemleri aralara serpiştirerek kullanmıştır. Romanda bu tarz kelime ve sözlerin bulunması yazarın romanı yaratma sürecinde dil malzemesi üzerinde de çalıştığını göstermektedir.

Romanda geçen Kırım Türkçesi’ne ait kelime ve sözler dışında şiirler de bulunur.

“*Kabrimde melekler sorgu sorsa* *Kabrimde melekler soru sorsa*

⁹³ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.14-15-19-20-25-39-41-52-53-63-67-69-74-76-90-91-106-131-139-174-197-201-202-277-278-303-321.

⁹⁴ Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.27-28-72-235-236.

Azrail tilimni bin kere torasa Azrail dilimi bin kere doğrasa
Öz tuvğan tilimde aytмага dermen Kendi anadilimde söyle bana, derim
Öz tuvğan tilimde cırlap ölermen. Kendi anadilimde söyleyip ölürüm.”⁹⁵

Romanda Felekzâde Arif Çelebi’nin anlattığı ilk bölümde yer alan bu dizeler

Kırımlı şair Bekir Sıtkı Çobanzade’nin ‘*Tuvğan Til*’ adlı eserinden alıntılanmıştır. Anadilin önemini vurgulayan bu alıntının hem Kırım hem Türkiye Türkçesi romanda verilmiştir.

“Arslan Bey şöyle diyordu:

Açılıp turgan bir gülsün, tek solmasan (Açılıp duran bir gülsün, tek solmasan)
Men dünyanı katiliyim, sen bolmasan? (Ben dünyayı ne edeyim sen olmasan)
Göknur Hanım da şöyle cevap veriyordu:

İkimizge bir ölüm, bir teneşir (İkimize bir ölüm, bir teneşir)
İki kalp bir bolsa kim karışır? (İki kalp bir olsa kim karışır?)”⁹⁶

Romanın üçüncü bölümünde geçen bu şiirler Arslan Bey ile ölen eşi Göknur

Hanım arasında atışmalı olarak söylenmiştir. Aynı zamanda bu gibi şiir atışmaları (aşık atışmaları) özel günlerde ve düğünlerde de yapılmaktadır. Yazar aşık atışması adı verilen bu geleneğe dikkat çekmiştir.

“Men ölgende atınnı ayamay çap. Cılay kel de üstümnü çiçekmen çap.
(Ben ölen de atını acımadan koştur. Ağlayarak üstümü çiçekle ört.)”⁹⁷

Romanda Arslan Bey’in mezarlık ziyareti yaptığı bir gün aklına gelen bu şiir

Göknur Hanım’a aittir.

Romanda yer alan bu şiirler romanın kültürel yönünü güçlendirmiştir. Özel günlerde ve toylarda yapılan şiir atışmalarının romanda yer alması üslûbun çeşitliliği bakımından önemlidir.

Romanda yer alan Rus diline ait unsurlar ise şunlardır:

“Pomeşçik: Çiftçi.
Ploho: Kötü.
Eto krasivo?: Bu güzel.
Skolko eto stoit?: Bu kaç?
Poşyol von!: Defol.
Postoy: Dur.

Kak jal cto ya ne videl yego: Ne kadar yazık, onu göremedim.”⁹⁸

Romanda yer alan farklı milletlere ait şahısların kendi dilleriyle konuşturulması dile zenginlik katmıştır. Rus diline ait unsurlarla birlikte romanın üslubundaki akıcılık bozulmamıştır. Rus unsurlarını sıklıkla kullanmayan yazar kendi üslûbunu ön planda tutmuştur.

⁹⁵ Sevinç Çokum, a.g.e., s.11.

⁹⁶ Sevinç Çokum, a.g.e., s.68.

⁹⁷ Sevinç Çokum, a.g.e., s.90.

⁹⁸ Sevinç Çokum, HG, s.42-43-246-248.

2.3.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

'Hilal Görününce' romanında farklı cümle çeşitleri kullanılmıştır. Bu cümleler; yapısına göre, yüklem türüne göre, yüklem yerine göre ve anlamına göre başlıkları altında incelenmiştir.

Yazar, diyalog anlatımında kısa ve yalın cümleleri seçerken paragraf ve özetleme yaptığı kısımlarda uzun ve birleşik cümleler tercih etmiştir. Eksiltili cümle kullanımı ile merak unsurunu güçlendirmiş, devrik cümleler ile anlatıma farklı bir hava katarak vurgu yapmıştır.

Farklı yüklem türünde cümlelere yer vermiş, hem isim hem fiil kökenli cümleler kullanmıştır. Olumlu ve olumsuz cümleleri ile anlatımı durağanlıktan ve tekdüzelikten kurtarmıştır.

2.3.4.2.1.Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)

2.3.4.2.1.1.Basit Cümleler

"Nizam Dede düşüncelerinden sıyrıldı."

'Sofraya bir sessizlik çökmüştü.'

'Mezarlıkta aru güller yetişir.'

'Bir dalla ateşi karıştırdı.'"⁹⁹

2.3.4.2.1.2.Birleşik Cümleler

"Ondan sonra yeryüzünü imar etsin diye, ona bir gülün açışından, bir kuşun kanat çırpışına kadar ibretli hadiseler gösterdi."

'Hayvan pazarına da uğramış, akıllı bir kısırakta kalmıştı.'

'Pazarlık adettendi ama satıcı kaş kaldırıp, 'Olmaz ağa,' diyerek pazarlığa yanaşmıyordu.'

'Şu pınardan içiyor, sonra atını vadiye doğru sürüyor, Hansarayı'nın oralarda geziniyordu.'

'Fatma Ana, gittikleri bir toyda bir ara Şirin'e içini dökmüş, Arslan'ı yeniden evlendirmek istediğini söylemişti.'"¹⁰⁰

2.3.4.2.2.Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)

'Hilal Görününce' romanında yer alan isim, fiil ve eksiltili cümle çeşitleri aşağıda alıntılanmıştır.

2.3.4.2.2.1. İsim Cümleleri

"Yeryüzünde türlü türlü millet ve kavim vardır ki, dilleri başka, renkleri, huyları başkadır."

'Anlatacağım hikâye, Kırım ahvaline ve Kırımlı Nizam Dede ile yakınlarına dairdir.'

'Nizam Dede Eski Yurd'a vardığında gün sökmek üzereydi.'

'Şurda burda yıkık ağaçlar, çökmüş evlerden arta kalan kerpiç yığınları vardı.'"¹⁰¹

2.3.4.2.2.2.Fiil Cümleleri

"Dokuz bölük ördüğü saçları da şimdi seyrelimiş, iki yanında iki ince örgü oluvermişti."

⁹⁹ Sevinç Çokum, HG, s.16-24-54-205.

¹⁰⁰ Sevinç Çokum, Hilal Görününce, s.7-13-14-15-103.

¹⁰¹ Sevinç Çokum, a.g.e., s.7-9-13-220.

‘Arslan Bey emmisini çayırda buldu. İhtiyar, atlarına çayır aldırıyordu.’
‘Gregoroviç, adamın kazanacağından emin olmasa böyle bir teklifte bulunmazdı.’”¹⁰²

2.3.4.3.3.Yüklem Yeri Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)

Romanda yer alan kurallı, devrik ve eksiltili cümlelerden birkaçı aşağıda verilmiştir.

2.3.4.3.3.1.Kurallı Cümleler

“‘Altın Hanım gerginliği ortadan kaldırmak için kâselere çay koyup getirdi.’
‘Türk’ün ezeli çilesi şudur ki, düşmanıya yalnız bir cepheye vuruşmayıp ayrı ayrı cepheye asker sevk etmek mecburiyetindedir.’
‘Bunların bize hayrı dokunmazdı ama nasıl olduysa oldu, Rusları tepelemek için Osmanlı ile anlaşmışlardır.’”¹⁰³

2.3.4.3.3.2.Devrik Cümleler

“‘Yeni tımar edilmiş parlak donu.’
‘Hani nerde hanlarınız?’
‘İnanmam senin çürüyüp gittiğine.’
‘Gözleve limanına benzeyen bir yaradır emmi.’”¹⁰⁴

2.3.4.3.3.3.Eksiltili Cümleler

Eksiltili cümle kullanımıyla anlatımda vurgu yakalanmıştır. Yazar, eksik bıraktığı cümleleri ya okurun hayal gücüyle tamamlamasını ya da eksiltili cümlelerin öncesinde veya sonrasında gelen cümleler ile tamamlanılmasını sağlamıştır. eksiltili cümle anlamda derinlik yaratarak daha duygulu bir havaya bürünmesini sağlar.

“‘Bu zümrütler, elmaslar, yakut ve inciler. Tozlu mahfazalarının içinde elvan elvan parlayan şeyler.’

‘Hansaray’ının meşhur çeşmesi. Han karısı Dilârâ Bikeç için dökülen gözyaşları.’

‘Bir ağaç, kendi halinde akan bir su.’
‘Bir kız... Hayır oğlan... Bir kız, bir de oğlan...’”¹⁰⁵

Yazar, eksiltili cümlelerinin bazılarında üç noktayı kullanırken bazılarında tercih etmemiştir.

2.3.4.3.4.Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)

Romanda anlam bakımından hem olumlu hem olumsuz fiiller kullanılarak cümleler oluşturulmuştur. Tüm cümlelerin olumlu ya da olumsuz olmaması anlatımı sıradanlıktan kurtarmıştır. Roman geneline bakıldığında olumlu cümleler daha fazla yer almaktadır.

2.3.4.3.4.1.Olumlu Cümleler

“‘Ayağının sekisi bileğine varır ki böylesi uğurlu sayılır.’
‘Toprak esmerleşmiş, otlar canlı bir yeşille parıldamıştı.’

¹⁰² Sevinç Çokum, **Hilal Görününce**, s.29-117-155.

¹⁰³ Sevinç Çokum, **HG.**, s.28-99-199.

¹⁰⁴ Sevinç Çokum, a.g.e., s.17-52-90-229.

¹⁰⁵ Sevinç Çokum, a.g.e., s.49-51-206-36.

‘Birkaç adım atıp yaklaştı. Çalılarının ardına doğru eğildiğinde korku dolu bir çift göz üzerine dikildi.’

‘Bahçesaray yeni uyanmıştı. O saatlerde bir kuş sabahı aydınlığına sığınmış ötüyor, çiçekler gerine gerine açıyorlardı.’”¹⁰⁶

2.3.4.3.4.2.Olumsuz Cümleler

“‘Dede, ben daha büyümedim mi?’

‘Giray bunları yürekten söylemiyordu.’

‘Onun değerini rubleyle ölçemezsin.’

‘Bizim hilalimiz batmaz! Bunu unutma.’”¹⁰⁷

2.4.Ağustos Başağı Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi

2.4.1. Özet

1989 yılında yayımlanan Ağustos Başağı romanında Kurtuluş Savaşı dönemi anlatılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun kurulduğu Söğüt topraklarında yaşananları anlatan roman, Sevinç Çokum’un o coğrafyada yaşamış kişilerle yaptığı görüşmelerle zenginleştirilmiştir.

Hilal Görününce romanında olduğu gibi bu romanda da iki farklı anlatıcı kullanılmıştır. Arif Çelebioğlu adındaki anlatıcı Söğüt’te yaşanmış olayları romanlaştırmak isteyen bir şahıs olarak kendini tanıtır, romanın sonunda amacına ulaşarak romanını yazmış olur. Arif Çelebioğlu başlığını taşıyan bölümler kendi içerisinde zaman ile uyumlu olarak devam eder.

Roman savaş öncesinde arabacılık yapmakta olan Yusuf adındaki gencin hikâyesi ile başlar. Yusuf, cesur bir delikanlıdır, askerden dönmüştür ve kasabadaki Esma’ya aşiktir. Esma ile evlenmeyi düşünen Yusuf, bunu Esma’ya itiraf edememiştir. Arabacılık yapan Yusuf müşterilerinin konuşmalarına kulak misafiri olup memleketin durumu hakkında az çok fikir sahibi olur. Köy halkı da memleket meselesi hakkında konuşmaya başlamıştır. Söğüt halkı toplanıp konuşur ve köyde bir kuvvet kurulması yönünde karar alırlar. Askeri bir birlik olacak olan bu kuvvet Kuvâ-yı Milliye’dir. Köy halkının gençleri olan Yusuf, İlyas, İzzet, Osman ve Selim bu birliğe gönüllü olarak katılırlar.

Memleketin her yeri işgal edilmeye başlanmıştır. Kuvâ-yı Milliye’ye karşı olarak Kuva-yı İnzibatiye adlı bir birlik kurulmuştur. Memleket hem içten hem dıştan işgal edilmeye başlanmıştır. Bu işgale karşı halk bir olsa da bazıları işgallere karşı en ufak bir itiraz göstermezler. Sayıları azımsanmayacak derecede olan bu kişiler memleketin işgaline karşı dur demezler. Buna rağmen memleket sevdalıları olan

¹⁰⁶ Sevinç Çokum, **HG**, s.29-32-215-273.

¹⁰⁷ Sevinç Çokum, a.g.e., 16-27-138-313.

anneler, babalar, hocalar, yaşlılar hatta genç çocuklar dört elden vatani kurtarmaya çalışırlar. Ama ne yaparlarsa yapsınlar düşmanın Söğüt'e girmesini engelleyemezler.

Söğüt halkı işgale çok üzölmüşdür ve vatan topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Doğup büyüdükleri evleri terk etmişlerdir. Tüm gençler cepheye gitmiştir. Aynı zamanda köyde kalan kadınlar ve genç kızlar da cepheye yardım için ellerinden geleni yapmaya çalışmışlardır. Yusuf'un annesi Nazik ile Esma cephe için bezler dikmişlerdir. Cepheye destek olan kadınların yanında hiç destek vermeyen kadınlar da bulunur. Zamanında bir hayli zengin olan Fitnat Hanım bu şahıslardan biridir. Cephenin adını bile ağzına almak istemez, üzerinde bir boş vermişlik havası vardır. Kısaca Söğüt halkı hem düşmana hem de düşmanla iş birliği yapanlara karşı bir savaş vermeye başlamıştır. Savaş sırasında halk birçok zulme uğramış, savaş bittiğinde ise çok zayıat vermişlerdir. Birçok delikanlı genç hayatını kaybetmiştir.

Yusuf ise gazi olarak cepheden geri dönmüş ve Esma ile evlenmiştir. Romanda geriye dönüş tekniğı kullanılmıştır. Romanın başından sonuna kadar bu teknik ön plandadır. Romanın anlatıcı konumunda bulunan Arif Çelebioğlu'nu ise romandaki bölümler arasında kendi cümleleri ile görebilmekteyiz.

2.4.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi

2.4.2.1. Anlatıcı

Roman Arif Çelebioğlu ve 'o anlatıcı' tarafından anlatılır. Romanın başında verilen bilgiye göre Arif Çelebioğlu *Hilal Görününce* romanını anlatan Felekzâde Arif'in torunudur.

*"Ârif bütün bu çizgileri ezberlemeye çalışıyordu. İnce minareleri, bir çırpıda çizilmiş gibi duran kerpiç evleri... 'Daha önce buralarda yaşamış gibiyim,' diyordu. Ömer gülümsüyordu. 'İşte Söğüt'ün büyüü... Felekzade Ârif Çelebi'nin torunu, buraları mutlaka yazmalı.'"*¹⁰⁸

Romanını oluşturabilmek için Söğüt'e gelerek köyün ileri gelenleri ile görüşüp anlatacağı zaman hakkında bilgi alır ve romanını bu şekilde oluşturur.

'*Arif Çelebioğlu'nun Notlarından...*' başlığına sahip bölümler Arif Çelebioğlu tarafından aktarılmıştır. Bu bölümlerde yazar, ben anlatıcıyı kullanmıştır.

"'Yanımda Amcabey, çarşı içinde şuraya buraya bakınarak yürüyorduk.'
'O karanlık kış günlerini, karlı demiryollarından gelip geçen trenleri düşündüm.'

'Etrafa bakıyorum. Harmanköy taraflarına gidiyoruz.'"¹⁰⁹

¹⁰⁸ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s.9-10. (Romandan yapılacak alıntılar bu baskıya ait olacaktır.)

¹⁰⁹ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.99-171-298.

Anlatıcının notlarından yaptığımız alıntılarda da görüldüğü gibi bu bölümler ben anlatıcı ile kaleme alınmıştır. Aynı zamanda Arif Çelebioğlu'nu Sevinç Çokum olarak da düşünebiliriz. *Ülkücü Dünya Görüşü* adlı sitede 23 Ocak 2008 yılında yayınlanan *Sevinç Çokum'la Söyleşi*'de, “Ağustos Başağı romanımda bir gazi var. Şimdi hayatta olmayan bu gazi ile 1985 yılında Söğüt'te tanışmıştım. Adı Ali Balaban'dı. Bu insan, Birinci Dünya Savaşı'nı, Kurtuluş Savaşı'nı yaşamıştı. Bana hayatını anlattı. Söğüt'te birkaç gün kaldık. Gazinin evini, çevresini tanıdım. O havayı teneffüs ettim. Öyle sanıyorum ki bu romanı yazılı kaynaklardan hareketle yazmaya başlasaydım başarılı olamazdım...”¹¹⁰ ifadelerini dile getiren yazarın bu sözlerinden yazma süreci öncesi yaptığı hazırlıklara şahit oluyoruz, bu nedenle Arif Çelebioğlu'nu Sevinç Çokum ile bağdaştırabilmekteyiz. Çünkü kendisi de romanını yaratma sürecine girmeden önce bu bölgelere gidip kaynak toplamış, oradaki şahıslarla bilgi alışverişi yapmıştır.

Arif Çelebioğlu ağzından yazılmayan diğer bölümlerde ise üçüncü tekil (o) anlatıcı kullanılmıştır. Diyaloglarda ise ben anlatıcı tercih edilmiştir.

“Yusuf çocukluk arkadaşı Esmâ'ya atık o eski çocukluk yakınlığı ile değil, uzak durulması gereken biri gibi yaban yaban baktı. Yüreğindeki coşkunu belli etmeden.”¹¹¹

2.4.2.2. Bakış Açısı

Romanda Arif Çelebioğlu'nun anlattığı bölümlerde kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Kahramanın gözünden olay, kişi ve çevreye şahit oluruz. Kahramanın bildiği sınırlı şeyleri okuyabiliriz.

“O gece kaldığım evin balkonuna çıktım. Söğüt, Söğüt oluşunu yaşıyordu. Hükümet konağının önünde bir kalabalık...”¹¹²

Arif Çelebioğlu'nun anlattıkları dışında kalan yerlerde ise ilahi anlatıcı kullanılmıştır. İlahi anlatıcı ile hem fiziki hem ruhi tasvirler yer verilmiştir.

“Yusuf bir söz demeden kalktı. İşte güzel gece... Salkımlı, karanfilli Söğüt gecesi.. Esmâ'yla dolu... Gerçekten istiyorlar mı Esmâ'yı? Bütün bu düşünceler vücuduna, iliklerine zehir gibi yayılıyordu.”¹¹³

Yusuf'un bir şey demeden ne çok şey demek istediğini anlatan bu alıntıda ilahi anlatıcı bulunmaktadır. İlahi anlatıcı Yusuf'un içinden geçen duyguları sade ve anlaşılır bir şekilde dile getirmiştir. Esmâ'nın başkası tarafından isteneceğini öğrenen

¹¹⁰ Söyleşinin yazılı bir belgede yer alıp almadığı belirlenemediği için internet sitesi linki verilmiştir. (<https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=mulakat-detay&kod=76>)

¹¹¹ Sevinç Çokum, AB, s.13.

¹¹² Sevinç Çokum, AB, s.345.

¹¹³ Sevinç Çokum, AB, s.33.

Yusuf'un duyguları da düşünceleri de karmakarışık olmuştur. Tüm bunları ilahi anlatıcı sayesinde öğrenebilmekteyiz.

2.4.3. Ağustos Başağı Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi

Yazar, *Ağustos Başağı* romanında geriye dönüş tekniği, iç çözümleme tekniği, tasvir tekniği, özetleme tekniği, diyalog tekniği, montaj tekniği, mektup tekniği ve anlatma-gösterme tekniğinden yararlanmıştır.

Romanda yer alan bu teknikler romanın sürükleyiciliğine ve üslûbuna olumlu katkılar yapmıştır. Romanı sıradan bir havadan kurtaran bu tekniklerle roman akışı bozulmadan korunmuştur. Anlatım teknikleri ile üslûp ve dil desteklenmiştir. Anlatım teknikleri kullanılarak cümlelerin 'nasıl ve ne şekilde' kullanıldığını görebilmekteyiz.

Romanda yer alan anlatım teknikleri örnek cümle ve paragraflar halinde aşağıda verilmiştir.

2.4.3.1. Geriye dönüş tekniği:

Romanın başlarında yer alan aşağıdaki alıntı, arabacılık yapan Yusuf'un sözleridir. Yusuf, Musul-Bağdat civarlarında yaşadığı olayları aktarır.

"Üç yılım vardır oralarda... Ama otuz yılım var gibidir. Ramazan bayramıydı yola çıktığımızda. Bir kara vagona tıktılar bizi. Ondan sonra gâh trenle, gâh yürüyerek Dicle kenarlarına vardık. Ben diyeyim otuz vagon. Her birinde altmış er..."¹¹⁴

Abdullah Bey, Yusuf'a kendi konağında çalışmasını teklif etmiştir. Yusuf bu iş teklifini ailesi ile konuşmadan cevaplamak istemez. Ailesinden olumsuz yanıt alır ve o yanıt aldığı da kara bir vagonla memleketine geri döndüğü günleri hatırlar, bu bölümde de geriye dönüş tekniğini görürüz. Yusuf'un gözünden kişi tasvirleri yapılmıştır. Geri dönenlerin acı çektiklerini ve sus pus oldukları belirtilmiştir. Savaşmanın insan üzerinde yarattığı etkiyi anlatması bakımından kısa ama etkili bir paragraftır.

"O zaman yine bir kara vagona tıkmış gibi oldu. Bu defa dönüş günleri... Trenler onca yükü çekemiyordu. Öylesine doluydu. Dönüyorlardı, acılı, sessiz. Bir çiğ altından kalkmış gibi... Yollar uzuyordu... İnceden bir yağmur... Adana'dan Konya'ya yol alıyorlardı..."¹¹⁵

Veli savaştan sonra yörük bayramlarını eskisi gibi kutlayabilecekler mi diye sorar ve babasından uzun bir cevap alır. Babasının verdiği cevapta geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

"Hey gidi hey! Civardan üçyüz beşyüz atlı gelirdi. Karakeçililerin cirit oyunlarına doyulmazdı. İnsanın rüyasına girerdi... Mevritler okunurdu oğul. Bizim

¹¹⁴ Sevinç Çokum, **AB**, s.15.

¹¹⁵ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.21.

Çelebi Mehmet Camii, Kuyulu Mescid, Balaban Camii, Hamidiye Camii dolup taşardı... ”¹¹⁶

2.4.3.2. İç çözümleme tekniği

Yusuf’un, Abdullah Bey’in teklifine ne cevap vereceğini düşündüğü bölümde ve Esma’nın Yusuf’u görmek için beklediği bölümde iç çözümlemeden yararlanılmıştır. Yazar, anlatıcının konumu dolayısıyla iç dünyayı aktarabildiği için kahramanların iç çözümlemelerine yer vermiştir. Esma, Yusuf’a aşıktır ve onun kendisine olan bu güveni Esma’yı biraz korkutmaktadır. Yusuf’un kendisinden vazgeçmesinden korkar.

“‘Bilecik... Abdullah Bey’in teklifine evet dese babası şu bostanda yetiştirdiklerini çarşılarda satacağım diye didinip durmazdı. Evi de kiraya verirlerdi. Fena mı olurdu?’

‘Yusuf’un yürüyüşünde bir kendine güven seziliyordu. Başı dikti. Biraz da gururlanıyor muydu ne? Onca zaman cephelerde savaştı. Eh, çekilir.. Esma böyle düşünüyordu. Ama içinde bir kırıklık, bir burukluk... ’”¹¹⁷

Yusuf’un iş teklifine evet dediğinde yapılabilecekler ve Esma’nın Yusuf ile ilgili düşünceleri iç çözümleme ile verilmiştir. Bu teknik sayesinde kahramanların içinden geçenler okura iletilmiştir.

2.4.3.3. Tasvir tekniği

Tasvir tekniği ile hem kişi hem de mekân tasvirleri yapılmıştır. Kişi tasvirlerinde hem fiziki hem de ruhsal özellikler verilmiştir. Mekân tasvirleri kişi tasvirlerine göre daha uzun cümlelerle yapılmış ve daha ayrıntılıdır. Bazı mekân tasvirlerinde mekânlar kişileştirilmiştir. Örneğin; Söğüt insan gibi uyuyup uyanan bir şekilde tasvirlenmiştir.

Mekân tasvirlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“‘Söğüt, uzaktan uyku mahmurluğu içinde görünüyordu. Oysa çarşıya girdiklerinde kıpır kıpırdı.’

‘Çevrede kuş sesleri... Ağaçlar sanki yıllardır böyle tozluydular da bir bereketli yağmuru bekliyorlardı...’

‘Sonbahar Söğüt’e yaraşırdı hep. Her taraf altın tozuna batır, nakış nakış tezhiplenirdi. Gene öyle...’

‘Sahi şu güzelim evlere yazık değil mi? Hele şuna bakın... Balkonuna doğru bir gül tırmanmış. İşlemeli perdeleri, süslü saçığı, kapıları, çekmeceleri, rafları, halıları ile az sonra yanıp kül olacak.’”¹¹⁸

Alıntılarda yer alan bölümlerde tasvir tekniği kullanılırken ikilemelere de yer verilmiştir. Bazı mekân tasvirlerinde kullanılan ikilemeler ile anlam pekiştirilmiştir.

¹¹⁶ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.41.

¹¹⁷ Sevinç Çokum, a.g.e., s.19-73.

¹¹⁸ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.11-44-70-120.

Kişi tasvirleri aşağıda alıntılanmıştır. Kişi tasvirlerinde eksilteli cümlelerden yararlanıldığı görülmektedir. Yazar, kişilerin tasvirinde sıfatlardan yararlanarak betimlemeler yapmıştır. Okurun gözünde rahatlıkla canlandırabileceği şekilde kişilerini anlatmıştır.

“‘Osman, Yusuf’a yaklaşmanın çarelerini arıyor. Gaga burunlu, yağız bir delikanlı.’

‘Babası yine büyümüştü gözünde. Erişilmez olmuştu. Cübbesini savurarak oradan oraya dolanıyor.. Gözleri menevişli, geniş göğsünde nice nağmeler, şarkılar, kasideler gizli.. Pek de yaşlı sayılmaz babası. Ama yalnızlığını, garipliğini çoktan benimsemiş.’

‘Mor kadifeden entarisi, simli örtüsüyle, Esmâ’nın karşısına dikildi. Boylu boslu, iri yapılı.. Rastıklı kaşlarının altından gözleri Esmâ’yı didik didik ediyor.’

‘Gür kaşlarının altından kalabalığın nabzını ölçmeye çalıştı.’”¹¹⁹

2.4.3.4. Özetleme tekniği

Bu teknik sayesinde bir durum ya da olayın uzun sayfalar halinde ayrıntılarıyla anlatılması yerine kısa bir anlatımla aktarıldığını görmekteyiz. Romanda Yusuf’un annesi Nazik Ana’nın koza odasında neler yaptığı ve Efendi Hafız’ın eski bayram günlerini hatırlaması anlatılırken özetleme tekniğinden yararlanılmıştır.

Nazik Ana, kendi halinde bir ev hanımıdır. Yusuf’un annesi, Esmâ’nın kayınvalidesidir. Koza odasında ipekböcekleriyle ilgilenir, onlarla konuşur, onları bebeği gibi sakınıp büyütür. Çocukluğundan beri bu böceklerle ilgili olmuş onları hayatının önemli bir yerine koymuştur.

“‘Nazik Ana koza odasında yine. İşte tırtılların tüyleri kaybolmuş. Bir zaman sonra başlarını sallamaya başlayacaklar. Bu böceklerle sessizce konuşuyor, anlaşıyordu. Senelerdir, çocukluğundan beri ipekböcekleriyle iç içeydi.’

‘Düşman bozulup gidecekti. İşte o zaman bayramlar tam olurdu. Hüdavendigâr illerinden ve köylerinden akın akın insanlar gelirdi. Şu ocaklar bir güzel yanardı. Mavi yazmalı, güçlü kuvvetli kadınlar kazanların, yufka tahtalarının başına çökerlerdi. Yine türküler söylenirdi. Meydanlarda delikanlılar, doksan üç gazileri ve büyük harbin gazileri çiftetellilerle döner dururlardı.’”¹²⁰

Hafız Efendi’nin eski bayram günlerini anlattığı satırlar duygu doludur. Hafız Efendi, eski bayram günlerinde neler yapıldığını anlatır, o günlerin nasıl neşe ile kutlandığını vurgular. Yazarın böyle bir noktaya değinmesi önemlidir. Yıllar geçtikçe eski adetlerin, geleneklerin yerini daha farklı unsurlar almaya başlamıştır. Günümüzde bile atalardan miras kalan kimi adetler torunlar tarafından devam ettirilememektedir. Romanda savaş durumu olduğu için gelecek bayramlarda ne olacağı belirsizdir. Yazar,

¹¹⁹ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.25-37-39-54-77.

¹²⁰ Sevinç Çokum, **Ağustos Başağı**, s.30-45.

romanında özlemle anlattığı o bayram coşkusu okurlarına ulaştırmayı amaçlamaktadır.

2.4.3.5. Diyalog tekniği

İki ya da daha fazla kişi arasında geçen sohbetler diyalog tekniği ile yansıtılmıştır. Kahramanların her biri kendi sözleriyle konuşurlar. Böylelikle samimi bir hava yakalanmıştır.

Romanda yer alan diyaloglardan birkaçı aşağıda alıntılanmıştır.

“-Yusuf Ağabey... Sahi Yunan buraya da gelir mi?

-Gelecek gibi görünür.

-O zaman ne yapmalı?

-Sen söyle...

-O zaman dövüştürüz gâvurla...’

‘-İzzet Ağabey...

-Benim ya! Ne işin var senin burada? Söyle bakalım..

-Gönüllü seyrediyordum. Ne zaman geldin İzzet Ağabey? Atın nerede?

-Atı yetim Hikmet’e teslim ettim.’

‘-O türküyü ne de güzel söyledin?

-Türkü değil o Esmâ abla. İlâhi.’

‘-Nerden gelirsin kız?

-Şeyden... Söğüt’ten..

-Senin mi bu keçiler?

-Benim elbet. Kimin olacaktı?’”¹²¹

Alıntılanan diyaloglardan iki Yusuf ile Veli arasında, birisi Veli ile İzzet arasında diğeri ise Veli ile Esmâ arasında geçmektedir. Diyaloglar sayesinde roman yalnızca paragraflardan ibaret olmamış, hem yapısal hem biçimsel olarak farklı hale bürünmüştür.

2.4.3.6. Montaj tekniği

Farklı eserlerden alıntılarının yapılmasıyla meydana gelen montaj tekniği bu romanda da ön plana çıkmaktadır. Sevinç Çokum, birçok eserden alıntı yaparak montaj tekniğine yer vermiştir. İbrahim Ummî Sinan’ın ‘Nutm-i Şerif’inden, Mehmet Âkif Ersoy’un ‘Kastamonu Vaazı’ndan, Bilecik’in yerel sanatçısı Mustafa Şimşek’e ait ‘Söğüt’ün Erenleri’nden, Mehmet Emin Yurdakul’un ‘Cenge Giderken’ şiirinden, Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın ‘Hak Şerhleri Hayr Eyler’ ilahisinden ve Mustafa Kemal Atatürk’ün Sakarya Meydan Muharebesi sırasında yayınlanan bildirisinden yararlanılmıştır.

“‘Seyrimde bir şehre vardım

¹²¹ Sevinç Çokum, Ağustos Başağı, s.36-80-95-132.

Gördüm sarayı güldür gül...
Sultanın tacı tahtı
Bağı duvarı güldür gül...
(Ummî Sinan)'

'Ey Cemaati Müslimîn! Milletler, topla, tüfekte, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmıyor ve yıkılmaz. Milletler ancak, aralarındaki rabıtalara çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır... Mehmet Âkif Ersoy)

'Söğüt'ün erenleri
Çevirin gidenleri..
Ne güzel baş bağlıyor..
Söğüt'ün güzelleri... (Mustafa Şimşek)'

'Ben bir Türk'üm; dinim, cinsim uludur.
Sînem, sözüm ateş ile doludur... (Mehmet Emin Yurdakul)'

'Hak şerleri hayr eyler
Zannetme ki gayr eyler... (Erzurumlu İbrahim Hakkı)'

'Orduya ve millete... Büyük muharebeden çıktığımız en zayıf bir zamanımızda, tek mil memleketi çiğnemek ve bütün ahaliyi mahveylemek için üzerimize hücum eden düşmana karşı milletçe birleştik ve pek kıymetli ordular vücuda getirdik.

..... Millet kaderine el koymuş bulunan Büyük Millet Meclisi bugün beni ordunun başarısını sağlayacak bütün tedbirleri almak üzere tam yetki ile donatarak Meclis Başkanlığından başka bütün ordular Başkumandanlığına memur eyledi...' (Mustafa Kemal Atatürk)''¹²²

Montaj tekniği kullanılarak romanda yer verilen bu eserler romanın kültürel zenginliğine katkı sağlamıştır. Mehmet Emin Yurdakul'un *Cenge Giderken* isimli şiirinden yararlanılması da tesadüfi değildir. Savaş durumunun yaşandığı bölümlerde Kurtuluş Savaşı yıllarının anlatıldığı romanda hem kurguya uygun olarak hem de gerçekliğe uygun olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün bildirisinden de yararlanılmıştır.

2.4.3.7. Mektup tekniği

Bu tekniğin kullanılması romanın inandırıcılık unsurunu kuvvetlendirmektedir. Romanda kullanılan mektuplar kurgusal yapının bir unsuru olsa da okurda gerçeklik algısı oluşturmaktadır.

Romanda yer alan mektuplar aşağıda verilmiştir. Mektuplardan biri asker Selim'e diğeri ise Mülazım Refik'e aittir. Selim ailesine, Refik ise nişanlısı Münire'ye mektup yazmıştır.

“‘Pek kıymetli anacığım, babacığım..

¹²² Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, s.37-164-178-249-260-280.

Günlerdir gecelerdir savaş sürüyor. İkinci İnönü’nde biz kazandık ama savaş bitmemiş meğer. Bizi ordan Refet Bey’e takviye için Genişler’e yolladılar... ’ (Selim’in mektubu)

‘Sevgili Münire...

Güzel yüzünü görmeyeli kimbilir ne kadar oldu, aylar mı, yıllar mı, yoksa asırlar mı, bilemiyorum. Hasretimi anlatmak mümkün değil. Seni en son Sahra Hastanesi’nde görmüştüm. Yara sarıyordun... ’ (Mülazım Refik’in mektubu)”¹²³

Her iki mektupta da cepheden ailelere haber verilmektedir. Selim’in mektubunda da Refik’in mektubunda da duygu dolu satırlar mevcuttur. Cepheden aileye yazılan mektuplarda aileye ve nişanlıya duyulan özlem, hasret, ayrılık acısı derinden hissedilmektedir. Roman yazarı, gerçeklikten uzaklaşmadan mektup tekniğini kullanmıştır. Yazar gerçek olay ve savaştan esinlendiğini mektup tekniğinde göstermektedir.

2.4.3.8. Anlatma-gösterme tekniği

Anlatma tekniğinde anlatıcı vasıtasıyla olayların aktarıldığını, gösterme tekniğinde ise bir tiyatro metnindeki gibi aktarım yapıldığını tezimizin üst sayfalarında açıklamıştık.

Yazar, bu romanında da bu teknikten yararlanmıştır. Romandaki anlatıcı hem Arif Çelebioğlu (ben) hem o anlatıcıdır. Dolayısıyla romanda yer alan bölümlerde hem ben anlatıcı hem de o anlatıcı yer almaktadır. Anlatma tekniği açısından bu iki anlatıcı türüne ait örnek cümleler aşağıda verilmiştir.

“‘Arif Çelebioğlu Söğüt’e gittiğinde yaz sonuydu. Ağaçların yanık bir renk aldığı, yeşilden sarıya dönüşün başladığı günler... ’

‘Esmayla Hacer güleştüler. Şerife Hanım yufka başına oturmuştu bile. Esmadiğer kadınlara göz attı. Bir araya geldiklerinde nasıl güçlüler... Dünya onlarıdır sanki. Eller el değil pençe! İri kıyım hepsi de.’

‘Üç ay... Üç ay sonra bahardı. Kadının yüzündeki çizgiler dağıldı. Nisan bulutlarını, çiçeklerle donanan ağaçları düşündü. Sonra duvardaki fotoğrafa kaydı gözleri. Oğlu Tevfik iki arkadaşıyla... Üstlerinde asker elbiseleri... ’

‘O karanlık kış günlerini, karlı demiryollarından gelip geçen trenleri düşündüm. Kar beyazlığı içinde birdenbire kara vagonlar beliriyor. İçleri asker dolu. Kar atıştırıyor bir yandan. Askerler bir ocak başını, sıcak ekmeğin kokusunu özlüyorlar. Tren kara bir duman salıp, uzaktan görünen köyleri düdüğüyle selâmlayıp gidiyor.’ 171

‘Belediyede, eski günlerin kokusunu taşıyan bir odada toplanmıştık. Amcabey, ben, Belediye Başkanı, Kaymakam ve Savcı Bey... Amcabey ellerini dizlerine bırakmış, gövdesi dimdik.’

‘Gök yüksek ve maviydi. Yağmurdan sonra böyle olmuştu. Kartaltepe, Duatepe bulutlardan, dumandan sıyrılınca daha bir heybetli görünüyorlardı. Mağrur, dik... ’”¹²⁴

¹²³ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, s.254-255.

¹²⁴ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, s.9-53-94-171-219-311.

Gösterme tekniğinde kişilerin konuşurken neler yaptıkları da belirtilmiştir. Gösterme tekniğine ait bazı örnekler aşağıda alıntılanmıştır.

“-Omuzuna bir el değdi. Hafifçe sıçradı. Babasıydı gelen.
-Neden içeri girmedin oğul?
Yusuf ne diyeceğini bilemedi.
-Şimdi geliyordum ben de. Serinlikte biraz oturayım demiştim..’

‘Muhtar Seyfi evin avlusunda davuluyla tokmağını uzatıp,
-Hadi bakalım, göreyim seni, dedi.’

‘Atiye Hala keyifsiz yüzünü, çatık kaşını düzeltmeden,
-Siz kendi evinizi toparlayabilerseniz ne âla... dedi.’ ”¹²⁵

2.4.4. Ağustos Başağı Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*’nda çeşitli kelime ve cümlelere yer vermiştir. Fiilimsilerden sıklıkla yararlanmış, kelime türlerinin hepsine yer vermiş ve ikilemeleri kullanmıştır. Ayrıca halk ağzında kullanımı olan ancak günümüzde çoğunluk tarafından bilinmeyen bazı kelimeleri de kullanmıştır.

Yazar, farklı cümle türlerine yer vererek kısa ve uzun cümleleri bir arada kullanmış, cümlelerdeki anlam bütünlüğünü sağlamıştır.

2.4.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi

Yazarın romanda farklı kelime türlerini tercih ettiğini yukarıda belirtmiştik. Romanda yer alan bazı kelimelerin anlamı sözlüğe bakma ihtiyacı hissettirmektedir. Yazarın zengin kelime dağarcığı sayesinde eskiden kullanımı olan veya hala kullanımda olan ancak fazla bilinmeyen kelimeler de romanda yer almaktadır. Bu kelimeler roman içerisinde açıklanmamıştır.

Bu nedenle bu kelimeleri bilmeyenler olabilir düşüncesiyle anlamlarıyla birlikte aşağıda veriyoruz. Kelimelerin anlamları Türk Dil Kurumu’nun güncel internet sitesinden alınmıştır.

“Meneviş: Hare. (s.13)
Çekeşlemek: Çekiştirmek. (s.17)
Çuha: Sık dokunmuş yün kumaş. (s.18)
Mintan: Yakasız, uzun kollu erkek gömleği. (s.25)
Potin: Koncu uzun, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı. (s.25)
Yeldirme: Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsü ile giyilen üstlük.
(s.53)
Ondurmak: Onmasını sağlamak, iyiye döndürmek. (s.69)

¹²⁵ Sevinç Çokum, *Ağustos Başağı*, s.19-74-222.

Hatun: Kadın. (s.73)

Ayol: Genellikle kadınların kullandığı bir seslenme sözü. (111)

Picama: Pijama. (s.117)

Deprenmek: Kımıldamak, hareket etmek, sarsılmak. (s.120)

Hörelenmek: Üzerine atlamak, saldırmak. (s.131)

Evermek: Evlendirmek. (s.132)

Pışdarlık etmek: Öncülük etmek. (s.191)

Sanduka: Mezarın üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklüğünde tahta veya mermer sandık. (s.245)

Eğirme: Yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek. (s.338)

İnce hastalık: Verem. (s.365)

Kavi: Sıkıca. (s.371)''¹²⁶

Bu kelimelerde görüldüğü gibi yazar farklı kelime kullanımlarını tercih etmiştir. Ünlem, sıfat, fiil ve isim kelime türlerine yer vermiştir. Bunların dışında yazar ikileme, fiilimsi, edat, bağlaç, zarf gibi kelime türlerinden de yararlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın geçtiği dönemi aktaran romanda o dönemde kullanılan/kullanıldığı düşünülen kelimelere yer vermek romana olumlu bir katkı sağlamıştır. Romanı okuyan kişide yaşananların gerçekliğe dayandırıldığı hissettirilmiştir. Çünkü günümüzde kullanımda olmayan/herkes tarafından bilinmeyen bu gibi kelimelerin kullanılması roman dilinin zenginliğini de ortaya koymuştur.

2.4.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Romandaki cümleler; yapısına, yüklem türüne, yüklem yerine ve anlamına göre incelenmiştir. Bu dört kategori altında incelediğimiz cümle yapısı üslûba yardımcı olan öğelerdendir. Roman cümlelerle kurulmuş bir yapıdır ve bu yapı yazarın tercih ettiği cümle çeşitliliği ile iç içedir.

Olay veya durumların kısa cümlelerle ifade edildiği yerlerde duru bir anlatım tercih edilmiştir. Uzun ve birleşik cümleler ise roman dilinin akıcılığını koruyarak romana sürükleyicilik kazandırmıştır. Genellikle paragraflarda birleşik cümleler tercih edilmiştir.

Romanda farklı cümle çeşitlerinin yer alması, tekdüze bir anlatım yerine dinamik bir anlatım kazandırmıştır. Anlatımın basit cümlelerle yapıldığı yerlerde ifadeler basit olsa bile bir durum ya da olayı etkili bir şekilde anlatabildiğini görebilmekteyiz.

Yazar bazı yerlerde uzun cümlelerle anlatabileceği şeyleri kısa ve yalın cümlelerle aktarmıştır.

¹²⁶ Kelimelerin anlamları TDK Güncel Sözlük sitesinden alınmıştır. (Haziran 2020-
<https://sozluk.gov.tr>)

2.4.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)

2.4.4.2.1.1. Basit Cümleler

“Osmanlı Devleti’nin beşiğidir Söğüt.”

‘Ömer, çocukluk arkadaşıydı.’

‘Kır bıyıklarını çekeşleyip durdu.’

‘Niyetin nedir Yusuf Ağabey?’

‘Başlar, Çarşı Camii’ne doğru uzandı.’”¹²⁷

2.4.4.2.1.2. Birleşik Cümleler

Romanda yer alan birleşik cümlelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Şehrin kurulduğu tepenin hemen altında Orhan Gazi Camii, Edebalı’nın beyaz evi ve türbesi vardı; onlar da kayalara tutunmuşlardı.’

‘Heyetin kurucuları arasında Müftü’den başka, Kaymakam Bey, Belediye Reisi, Sabri ve Nail Beyler, sonra Abdullah ve Emin Beyler, İdadî hocalarından Halil ve Cavit Beyler, Tozmanlı Ali Molla, Dudaşlı İsmail Efendiler varmış...’

‘Bazıları öbek öbek oturmuş, soğan bağlıyorlar, mısırları taneliyorlardı.’

‘Ufak çatışmalarla bazı taarruzları önleniyor, ancak çoğunluğu herhangi bir engele rastlamadan yürüyüşünü sürdürüyordu.’”¹²⁸

2.4.4.2.2. Yükleme Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)

2.4.4.2.2.1. İsim Cümleleri

İsim cümlelerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“‘Arif Çelebioğlu Söğüt’e gittiğinde yaz sonuydu.’

‘Ertuğrul Bey’imizin ulu ağacının en güzel dalıdır İstanbul.’

‘Yunanlıların efzun askerleri varmış. Kimileri mızraklıymış.’

‘Efendi Hafız eski dostu görmekten dolayı sevinçliydi.’”¹²⁹

2.4.4.2.2.2. Fiil Cümleleri

Fiil cümlelerinden bazıları aşağıda verilmiştir. Fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha uzun yapıdadır.

“‘Babası kalkıp eve girinceye, ayak sesleri uzaklaşıncaya kadar, başı eğik öylece kaldı.’

‘O gün, Çaltı’nın efesi diye bilinen Kayalı Süleyman, beş altı adamıyla Söğüt’e inmişti.’

‘Sabah serinliği toprağın, yaprakların, dalların üzerinde henüz duruyordu.’

‘Ayşe Ana, bir çift öküzün çektiği kağnısından indikten sonra evlerin pencerelerine bakındı. Ak perdeler yine örtülüydü.’”¹³⁰

2.4.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)

2.4.4.2.3.1. Kurallı Cümleler

“Yusuf’un yaylı arabası, o yaz sıcağında kabuğuna çekilmiş sokaklardan geçerken, işlemeli bir perde kıpırdanıp aralandı.’

‘Ve Yusuf o sonbahar günlerinde gönüllü jandarma oldu. Artık Söğüt sokaklarından yaylı arabasıyla değil, üstündeki hâki üniforması, başında siyah kalpağı ile gelip geçmekteydi.’

¹²⁷ Sevinç Çokum, AB, s.9-10-17-28-69.

¹²⁸ Sevinç Çokum, AB, s.10-73-135-194.

¹²⁹ Sevinç Çokum, Ağustos Başağı, s.9-115-184-199-256.

¹³⁰ Sevinç Çokum, a.g.e., s.21-103-135-173.

‘O karanlık kış günlerini, karlı demiryollarından gelip geçen trenleri düşündüm.’”¹³¹

2.4.4.2.3.2. Devrik Cümleler

“‘O kargaşada inenin binenin arasında bir vagona atmışlardı kendilerini.’

‘Vallaha, bıraksalar şu fırıncı küreğiyle hakkından geliriz onların.’

‘Dalgalarla boğuşan, kıyıya varmak için çarpınan biriydi o an.’

‘Söğüt canlanıvermişti birden.’”¹³²

Devrik cümlelerle anlatıma vurgu yapılmıştır. Yazar, dikkat çekmek istediği yerlerde devrik cümle kullanımını tercih etmiştir.

2.4.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler

“‘Sevinçlerle, kederlerle yürüyen bir kader çizgisi... Bazen ıpıssız..’

‘Birden ilerde, yol kıyısında mavi bir yazma...’

‘Mesela Doktor Necati Bey’in kızı... Hani bir gece Yusuf’un merdiven altındaki odasında açıklanan sır...’

‘İçlerinde kırık dökük bir sevinç. Ankara’da meclisin açıldığı gün...’

‘Aynı canlı, parlak gözler, aynı gülüş, aynı ses...’”¹³³

2.4.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)

Yüklemi olumlu ve olumsuz olan bazı cümleler aşağıda verilmiştir.

2.4.4.2.4.1. Olumlu Cümleler

“‘Süleyman’ın adamları kahkahalarla güldüler. Selim’in de güleceği tuttu.’

‘Şimdi karınları sancıyor, mideleri kazınıyor, kütür kütür üzümeleri dişlerinin arasında hissediyorlardı.’

‘Hikmet Yusuf’un zoruyla Söğüt’ü bırakmıştı ama, akı, yüreği ordaydı. Tepelerden aşağıya dağ keçisi gibi çevik iniverdi. Sonra türbenin ıssız bahçesine, koca servilerin karanlığına daldı.’”¹³⁴

2.4.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler

“‘Millette bayram yapacak hal kalmadı.’

‘Mahpusluk damgasını yiyen adam, insan içinde insan gibi yaşayamaz.’

‘Aranmadık dağ, taş, mağara kovuk kalmamıştı.’

‘Babasından ayrı kalmamıştı hiç. Babasının eksikliğini yaşamamıştı.’”¹³⁵

2.5. Lacivert Taşı Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi

2.5.1. Özet

Yazar, romanını 2011 yılında tamamlamıştır. Romanda, Anadolu coğrafyasında yaşamakta olan çerçi ailesi ile Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş hikâyesi anlatılmaktadır. Roman, Hicret Bey ve ailesinin etrafında gelişen olaylarla birlikte aynı zamanda savaş durumunu da anlatır. Roman Hicret Bey, Devran Bey ve Yedigâr tarafından anlatılmaktadır. Hicret Bey’in sözleri ile başlayan roman evlatlık edindiği oğlu Yedigâr’ın sözleriyle sonlanır.

¹³¹ Sevinç Çokum, **a.g.e.**, s.13-88-171.

¹³² Sevinç Çokum, **a.g.e.**, s.21-56-113-190.

¹³³ Sevinç Çokum, **a.g.e.**, s.47-60-85-127-316.

¹³⁴ Sevinç Çokum, **a.g.e.**, s.105-117-235.

¹³⁵ Sevinç Çokum, **a.g.e.**, s.41-105-154-286.

Romanın birinci bölümü Hicret Bey tarafından anlatılmaktadır. Çerçilik yaparak geçimini sağlayan ve farklı şehirlere gidip gelen Hicret Bey, bir gün Nusaybin kentinden memleketi Tillo'ya dönerken kervanlarının peşine küçük bir erkek çocuğunun takıldığını fark eder. Bu çocuk, Hicret Bey'e hitaben 'ebi, ebi' diyerek kervanın peşinden gelmektedir. Sonradan anlaşılır ki bu küçük çocuğun babaannesinden başka kimsesi yoktur ve babaannesi her kervan geçtiği zaman çocuğu oyalamak amacıyla bak abiler geçiyor dediğinden çocukta kervandakilerden birisinin tanıdık olduğunu hatta babası olduğu hissine kapılmıştır. Hicret Bey ve kervan yoldaşları (Sahra ve Âdem) yollarına devam etseler de çocuk peşlerini bırakmaz. Hicret Bey'de dayanamaz ve çocuğu evine götürür. Yedigâr adındaki bu çocuk Hicret Bey'i babası gibi görmektedir, Hicret Bey'in ailesi bu duruma bir anlam veremez ancak zamanla çocuğa alışırlar, çocuğun evdekilerden biri haline gelmesine izin verirler.

Hicret Bey, iki evlilik yapmıştır. İlk eşinden olan oğlu Selvi bir kız görüp âşık olmuştur. Karanfil adındaki bu kız çok güzeldir ancak kız dışarıya tek başına çıkmamaktadır. Selvi, kızı tekrar görmek için kızın köyüne gider. Ancak kızın yanında yaşlı bir kadın vardır. Bu kadının burnunda kocaman bir halka vardır ve gözleri adeta ateş saçmaktadır. Bu kadına romanda 'Heyzeban cadısı' denmektedir. Selvi'nin Karanfil'e yanaşmaya çalıştığını anlayan yaşlı kadın -Heyzeban- Selvi'ye vurur. Ve Selvi o günden sonra hastalanır, yataklara düşer. Ailesi bu duruma dayanamaz ve Karanfil'i isteyip nişan yaparlar. Nişan merasimi sonrası Hicret Bey yine kervanla yola çıkacaktır. Devesi Humar'ın boynunda asılı olan taş dikkatini çeker. Bunu eşi Telli Hanım asmıştır. Bu taş lacivert taşıdır, bu taşın uğur getireceğine ve kötülüklerden koruyacağına inanılmaktadır. Hicret Bey eşine ses etmez ve taşın orada kalmasına izin verir. Bu taş Yedigâr'ın da dikkatini çekmiştir. Bir gün taş kaybolur ve Hicret Bey Yedigâr'ı suçlar. Ama Yedigâr taşı ellememiştir. Lacivert taşı özel bir taştır, varlığının uğur, yokluğunun ise kötülük getireceğine inanılır. Taş kaybolduktan sonra romanda hareketlilik başlar. Arka arkaya kötü olaylar meydana gelir.

Karanfil ile Selvi'nin düğünü yapılır ve düğün gecesi Selvi ölür. Kimse ne olduğunu anlayamaz ancak düğün sonrası gelinle damadın odasının etrafında gözlerinden ateş çıkan o yaşlı kadının olduğunu görenler vardır. Herkes o kadını arar fakat bulamaz. Selvi'nin ölümünden sonra Hicret Bey Cizre'ye gitmek üzere yola çıkar. Hem oğlunun acısı hem de yol onu epey sarsar ve yolda hastalanıp vefat eder. Hicret Bey'in her şeyini yazıp kaydettiği bir defteri vardır. Roman bu defterde

yazanlardan oluşmaktadır. Hicret Bey, bu defterini ölmeden önce oğlu Devran Bey'e devretmiştir.

Romanın ikinci bölümü Devran Bey'in notları adını taşımaktadır ve Devran Bey'in ağzından anlatılmaktadır. Babasının ölümünden sonra aileyi çekip çevirme işi Devran'a kalmıştır. Bu sırada babasının kervan yoldaşları olan Sahra ve Adem'in arasının iyi olmadığını öğrenen Devran, bu durumu hoş karşılamaz. Eskiden beri Sahra'ya karşı önyargılıdır. Çünkü Sahra, kardeşi Turna'yı beğenmektedir. Aynı zamanda sert mizaçlı olduğu için Devran Bey onu kardeşine uygun görmez.

Devran, kardeşi Selvi'nin ölümünden sorumlu tutulan Heyzeban'ı aramaya başlar, ama bulamaz. Karanfil gelinin yaşadığı yer olan Şirvan'a gider. Karanfil'e Turna'nın evde gördüğü o Heyzeban'ı sorar. Karanfil öyle birinin olmadığını ama ne hikmetse o geceden sonra kendi yüzünde de çibanlar çıktığını gösterir. Devran, Şirvan'dan eli boş döner. Kız kardeşleri Turna ve Sedef ile çarşıya çıktıkları bir gün Sedef'in kumaşçı Demir Bey'den hoşlandığını anlayan Devran bu durumu pek sindiremez ancak kız kardeşi bir süre sonra Demir Bey ile evlenir. Turna'da Alaca'nın arkadaşı Fazıl Bey ile evlenir. Fazıl eve iç güveysi olarak gelir. Tüm bu yaşananların ardında memlekette kurtuluş mücadelesi verilmektedir. Balkanlar, İstanbul ve Trablusgarp taraflarında savaş patlak vermiştir. Bu durum roman ortalarına doğru kendini hissettirmeye başlar.

Tutku, Daniş Hoca ve iki yardımcısı ile ilim sohbetlerine katılmak için yola çıkarlar. Ancak yolda önlerine bir çete çıkar ve Tutku öldürülür. Tüm aile bu haberle yıkılır. Anneleri Telli Hanım kendisini bir türbeye zincirlemeye kalkar. Yanına kim yanaşsa yemez içmez. Bu olaylar sonunda Devran, Alaca ve Gurbet İstanbul'a giderler. Tillo'da duramazlar, kendilerine İstanbul'da bir hayat kurmaya çalışırlar.

Kardeşlerin İstanbul'a gitmesiyle romanın üçüncü bölümü başlar. Yedigâr'ın notlarından oluşan bu bölümde kardeşler İstanbul'da çalışmaya başlarlar ve kendilerine bir düzen kurmayı başarırlar. Doktor Cömert Bey ve ailesi de İstanbul'dadır. Telli Hanım ve Yedigâr, Devran'dan aylarca bir haber mektup beklerler. Memleketin durumu da pek iyi değildir, savaş çok yakındır. Yedigâr, Devran'dan gelen mektup sonrası İstanbul'a onları görmek üzere yola çıkar. O zamanlarda yolculuk çok uzun sürer ama nihayet İstanbul'a varıp kardeşlerini bulur. Onlara Tillo'dan bir sürü şey götürmüştür. Hepsini onun gelişine sevinir.

Yedigâr bir süre sonra Tillo'ya geri döner. Telli Hanım ona emanettir. Bu sırada Birinci Dünya Savaşı çıkar. Turna'nın eşi Fazıl Bitlis'i savunmaya gider ancak

geri dönemez, şehit olur. Turna bebeği Narçe ile baba evinde yaşamaya devam eder. Devran ve Alaca'da savaşta şehit olurlar. Fazıl'ın şehit olduğunu duyan Sahra'ya gün doğmuştur. Bir plan yapar ve Turna'yı kaçırıp gider. Turna Narçe'yi annesine bırakıp gider. Yadigâr'da askerlik çağına gelir ve askere alınır. Yadigâr'ın terhisinden sonra cumhuriyetin ilanı gerçekleşir. Yadigâr, diğer kardeşlerinin ölümünden sonra Gurbet'in nasıl olduğunu merak etmektedir. Onun için İstanbul'a gider. Gurbet'i bulur, bir lokantada garson olarak çalışır. Tillo'ya geri dönen Yadigâr'da bir süre sonra evlenir, çoluk çocuğa karışır. Gurbet'te İstanbul'da evlenmiş kendisine bir yuva kurmuştur. Ve roman Yadigâr'ın doksan yaşına gelmesiyle son bulur.

2.5.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi

Roman, üç bölümden oluşmaktadır. Her bölümün anlatıcısı farklıdır. Hicret Bey, Devran Bey ve Yadigâr'ın notlarından oluşan bölümler ben anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Ben anlatıcıya uygun olarak kahraman bakış açısıyla olaylar okura aktarılmıştır.

Sevinç Çokum, 10.01.2012 tarihinde *Taraf Gazetesi*'nden Yusuf Çopur'a verdiği röportajda “*Romanın kişileri, 100 yıl kadar öncesinde kervanlarla çerçilik yaparak hayatını kazanan ve Cizre'deyken bir salgın hastalık sebebiyle vefat eden dedem, medrese tahsilli ve her biri sanata ve ilme yönelen oğulları; yani amcalarım, küçük yaşta İstanbul'a göç eden babam ile dağılan ailenin diğer üyeleri; babaannem ve halalarımıdır.*”¹³⁶ diyerek romanını açıklamıştır. Dolayısıyla Sevinç Çokum, bu romanda babasının ailesini kurgulayarak yansıtmıştır.

2.5.2.1. Anlatıcı

Romanın birinci bölümü Hicret Bey (ben anlatıcı) tarafından anlatılmaktadır. Bu bölümde Hicret Bey'in ailesinden, yaptığı işten ve hazin öykünün başlangıcı yer alır. Yazar, her bölümün defter sayfalarına yazılmış notlardan ibaret olduğu izlenimini vermiş ve romandaki hikâyenin gerçeklik olgusunu güçlendirmiştir. Kişilerin özellikleri de ‘ben anlatıcı’ tarafından verilmiştir.

“*Dicle'nin suları olmasa, yüzümü hiç bilmeyecektim. Babam Issız Bey'in evimize ayna astırmamasının bir sebebi olduğunu sonradan öğrendim.*”¹³⁷

Romanın ikinci bölümü Hicret Bey'in oğlu Devran Bey tarafından aktarılır.

¹³⁶ Bu alıntı gazetenin resmi internet sitesi kapatıldığı için Sevinç Çokum'a ait olan resmi internet sitesinden alınmıştır. (https://www.sevincçokum.info/?page_id=829)

¹³⁷ Sevinç Çokum, **Lacivert Taşı**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2019, s.11-15. (Romandan yapılacak alıntılar bu baskıya ait olacaktır.)

“Babamın devesini getiren Âdem, örtüsünü sadece gözlerini açıkta bırakacak biçimde dolamıştı ve belli ki yaman bir toz fırtınasına karşı savaşa ede gelmişti.”¹³⁸

Romanın son bölümü ise Hicret Bey’in evlat edindiği Yadiğâr tarafından aktarılır.

“Bu defteri yazmaya başladığımda on beş yaşındaydım. Satırlarım acemiliklerle doluydu.”¹³⁹

Yazar ben anlatıcıyı tercih ederek olayları tek taraflı değil üç farklı karakter gözünden yansıtmıştır. Üç karakterde birbirinden farklı yaşlarda ve farklı olgunluklardadır. Ayrıca ben anlatıcı kullanılarak gerçeklik duygusu üst seviyede tutulmuştur. Ben anlatıcının sınırlılıkları dolayısıyla kahramanlar kendi görebildikleri kadarını anlatmaktadırlar. Ruh tahlilleri ve iç dünyalarına ait olan bilgiler romanda yüzeysel kalmıştır.

2.5.2.2. Bakış Açısı

Romanda kahraman bakış açısı tercih edilmiştir. Roman üç farklı kahraman tarafından anlatılmaktadır. Üç kahramanda birbirini tanıyan kişilerdir. Baba ve iki oğlunun bakış açısıyla romandaki olaylar aktarılmıştır.

Yazar, kahraman bakış açısı ile anlattığı olayların gerçek olma ihtimalini güçlendirmiş, üç farklı kişinin bakışından olaylara bakılmasını sağlamıştır.

“Ben bir çerçiyim. Kırık bir aynanın içinden hayata daldım ve korkusuzca ilerledim. Aynalar kırıldı, aynalar eksikti, aynalar içimizi gösteremezdi. Sular da öyle, gece aydınlık kalan gökler de öyle...”

‘Bahar’ı unutamıyordum. Giderek büyüttüm onu, bir sürü hikâyemin kahramanı oldu; gerçek bir insan olmaktan çıktı neredeyse.’

‘Gurbet, hiç gelmedi; nasıl ayrıldıysa öylece İstanbul’da kaldı. Dediği gibi dükkânı ve bir ailesi oldu.’¹⁴⁰

2.5.3. Lacivert Taşı Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi

Lacivert Taşı’nda birden fazla anlatım tekniğinden yararlanılmıştır. Anlatım tekniklerinin kullanılması üslûbun zengin olmasını sağlamıştır. Romanda kullanılan teknikler üç farklı anlatıcının üslûbuna da yansımıştır.

Romanda mektup, diyalog, özetleme, iç monolog, geriye dönüş, leitmotiv, anlatma-gösterme, tasvir, montaj ve bilinç akışı teknikleri kullanılmıştır.

Mektup tekniği ile gerçekçilik unsuru uyandırılırken, diyaloglarda kahramanların şahsi söylemlerine yer verilmiştir. Özetleme tekniği ile olaylar kısaca anlatılmıştır.

¹³⁸ Sevinç Çokum, LT, s.175-183.

¹³⁹ Sevinç Çokum, a.g.e., s.307-321.

¹⁴⁰ Sevinç Çokum, a.g.e., s.72-237-372.

2.5.3.1. Mektup tekniği

Romanda dört adet mektup bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Issız Bey tarafından oğlu Hicret Bey'e yazılmıştır. Issız Bey hasta ve ölüm döşeğindedir bu nedenle kervanla yolculukta olan oğluna bir mektup bırakarak nereye gömülmek istediğini belirtir. Aynı zamanda bu mektubunda oğluna öğütler de vermektedir. Mektupta yer alan öğütler yazar aracılığıyla okura da ulaşmaktadır. Yazar, romanlarında bunu sıklıkla yapar.

“Hicret oğlum, eğer yakınlarda bir yerde isen ve yetişebileceğini aklın kesiyor ve kalbin söylüyorsa gel! Eğer kolaylıkta değilsen, yolundan dönme... Çünkü sen geçimin için yollardasın; bu en büyük ibadetlerden sayılır. Eğer geldiğinde yeni ölmüşsem ağabeyin Yordam'la birlikte gerekeni yaparsın. Beni, fakirlerin en soylusu Fakirullah'ın kapı eşiğine gömün...”¹⁴¹

İkinci mektup Hicret Bey tarafından Devran'a yazılmıştır. Hicret Bey mektubunda ölümden bahseder ve hep birlik içinde olmalarını üvey kardeşleri Yedigâr'a sahip çıkmalarını vurgular. Oğlu Devran vasıtasıyla evdekilere son sözünü söyler. Romanda iki buçuk sayfa olarak yer alan mektuptan bazı bölümler aşağıda alıntılanmıştır.

“Bismillahirrahmanirrahim...

Sevgili ve aziz oğlum Devran! Kalem, mürekkep ve kağıt sizin iyi niyetinize yardım eder...'

'Sevgili oğlum, bahçelerden eşit olarak yararlanın ve hayvanlara eziyet etmeyin.'

'Yedigâr'ı sahiplenin ve onu iyi yetiştirin ve kendinizden ayrı tutmayın.' ¹⁴²

Romanda yer alan son iki mektup ise Devran ve Sahra arasında geçmektedir.

Sahra'nın yazdığı mektup Çerçi dili ile yazılmıştır.

“Gün togan yir kün batangdan nişe ıraktı körmez. Körçek barmag iser yardan kamaşur göz, büsbütün karanu basagele. Durna ki kanat çırpğa, kaç a tez iv yurt bolsa, yad yabandang berü kalpte yir bulsa. Eğer şenlik bola cevapning bir nişe. Dilekning ötesi bir hoşluk ide.”¹⁴³

Romanda çerçi diline ait unsurlar Sevinç Çokum'a aittir. Bunu bir röportajında dile getirmiştir. Çerçilik yapan bir aileyi anlatan yazar, çerçilerin kendi aralarında konuştuğu dili fark edip romanında kullanır. Burada dil üzerinde bir araştırma yaptığını söyleyebiliriz.

“Lacivert Taşı'nda farklı bir dille karşılaşacaksınız; Çerçi Türkçesi... Sevinç Çokum, romanı için çerçilik mesleğini incelerken fark ettiği bu garip dili, birebir almak yerine, Kuzey Kıpçak Türkçesinden de esinlenerek atasözleriyle konuşulan yeni bir dil oluşturmuş.”¹⁴⁴

¹⁴¹ Çokum, a.g.e., s.51.

¹⁴² Çokum, a.g.e., s.149-150-151.

¹⁴³ Çokum, a.g.e., s.274.

¹⁴⁴ Röportajın yayınlandığı gazete kapatıldığı için Sevinç Çokum'un kişisel sitesinden alıntılanmıştır. (https://www.sevincçokum.info/?page_id=1699)

Sahra'nın mektubuna karşılık Devran Bey'de mektup yazar. Devran Bey daha iyi anlaşılabilmek için mektubunu Çerçi dili ile yazar. Mektubunda Sahra'nın kardeşine uygun bir damat adayı olmadığını sert bir dille belirtir. Devran Bey normalde çerçi dilini kullanan bir olmamasına rağmen Sahra'yla iletişim kurabilmek için onun diliyle mektup yazmıştır.

*“Kıymetli babamın yol arkadaşı, kılavuz Sahra Ağabey,
Uş bu sözdür toğrısın inci mercan dizdiğin. Yolunda düz gidening ayağı gire kapıdan. Bil eğriye sapaning kuştan döne sapanı. Hiç al naring dalingda olur mu ahlat yemişing? Tilki ilen seçenin bu nice süre sohbeti? Elifing demesi aşkâr bolsa be ne işe?”¹⁴⁵*

2.5.3.2. Diyalog tekniği

Bu teknik ile okur ve kahraman arasındaki anlatıcı aradan çekilmiş olur. Okur, direkt olarak kahramanın sözleriyle karşı karşıyadır. Anlatıcının bakış açısının ortadan kalktığı diyalog tekniğinde, okurun bakış açısı devreye girmektedir. Romanda diyalog tekniğine bazı bölümlerde kullanılmıştır.

Diyalog tekniğinin kullanıldığı birkaç yer aşağıda alıntılanmıştır.

*“‘-Ee, nasıl geçti yolculuk ve tabii alışveriş?
-İyi geçti. Bir sıkıntımız olmadı bu defa. Yalnız...
-Evet?...’*

‘Yadigâr!’

‘Buyur baba!’

‘Humar’a göz kulak oluyor musun? Otuyla, suyuyla ilgileniyor musun? Yarası beresi var mı?’

‘Yarası beresi yok ebi. Suyunu, otunu merak etme. Tuzunu da ihmal etmiyorum.’

‘Güzel... Yalnız ben bu sabah bir hayli üzüldüm...’¹⁴⁶

2.5.3.3. Özetleme tekniği

Bu teknik kullanılarak olaylar daha kısa şekilde ifade edilir. Bir olay ya da durumun sayfalar sürecektir şekilde anlatılması yerine bu teknik kullanılır. Yadigâr'ın anne babasını anlattığı, Celâlîlik kavramının ne olduğunun anlatıldığı ve Yadigâr'ın roman sonunda Hicret Bey'in ailesinden bahsettiği bölümlerde özetlemeden yararlanılmıştır.

Romanda yer alan özetleme tekniğine ait unsurlar aşağıda alıntılanmıştır.

“‘Yadigâr annesiyle babasının öldüklerini, babaannesini de bu kış kaybettiklerini söyledi.’

‘Babam hayvan güderdi, çobandı yani. Bir gün sel gelip babamı götürmüş. Hayvanların da bir kısmını.’

¹⁴⁵ Çokum, a.g.e., s.277.

¹⁴⁶ Çokum, a.g.e., s.113-118-322.

‘Celâlilik, Anadolu’da başıbozukluk ve isyanlarla birlikte yeni bir para gücü sınıfının doğmasına yol açan hadiseler zinciriymiş...’

‘Gurbet, hiç gelmedi; nasıl ayrıldıysa öylece İstanbul’da kaldı. Dediği gibi dükkânı ve bir ailesi oldu...’¹⁴⁷

Yadigâr’ın anne babasını kaybettiğini söyler ve bu şekilde Hicret Bey’in kervanının peşine takılır. Daha sonradan onların ailesinin bir üyesi haline gelir. Celâlilik meselesini Issız Bey oğlu Hicret’e anlatmıştır. Hicret Bey’in de kervan yoldaşı olan Adem’e bu meseleden bahsettiği görülür. Yadigâr’ın anlattığı bölümde ise Gurbet’in İstanbul’da kaldığı, orada kendisine bir hayat kurduğu, evlenip çocukları olduğunu öğreniriz. Bu bölümlerde özetleme tekniğinden yararlanılarak olaylar kısa ve yüzeysel bir şekilde aktarılmıştır. Bu teknik sayesinde bir durum uzun uzun anlatılmamış ve romanın sürükleyicilik unsuru bozulmamıştır.

2.5.3.4. İç monolog tekniği

Romanda üç farklı anlatıcı kullanılmıştır ve bu üç farklı anlatıcıda da iç monolog tekniği kullanılmıştır. Okur, romanda üç farklı anlatıcının iç dünyasına şahit olur. *“Bir eser kahramanının içinden konuşması olarak adlandırılabilir olan iç konuşma...”¹⁴⁸* Romanda yer alan iç monolog örnekleri aşağıda verilmiştir.

“‘Koca karı çocuğa iyilik edeyim derken demek umut soktu kalbine. Umutsuz olmak yalan umuttan daha iyi değil midir? Öyle mi acaba??’ (Hicret Bey’in sözleri)

‘Onun yarı yaşındaki Turna’yla bedevi kılıklı kervanının ne yakışığı olabilir?...’ (Devran Bey’in sözleri)

‘Sahi nasıl giderim ben? Nasıl? Hep bu nasılın cevabının yüzüme çarpacak serinliğini bekledim.’ (Yadigâr’ın sözleri)¹⁴⁹

Yazar, romanındaki üç anlatıcının da iç dünyasını okura aktarabilmiştir. Hicret Bey’e ait olan sözlerde Yadigar’ı babaannesinin nasıl kandırdığı aktarılır. Hicret Bey bu duruma sinirlenir, aynı zamanda da kendi içinden sorular sorar. İkinci alıntıda Devran’ın kardeşine Sahra’yı uygun görmediği yer almaktadır. Sahra’yı hoyrat ve nezaketsiz bir adam olarak tanımlar. Üçüncü alıntıda Yadigâr’ın İstanbul’ gitmek istediği anlatılır. Analığı Telli Hanım’la aralarında geçen konuşma sonrası bilmediği bir yere nasıl gideceğinin korkusunu yaşamaktadır.

2.5.3.5. Geriye dönüş tekniği

Romanda bu teknik, Hicret Bey’in anne babasından, Hicret Bey’in oğlu Selvi’nin âşık olduğu Karanfil’den ve Yadigâr’ın geçen kervanlara bakışından

¹⁴⁷ Çokum, a.g.e., s.28-35-372-373.

¹⁴⁸ İrfan Polat, ‘Dede Korkut Kitabı’nda İç Konuşma/Monolog Tekniği’, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2016, s.45.

¹⁴⁹ Sevinç Çokum, Lacivert Taşı, s.28-276-334.

bahsedilirken kullanılmıştır. Hicret Bey'in ailesinden bahsettiği kısımlar oldukça fazladır bu nedenle ailesine ait birkaç alıntı yapılmıştır.

“‘Bir gün cigar bayramıydı ve aşağı yoldan şenlikli bir kadın alayı geçiyordu; o gün yeşilliklere ve nergis toplamaya gidilir, türküler söylenirdi...’

‘Babamın son yıllarında hemen her sözü fanilik ve yokluk üzerineydi. Yalan dünya, dünya mülküne tamah etmemek, her şeyin gelip geçiciliği üzerine...’

‘Oğlum yedi sene önce Şirvan bahçelerinde bir kız gördü. Adı Karanfil’di...’

‘Bu defteri yazmaya başladığımda on beş yaşımıydım. Satırlarım acemiliklerle doluydu...’¹⁵⁰

Hicret Bey sıklıkla ailesinden bahseden birisidir. Onlarla geçirdiği zamanları özlemle hatırladığı bölümlerde geriye dönüş tekniği devreye girmektedir. Yedigâr'ın sözlerinden defteri yazmaya başladığı dönemde çok genç olduğunu anlamaktayız. Romanın son bölümünü anlatan kişi Yedigâr'dır. On ben yaşında yazmaya başladığı defterini doksanlı yaşlarında tamamlar.

2.5.3.6. Leitmotiv tekniği

Leitmotiv tekniği, romanda sık kullanılmış tekniklerden biridir. Romanda dört söz tekrarlanmıştır. Bunlardan birincisi, ‘onu kaybetme’ sözüdür.

“‘Onu kaybetme!’¹⁵¹

Romana adını veren lacivert taşı kaybolur ve kaybolmasıyla olaylar tersine dönmeye, kötü şeyler meydana gelmeye başlar. Yazar, ‘onu kaybetme’ sözünü tekrarlayarak buraya dikkat çekmektedir. Roman içerisinde de bu taşın uğurlu olduğu ve eğer kaybolursa felaketlere neden olabileceği belirtilmiştir.

Tekrar edilen ‘ben bir çerçiyim...’ şeklinde başlayan söz Hicret Bey’e aittir. Cümlelerin sonunu bazen farklı şekillerde tamamlasa da cümlelerin tamamı ‘ben bir çerçiyim’ ile başlamaktadır.

“‘Ben bir çerçiyim, kırık bir aynanın ardından hayatın içine daldım ve önümde bir duvar yıkıldı.’

‘Ben bir çerçiyim, kırık bir aynanın içinden hayata daldım ve korkusuzca ilerledim.’

‘Ben bir çerçiydim, yolları dolaşık, yolları sarpa sarılı, gece doğan bir yıldızdım gündüze hasret...’¹⁵²

Hicret Bey'in annesi Sabah Hanım'ın aynalar hakkında söylediği söz leitmotiv tekniğine ait olan bir diğer unsurdur. Annesi aynaları severken babası aynalardan hoşlanmaz. Çünkü aynaların yalnızca dışımızı gösterdiğini iç güzelliği gösteremediğini belirtir. Yazar, burada Issız Bey vasıtasıyla dış görünüşün bir önemi olmadığını, mühim olan şeyin bir insanın içinin, kalbinin güzel olması gerektiğini

¹⁵⁰ Sevinç Çokum, L.T., s.20-47-72-307.

¹⁵¹ Sevinç Çokum, L.T., s.13-15-25-31-57-85-119-135-169.

¹⁵² Sevinç Çokum, L.T., s.12-57-72-127-169.

anlatmaktadır. Nitekim Hicret Bey'in babası Issız Bey'in vefat ettiği gün evlerinin duvarında asılı olan ayna kırılmıştır. Bu nedenle tekrarlanan bu cümle önemlidir.

*"Ayna hayatı gösterir ve yüzümüzün ışığıdır."*¹⁵³

Leitmotiv tekniğine ait olan son söz ise *'Her şey ve evren bir bütündür.'* cümlesidir. Bu cümle Hicret Bey'in fizik bilimi ile ilgilenen oğlu Tutku'ya aittir. Tutku, son derece işine önem veren, fizik bilimi ile gece gündüz çalışan birisidir.

*"Her şey ve evren bir bütündür."*¹⁵⁴

2.5.3.7. Anlatma-gösterme tekniği

Anlatma tekniği ile kahramanlara ve yaşananlara direkt anlatıcının sözleriyle şahit oluruz. Gösterme tekniğinde ise kahramanların (ben anlatıcının) sözlerinden önce yapacakları eylem tiyatro metnindeki gibi belirtilmektedir.

Anlatma tekniğine ait örnekler:

"Babamın vefatından sonra çarşılardan Avrupa sanayiinin hangi noktaya geldiğini anlatan ve anneme oyuncaklarına kavuşmuş çocukların sevincini tattıran pek çok araç gereç, süs eşyası ve kumaş aldım."

*'Kız kardeşlerimi çarşıya götürdüğüm o gün havada günlerdir süre gelen kasvet nihayet çözülüp ansızın yağmur yağmaya başladığında Cömert Bey'in evine sığınmayı düşündüm.'*¹⁵⁵

Gösterme tekniğine ait bazı örnekler:

"Hısın Keyfa'da gördüğüm rüyayı hatırlayıp yüzümü eğdim. Eskiden olduğu gibi iki elini tuttum. 'Nasılsın ruhum?' diye sordum."

'Özlemedin mi beni? deyip kendime çektim, göğsüme yatırdım.'

*'Benim üzüldüğümü, yerindiğimi görünce sarıldı sıkıca. 'Baba söz veriyorum o dediklerini de öğreneceğim...' "*¹⁵⁶

Anlatma-gösterme tekniği ile okur olan biteni kahramanın kendi açısından bakabilmektedir.

2.5.3.8. Tasvir tekniği

Romanlarda sıklıkla tercih edilen bu teknik bu romanda da kullanılmıştır. Kişiler ve mekânlar betimlenerek daha canlı hale gelmesi sağlanmıştır. Tasvir tekniği ile kişiler ve mekânlar okurun zihninde daha iyi canlanabilmektedir. *Lacivert Taşı* romanı üç kişinin notlarından oluşan bir roman olduğundan tasvirler ben anlatıcı tarafından yapılmıştır. Tasvirler Hicret Bey, Devran Bey ve Yedigâr'ın bakış açısıyla yapılmıştır.

Romandaki kişi ve mekân tasvirlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

Kişi tasvirleri:

¹⁵³ Sevinç Çokum, L.T. s.11-42-85-89.

¹⁵⁴ Sevinç Çokum, L.T. s.85-108-112.

¹⁵⁵ Sevinç Çokum, L.T., s.37-232.

¹⁵⁶ Sevinç Çokum, L.T., s.60-69-127.

“‘Yadigâr’ın kirli, öksüz yakalı mintanının saramadığı ince boynunda içinin kabartılarının seğirmelerini gördüm.’

‘Annem Sabah Hanım adı gibi aydınlığı olan bir kadındı.’

‘İnci çiçeği gibi gülüyordu yavrum, anlamış olarak.’

‘Turna, muzip ve capcanlı bir kız olduğu halde böyle şimşek çaktığı günlerde değişir...’

‘Huneyn Usta kısa boylu fakat kolları, pazuları güçlü biriydi.’”¹⁵⁷

Mekân tasvirleri:

“‘Dicle, biraz ötemde ilk aydınlıkla ışımtı. Beyaz bir aydınlanış. Dicle bizim her şeyimiz. Onda doğar onda batarız; güneş de öyle değil mi?...’

‘Evimin düzgün sedirleri, Telli Hanım’ın her gün silkelediği yaygılar, şilteler, onların sıcaklığı, Jirkan kilimleri...’

‘...gök gür bir maviliğe bürünmüştü.’

‘Artık sonbahardı. Bahçemize yeni fıstık fidanları dikmişim. En dipteki kuytulukta bulunan narlarımız parlak yeşil yapraklarının arasında bayram elbiseleri giyinmiş gibi renkli ve cömerttiler.’”¹⁵⁸

Tasvir tekniği ile hem anlatılan kişiler hem de romanda yer alan mekânlar daha iyi anlaşılabilir. Tasvirler ben anlatıcı tarafından yapılmıştır. Romanda üç farklı ben anlatıcı bulunmaktadır ve bu üç farklı anlatıcı da tasvir tekniğini kullanmıştır. Yazar, kişi ve mekânların üç farklı bakış açısıyla anlatılmasını sağlamıştır, kişisel yorumlar olduğu için kişiler farklı şekillerde tasvirlenmiştir.

2.5.3.9. Montaj tekniği

Montaj tekniği kullanılarak şiir dizeleri ve bir adet şarkı romanda yer almaktadır. Roman başında yer alan ve Sevinç Çokum’a ait olan dizelerde yeniliğe vurgu yapılmaktadır. Zamanı geldiğinde her şeyin değişeceğini belirten dizelerde, roman yeni bir deriye benzetilir ve hiç okunmadığına vurgu yapılır. Romanın ilk sayfalarında yer alan bu şiir okura bu kitabın daha önce hiç okunmadığı hissiyatını vermektedir.

“Zamanı gelince düşer

Ağaç kabuğu...

Ya da sen kazıyıp alırsın.

Altında parlak rengiyle

Yeni bir deri, hiç okunmamış.

Okursun...

S.Ç.”¹⁵⁹

Romanın ilerleyen sayfalarında yer alan ‘kiraz ağaçları çiçek açtığı gün’ ve ‘ağaçlar söndü guguk kuşları ötmez oldu’ sözleriyle başlayan şiirler de Sevinç Çokum’a aittir. Yazarın kendisine ait internet sitesinde “Çokum’un romanlarının gölgesinde kalmış şairliği ve bu eserlere yerleştirdiği şiirleridir. Bu şiirlerin

¹⁵⁷ Sevinç Çokum, L.T., s.29-85-146-238-333.

¹⁵⁸ Sevinç Çokum, L.T., s.26-39-58-242.

¹⁵⁹ Sevinç Çokum, L.T., s.5.

romanlarda iki şekilde kullanıldığını görmekteyiz:1. Epigram olarak romanların girişinde ve bölüm başlarında kullanılan şiirler,2. Kurgunun bir parçası olarak metin içinde roman kişilerine söyletme şeklinde kullanılan şiirler.” bu sözlerle şair yönü belirtilmiştir. Dolayısıyla yazar, şiirlerinden yararlanarak romanlarındaki kültürel malzemeyi çeşitlendirmiştir.

“‘Kiraz ağaçları çiçek açtığı gün
Gök daha mavi
Sevgilim daha soyunuk ve daha berrak
Okuyabilirim aşkımı...’

‘Ağaçlar söndü
Guguk kuşu ötmez oldu
Belli ki akşam lacivert harmanisiyle geliyor...’”¹⁶⁰

Montaj tekniği kullanılarak romanda yer alan son eser ise ‘Yollara Geçmiş Gölge’ adlı şarkıdır. Romanda bu eserin Süryani dilinde bir şarkı olduğu belirtilmektedir. Şarkının kime ait olduğu bilinmemekle birlikte, sözleri Türkçe verilmiştir.

“‘Geceler benim elbisemdir
Yollar azığım.
Yıldızlar sevdiğimin gözleri
Dönesim yok şu ırmak gibi...’”¹⁶¹

2.5.3.10. Bilinç akımı tekniği

“‘Bilinç akımı, kısa bir tanımla, bireyin duygu ve düşüncelerinin, seri fakat düzensiz olarak şekillenen bir iç konuşma halinde verilmesi anlamına gelmektedir.’”¹⁶² şeklinde Mehmet Tekin tarafından açıklanmıştır. Romanda Selvi öldükten sonra yola çıkan babasının hastalandığı bölümde bu tekniğe başvurulmuştur. Yazar, Hicret Bey’in hastalandığında zihninden geçenleri bilinç akımı tekniğini kullanarak ön plana çıkarmıştır. Hicret Bey, fenalaştığından aklından bir dolu düşünce geçmiştir. Birbiriyle alakasız sözler, cümleler beynine hücum etmiş gibidir. Hem hastalık hem de yaşadıkları onu bu denli çaresiz bırakmıştır.

“‘Yutmak ve yutkunmak hayatın başlangıcıymış meğer. Sahra neden yok? Ya ötekiler? Diyarıbekir’de gördüğüm rüya... Suyu geçiyorduk. Selvi karşı kıyıda gülümsüyor..’

‘Defterime yazmam gereken daha satırlar, daha cümleler, daha sözcükler... Uyumak istiyorum. Ve üşüyorum. Yoruldum. Üzerime bir ağaç devrildi sanki..’”¹⁶³

¹⁶⁰ Sevinç Çokum, L.T., s.77-78.

¹⁶¹ Sevinç Çokum, L.T., s.110.

¹⁶² Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, s.281.

¹⁶³ Sevinç Çokum, L.T., s.165-168.

Devran Bey, kardeşi Tutku'nun öldürüldüğü haberini aldığı zaman yola çıkıp bir an önce öldürülen kişinin kardeşi olup olmadığını teyit etmek ister. Bu bölümde aklından geçen karmakarışık düşünceler bilinç akımı tekniği ile verilmiştir. Düşünceleri karmakarışıktır. Kardeşinin ölümü ile derinden sarılan Devran Bey adeta ne yapacağını bilememektedir. Ölüm karşısındaki çaresizliği yazar bu satırlarda samimi bir şekilde işlemiştir.

“İslanacağız. Hadi siz eve gidin. Bu havada yola çıkılır mı? İslanmak nedir? Kardeşim gerçekten öldü mü? İşte yağmur. Gözyaşlarımız ve yağmur. Bu defa yağmur bizim için bayram değil, yas... Yolun iki kıyısından akan sular, sularla yuvarlanan taşlar... Yordam Amca'mın yanı başımdaki sözleri.”¹⁶⁴

2.5.4. Lacivert Taşı Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Yazar, bu romanında da çeşitli kelimelere ve cümlelere yer vermiştir. Çerçi ailesini anlatan romanda Çerçi diline ait sözler bulunur. Romanda yer alan bu kullanımlar yazarın kendisi Sevinç Çokum'a aittir. Bu dili kendisinin oluşturduğunu belirttiği ilgili bölümü 'mektup tekniği' bahsinde vermiştik.

Çerçi dili ile verilmiş olan sözlerin Türkçe'si de verilmiştir. Romanı okuyan kişinin anlayamayacağı düşünülerek sözler Türkçe karşılıkları ile birlikte romanda yer almaktadır.

Cümle çeşitlerinin hemen hepsine yer veren Sevinç Çokum, bu romanında uzun paragrafları tercih etmiştir. Diğer romanlarından biraz daha uzun paragraflar kaşımıza çıkar. Anlatılan olaylar geçmişte yaşandığı için paragrafların uzunluğu dikkat çeker.

2.5.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi

Romanda güneydoğuda yaşayan ve çerçilik yapan bir aile anlatılmaktadır. Bu nedenle Çerçi diline ait söylemler mevcuttur. Ancak romanda yer alan Çerçi dilinin Sevinç Çokum tarafından Kuzey Kıpçak Türkçe'si ile oluşturulduğunu yukarıdaki alıntılarda belirtmiştik. Bunun yanı sıra günümüzde bazı yörelerde kullanılmakta olan kelimeler de mevcuttur. Bu kelimelerin anlamları romanda yer almamaktadır. Romanda yer alan bu kelimeler ve anlamları aşağıda verilmiştir. Kelimelerin anlamları *Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük*'ten alınmıştır. Kelimelerin anlamlarının Türkiye'de hangi il ve yörede en yaygın kullanıldıkları parantez içerisinde belirtilmiştir.

“Ünleme: Yüksek sesle çağırmak. Yüksek sesle bildirmek. (Isparta)

Ayvan-Eyvan: Teras, sundurma, ayvan. Bir tarafı dışarıya açık olan oda, ayvan. (Malatya, Diyarbakır)

Men:Ben. (Güneybatı Anadolu)

¹⁶⁴ Sevinç Çokum, L.T., s.290.

Göyünmek: Göynümek. Dertlenmek, üzölmek, iççerlemek. (Konya)
Deprenmek: Kımıldamak, hareket etmek. (Isparta, Çorum)
Peşkir: Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu. (Elazığ, Malatya)
Peyke: Genellikle eski iş yerlerinden bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir. (Erzurum, Manisa)
Bala: Yavru, çocuk. (İzmir, Manisa, Bursa, Sivas, Bitlis, Tekirdağ, Adana, Ankara...)
Müşavere: Danışma, danış. (Diyarbakır)''¹⁶⁵

2.5.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Lacivert Taşı romanında çeşitli cümleler kullanılmıştır. Paragraflar diğer romanlara göre biraz daha uzundur. Uzun ve birleşik cümleler tercih edilmiştir. Aynı zamanda Çerçi diline ait cümleler de yer alır. Bu cümlelerin anlamları romanda verilmiştir. Kuzey Kıpçak Türkçe'sinden yararlanılarak oluşturulan cümleler aşağıda verilmiştir.

“Yiting atın izinden seğreten kop kırılır, özün yiter son. Yüz beren suretingden yüz bolur. (Kaybolmuş atın izinden giden kişi çabuk yorulur ve çok zahmet çeker. Sonunda kendisi de kaybolur.)’⁴⁴

‘Başına yük bulan derdi küçüklenmez. Ununa sahip çık, yel estirir, tozu kalmaz. (Başına yük olanın derdi azalmaz; ununa sahip çık ki, eserse tozu kalmaz.’⁴⁸

‘Büyük paying özüñge kılğan, kulung hakkına çividen pas düşe, alanda bardaş kuran kim idüğün cevherin bile. (Büyük payı kendine ayırana karşı ötekine pay ya az düşer ya da hiç düşmez. Bir yerde bağdaş kuranın yani oraya çöreklenenin kim olduğuna bak!)’¹⁰⁵

‘Gün toğan yir kün batangdan nişe ıraktı körmez. Körçek barmag iser yardan kamaşur göz, büsbütün karanu basagele. Durna ki kanat çırpğa, kaç teze iv yurt bolsa... (Gün doğan yer, gün batan yerden hayli uzaktadır. Onun için bunlar birbirlerini görmezler. Eğer gözlerim o yâri görebilseydi öyle bir kamaşırdı ki her yan kararardı. Turna o denli kanat çırpır ki her an kaçabilir, elden gidebilir...)!’¹⁶⁶ 274

Bu cümleler Türkiye Türkçe'sine yakındır. Okuyanlar az çok bir anlam çıkarabilmektedir. Yazar, böyle cümleleri tercih ederek romanına farklı bir hava katmış ve merak unsuru uyandırmıştır. Yazarın dile olan hakimiyeti oluşturduğu Çerçi dilinden bellidir. Yazarın Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunu olması dile olan yatkınlığını açıklamaktadır. Fazlaca bilinmeyen böyle bir dili oluşturup romanında kullanarak romanın üslûbunu zenginleştirmiştir.

Romanda yer alan diğer cümleler ise yapı, yüklem türü, yüklem yeri ve anlamına göre olarak incelenmiştir. Romandaki cümlelerden bazıları verilerek yazarın farklı cümlelerden yararlandığı gösterilmiştir.

2.5.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)

Basit ve birleşik cümlelerden birkaçı aşağıda alıntılanmıştır.

¹⁶⁵ Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'ten alınmıştır. (<https://sozluk.gov.tr>)

¹⁶⁶ Sevinç Çokum, L.T., s.44-48-105-274.

2.5.4.2.1.1. Basit Cümleler

“‘Onu kaybetme!, diyordu bir ses.’

‘Ama ben istemiyorum onları. Dayak atıyorlar.’

‘Üzerime bir düş ağırlığı çökmüştü.’

‘Ve sonunda geldik. Bir sabah vaktiydi. Üsküdar’daydık.’”¹⁶⁷

2.5.4.2.1.2. Birleşik Cümleler

“‘Babamın vefatından sonra çarşılarından Avrupa sanayiinin hangi noktaya geldiğini anlatan ve anneme oyuncaklarına kavuşmuş çocuk sevincini tattıran pek çok araç gereç, süs eşyası ve kumaş aldım.’

‘Babamın devesini getiren Âdem, örtüsünü sadece gözlerini açıkta bırakacak biçimde dolamıştı ve belli ki yaman bir toz fırtınasına karşı savaş ede gelmişti.’

‘Yukarıda yan yana iki oda vardı; odalar loştu, arka bahçeden dalları epeyce uzayıp yayılmış bir malta eriği görünüyordu, geniş yaprakları arasında ikili üçlü bir arada meyveler, yeni sararmaya başlamıştı.’”¹⁶⁸

Alıntılarda görüldüğü gibi yazar, genellikle bir durumu açıklarken ya da betimleme yaparken birleşik cümlelerden yararlanmıştır. Cümleler uzun yapıdadır ancak yalın kelimelerle oluşturulmuştur.

2.5.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)

İsim ve fiil cümlelerine ait romandaki birkaç cümle alıntılanarak aşağıda yer almaktadır. İsim cümleleri fiil cümlelerine göre daha kısadır.

2.5.4.2.2.1. İsim Cümleleri

“‘Sabahtı.’

‘Ben bir çerçiyim.’

‘Ancak ayaz yine ayazdı, soluklarımız dumanlıydı.’

‘... demek ki Üstad Sürur başımızı yasladığımız ana dizleri gibiydi.’

‘Süryani marangoz Huneyn Amca’ya uğramak en uygunuydu.’”¹⁶⁹

2.5.4.2.2.2. Fiil Cümleleri

Romanda fiil cümleleri daha sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

“‘Bazen suya vuran aksimi seyreder, kime benzediğimi çıkarmaya çalışırdım.’

‘Dicle’nin suları olmasa yüzümü bilmeyecektim. Annem olmasa aynayı bilmeyecektim.’

‘Yediklerime yavan bir tat eklenecekti, yaptığım işleri neden yaptığımı soracaktım kendime.’

‘Alışverişlerimizi yaptıktan sonra, geceleme için kırık bir alanda kıl çadırlarımızı kurduk.’”¹⁷⁰

2.5.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)

Aşağıda kurallı, devrik ve eksiltili cümlelere ait örnekler verilmiştir.

2.5.4.2.3.1. Kurallı Cümleler

“‘Âdem, beni fark edince elinin çabukluğuyla hazırladığı ve içinde yufka, peynir, çay kaseleri bulunan bir tepsiyle çıkageldi.’

‘Yordam Ağabey’imi eski evimizde babamın rahlesine eğilmiş Sultan Memduh Divanı’nu okurken buldum.’

¹⁶⁷ Sevinç Çokum, L.T., s.15-28-98-338.

¹⁶⁸ Sevinç Çokum, L.T., s.37-175-342.

¹⁶⁹ Sevinç Çokum, L.T., s.26-57-58-110-232.

¹⁷⁰ Sevinç Çokum, L.T., s.11-85-133-156.

‘Gidip kilerden üç beş ceviz aldım, o an kıracak bir şey bulamadığımdan mutfak kapısının menteşe aralığına koyup kapıyı çekerek kırdım.’
‘Oğlumla Karanfil yan yana durduklarında kızın başının bittiği nokta oğlumun çenesinin altına geliyordu.’”¹⁷¹

2.5.4.2.3.2. Devrik Cümleler

“‘Dünyaya gelmenin marifet olmadığını, insanlaşmaya doğru adım adım yol almamız gerektiğini söylerdi babam.’

‘Demek isterim ki hayata döndüm bu öğüt üzerine.’

‘Ömründen 47 bin beyit aktarmış o sayfalara.’

‘Sonbahar başlarında yola çıkmışlardı, henüz haber alamamıştık onlardan.’”¹⁷²

2.5.4.2.3.3. Eksiltili Cümleler

“‘Beyaz bir aydınlanış.’

‘Dalgalı, damarlı bir taş gibi. Mavisi, firuzesi, grisi, laciverdi iç içe.’

‘Çıngırak sesleri, konuşmalar, abdest alanların ayaklarını yıkadıkları suyun taşlara soluklana soluklana düşüşü.’

‘Ben, devem ve üstümüzdeki o yıldızla...’

‘Sular sessiz; dikenler, otlar kıpırtısız. Yaban yemişleri tozlu... Yol, yine yol...’

‘Ters dönerek çırpınışı, Turna’nın ‘Böceği düzelt!’ diye bağırışı, deli deli gülüşü üzerine birilerinin bize dönüp bize bakışı...’”¹⁷³

2.5.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)

Romandan alınan bazı cümlelerle yazarın anlam bakımından hem olumlu hem de olumsuz cümleleri tercih ettiği görülmektedir.

2.5.4.2.4.1. Olumlu Cümleler

“‘Toprağın soluk sarısına göre daha koyuydu teni; günde güneşte çok durmuşluğu buradan belliydi.’

‘Yolculuğum süresince lacivert taşı devemin boynundaydı.’

‘Botan Suyu boyunca ilerleyip yolumuz sarpa sarmaya başladığında kervanımız ağırlaştı.’

‘Salim gittikten sonra benimle ilgilenen ve odada bir eksiğin olup olmadığını araştıran hizmetli, bendeki tuhaflığı fark etmişti.’”¹⁷⁴

2.5.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler

“‘Babam, Avrupa’dan bizim rengârenk pazarlarımıza akın eden fakat başka bir çekiciliği olan, belki uzaklardan geldiği için kendini satılan bu malları evimize sokmak istemezdi.’

‘... aynalar içimizi gösteremezdi.’

‘Neden bilmiyorum. Bu veda anlarını hiç sevmedim.’

‘Meğer İngilizler, bizim kara ordumuzun Suriye ve Mısır’dan geçişine izin vermiyorlarmış.’”¹⁷⁵

¹⁷¹ Sevinç Çokum, L.T., s.26-111-123-125.

¹⁷² Sevinç Çokum, L.T., s.12-84-111-319.

¹⁷³ Sevinç Çokum, L.T., s.26-85-98-110-152-233.

¹⁷⁴ Sevinç Çokum, L.T., s.15-117-155-162.

¹⁷⁵ Sevinç Çokum, L.T., s.36-72-158-270.

2.6. Gözyaşı Çeşmesi Romanında Anlatıcı ve Üslûp İncelemesi

2.6.1. Özet

Romanda, Kırım Giray Han'ın 1760-1769 yılları arasındaki hanlık dönemi ve eşi Dilara Bikeç'e (Maria) olan aşkı anlatılır. Giray Han'ın ağzından anlatılan romanın birinci bölümünde geriye dönüş tekniği kullanılarak tahta çıktığı zamanlara dönülür ve olaylar aktarılmaya başlanır. Romanın başlangıcında Giray Han, hastadır ve hastalığının verdiği rahatsızlıkla geçmiş günleri anımsamaya hikâyesini anlatmaya başlar.

Kırım Hanlığı'nı yöneten Giray Han, Burkan Ağa'nın obasında gördüğü Maria'ya âşık olur. Maria'yı çok beğenir ama onu ilk gördüğü zaman bunu belli etmez. İlerleyen günlerde Kırım Giray Han tahta çağırılıp han ilan edilir. Giray Han adaletli, cesur ve savaşçı kişiliği ön planda olan birisidir. Devlet yönetimi ile ilgili yardımcısı Tuvuş Bey ve hocası Samur Bilge'den her zaman fikir alır. Zaman zaman devlet yönetimi ile ilgili toplantılar yapar, bazı obalara baskın düzenler.

Han olduktan sonra bir gün Burkan Ağa'nın kendilerine haksızlık yaptığını söyleyen bir çoban hanın huzuruna gelir. Han bu çobanı dikkatle dinler ve Burkan Ağa'yı sarayına çağırır. Çobanın hakkını korur ve Burkan Ağa'dan Maria'nın kendi sarayında kalmasını ister. Maria, Kırım Giray'ın han olduğunu bilmemektedir. Karşılaşmalarında Kırım Giray han olduğunu söylememiştir. Maria saraya getirildiğinde Kırım Giray'ın han olduğunu öğrenince çok şaşırır. Hanların normalde asık suratlı ve yaşlı göründüklerini söyler. Giray Han, değer verdiği Maria'yı sarayda en güvendiği kişi olan sûtannesesi Tefek Hanım'a emanet eder ve onun yanına yerleştirilmesini ister. Giray Han, Maria'ya Dilara adını verir.

Hanın Dilara'ya âşık olmadan önce sarayda zaman geçirdiği Zarema adlı bir gözdesi vardır. Zarema, Dilara'nın gelişinden hiç hoşnut kalmamış ve kıza türlü eziyetler yapmıştır. Bir gün bunlara dayanamayan Dilara memleketi Lehistan'a gitmek istediğini söyler. Han, bu duruma istemeyerek olsa da izin verir ancak Dilara yarı yoldan geri döner. Çünkü Dilara hana âşık olmuştur. Bundan sonraki süreç onlar için çok heyecanlı geçer. Han ve Dilara evlenirler. Bir süre sonra Dilara Bikeç'ten bebek haberi gelir. Saraydaki herkes Dilara'nın etrafında pervane olmaya başlar. Tefek Hanım tarafından da özellikle Zarema'ya ve onun yakın olduğu kişilere dikkat edilmektedir. Çünkü Zarema bebek haberini duyunca çıldırmış adeta deli divane olmuştur.

Tüm bunlar olurken Kırım Giray çeşitli yerlere seferler yapmakta ve sınırlarını büyütmektedir. Kırım Hanlığı'nın 18.yüzyılda yaşadığı siyasi olaylara romanda yer verilmektedir. Hem aşk hem devlet işlerinin bir arada ilerlediği romanda hamile olan Dilara Bikeç'in Zarema tarafından şenlikte zehirlenmesiyle hem Kırım Giray Han hem de hanlık zor bir döneme girer. Dilara'nın ve karnındaki bebeğinin ölmesi hanı derinden etkiler. Dilara zehirlenince bebeğini düşürmüş ve çok kan kaybetmiştir. Kan kaybı sonucunda da vefat eder. Han, eşinin anısına saray bahçesinin bir bölümüne 'Gözyaşı Çeşmesi' adını verdiği bir çeşme yaptırır.

Zehirlenme olayı araştırılmış ve Zarema tarafından planlandığı anlaşılmıştır. Zarema saraya nasır ilacı olarak soktuğu şişedeki ilaçla hanın eşini zehirlemiştir. Bu durum sonucunda Zarema odasının aranacağını anladığı an intihar eder ve ölür.

Tüm bu olanların yanında Kırım Giray Han, hanlıkla fazla ilgilenemez ve hanlığı elinden alınarak sürgün edilir. Sürgün hayatı bitince yeniden hanlığının başına geçer ve bir sefere çıkar. Seferden dönerken rahatsızlanıp ölür. Ve roman bu şekilde sonlanır.

Roman sonunda yer alan 'Yazarın Notu' başlıklı sayfada hanın zehirlenerek öldüğü belirtilmiştir.

2.6.2. Anlatıcı ve Bakış Açısının Üslûba Etkisi

Gözyaşı Çeşmesi adlı roman yirmi bir bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin çoğunda o anlatıcı (3.tekil) ve ilahi bakış açısı kullanılmıştır. Bazı bölümlerde ben anlatıcı (1.tekil) ve kahraman bakış açısı yer almaktadır.

Ben anlatıcı ve kahraman bakış açısının yer aldığı bölümlerde anlatan kişi roman kahramanı Kırım Giray Han ve sütannesi Tefek Hanım'dır. Kırım Giray'ın anlattığı bölümler daha fazladır.

Yazar hem farklı anlatıcı hem de farklı bakış açısına yer vermiştir. Kırım Giray Han'a ait olan bölümlerde geriye dönüş tekniği kullanılmış ve geçmişinde yaşadıkları okura yansıtılmıştır. Romanda sütanne Tefek Hanım'ın gözünden anlatılan bölümlerde genellikle hana duyduğu sevgi ön plandadır. Dolayısıyla Giray Han hem kendi hem sütannesi hem de ilahi anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

2.6.2.1. Anlatıcı

Roman, 'o anlatıcı' ve 'kahraman anlatıcı' tarafından anlatılmaktadır. O anlatıcı ile romanda yer alan olaylar tarafsız bir gözle okura yansıtılırken kahraman anlatıcının devreye girmesi ile bu tarafsızlık ortadan kalkar. O anlatıcının gözünden

verilen olaylar daha ayrıntılıyken kahramanların gözünden verilen olaylar daha yüzeyseldir, kahramanların bildikleriyle olaylar sınırlıdır.

O anlatıcının yer aldığı aşağıdaki alıntıda, hanın içinde yaşadığı duygu durumu da dile getirilmiştir. O anlatıcı, iç çözümlemeler yapabilen anlatıcıdır, kahramanların içinden geçen duyguları okura aktarabilmektedir.

“Han, kafilesiyle Akmescit’e geldiğinde kara üzümlerden süzölmüş Odesa şarabının billur kadehini saran nar içi ışıltısıyla kahrını attı; atmak istedi sözün doğrusu.”¹⁷⁶

Kırım Hanı Giray’ın anlattığı bölümlerde Maria’ya duyduğu aşk gözler önüne serilmiş, kendi ağzından düşünceleri, savaş konuşmaları vs. verilmiştir. Yazar, Kırım Han’ı Giray’ı hem han olarak hem de bir aşk adamı olarak anlatmıştır. Han, herkesten her şeyden güçlüdür ama aşk karşısında ne kadar zayıf olduğu da ortadadır. Sevinç Çokum, hanın aşkını anlatırken samimi bir dil kullanarak buradaki üslûbuyla okurun ilgisini çekmiştir.

“Sürekli üşüyorum; biliyorum beni sen ısıtacaksın Maria... Adını Dilara koysam da Maria’yı yabancılamadım hiç. Bak, isimlerini fısıldadıkça bedenimin olmasa da ruhumun ısındığını duyuyorum.”

‘Nihayet döndüm; ardında bir aylık zamanı bırakarak... Kendimi savaşa tüm varlığıyla hazırlanmış bir kumandan olarak görmeye başlamıştım bile. O kadar at koşturdum, ok fırlattım, kılıç talimleri, tüfek ve tabanca atışları yaptım...’¹⁷⁷

Sütanne Tefek Hanım’ın gözünden anlatılan bölümlerde ise Giray Han ve hareminde yer alan bazı kadınlardan söz edilmektedir. Sütanne Tefek Hanım, hana çok düşkündür, onu gözü gibi korur. Han için önemli olan herkesi, her şeyi korumaya çalışır. Aynı zamanda hanın eski gözdesi olan Zarema’nın aslında görüldüğü gibi biri olmadığını ilk anlayan kişidir. Zarema’ya içi asla ısınmaz ve roman ortalarında bu hissi

“Han kızı bana teslim edip gitti. Ama ben aş pişirmeye dalmışım, kız uçup gitmiş farkına varmadım. Rüyalar böyledir. Kayıplar üzre. Benim rüyalarım hep aramakla geçti zaten.”

‘Zarema ah Zarema! Sultanımız seni Hansaray’ından bohçanla gönderdiği gün, ben burada kaytarmalar oynamazsam yok olayım!’¹⁷⁸

Alıntılardan anlaşıldığı gibi yazar romanda üç farklı anlatıcıya yer vermiştir. Bu üç anlatıcıya uygun olarak farklı bakış açıları kullanılmıştır.

¹⁷⁶ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2016, s.80. (Romandan yapılacak alıntılar bu baskıya ait olacaktır.)

¹⁷⁷ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, s.7-242.

¹⁷⁸ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, s.55-61.

2.6.2.2. Bakış Açısı

Gözyaşı Çeşmesi romanında farklı bakış açılarının kullanıldığını ‘anlatıcı’ başlığı altında belirtmiştik. Romanda kahraman bakış açısı ve ilahi bakış açısı kullanılmıştır.

İlahi bakış açısı ile fiziki ve ruhsal karakter özellikleri verilmiş, kahramanların zihinlerinden geçen düşünceler göz önüne serilmiştir.

“‘Kırım Giray, ikinci veliaht namzediyken Burgos’taki Pınarbaşı Çiftliği’nde bulunduğu sıralarda bir ara bezginliğe düşmüştü hani. Önce pek hevesliydi, dünyaya erimiş kurşun gibi şekil vereceğini sanıyordu.’

‘Kırım Giray’ın içi katılıyor. Her şeyi yapabilir, atına atlayıp yollara dağlara vurabilir kendini. Çadır Dağ’ın eteklerine at sürebilir.’”¹⁷⁹

Kahraman bakış açısı ile Kırım Giray ve Tefek Hanım’ın gözünden olaylar yansıtılmıştır.

“‘Artık toparlayamıyorum günleri ayları ve daha ötesini... Seni tanıyalı, daha doğrusu Burkan Ağa’nın obasında bulalı ne kadar oldu, kaç yıl? Belki bir gün bir yerde buluşuruz diyorum; ancak o yer belirsiz...’ (Kırım Giray Han)

‘Kız Kehrüba! Uyandın da belli etmezsin, kikir kikir güldüğünü duymadım mı sanki? Bak şuna, uyur taklidi yapıyor. Bari dediklerimi dinle, atalarımızdan Mengli Giray yaptırmış bu sarayı, duydun mu Mengli adını?’”¹⁸⁰

Romanda yer alan iki farklı bakış açısı kurguyu desteklemiş ve farklı kahramanların gözünden olaylara bakabilme imkânı vermiştir.

2.6.3. Gözyaşı Çeşmesi Romanındaki Anlatım Tekniklerinin Üslûba Etkisi

Sevinç Çokum bu romanında iç çözümleme, iç monolog, diyalog, mektup, anlatma-gösterme, özetleme, geriye dönüş, tasvir ve montaj tekniklerini kullanmıştır.

2.6.3.1. İç çözümleme tekniği

İç çözümleme yöntemi ile kahramanların hisleri aktarılmıştır. Romanda kullanılan iç çözümleme yöntemi ile kahramanların duygu ve düşüncelerine yer vermiştir. Bu yöntemin kullanılması kahramanların daha iyi anlaşılabilmesini sağlar. Çünkü kahramanın içinden geçenler ile yaptığı davranışlar arasındaki uyum gözler önüne serilmektedir.

“‘Kırım Giray içinden yükselen ve boğazına kadar dayanan hiddetle boğuştu, sakinletti kendini, olduğunca.’

‘Han ise bu adamların savaş sırasında gösterdikleri uyum ve düşmanı bağışlamaz hallerine karşılık şimdi saf çocuksu bir tablo çizmelerini anlamaya çalışıyordu.’

‘İçinde bir kırılanma olmuştu, Dilara’yı kazanacağı yerde, bilmeden kaybetmeye çalıştığını düşündü o an.’

‘Serçeyi ürkütüp kaçırmanın tedirginliğini yaşıyor han.’

¹⁷⁹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.19-371.

¹⁸⁰ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.13-61.

*‘Ne kadar hırçın bir hali vardı; o an sözden ve yola gelmekten anlayacak gibi değildi Dilara...’*¹⁸¹

İç çözümleme yöntemi ile kahramanların iç dünyası yazar tarafından okura yansıtılmıştır.

2.6.3.2. İç monolog tekniği

Romanda yer alan kahramanların zihinlerinden geçen konuşmalar bu teknik sayesinde verilmektedir. Sevinç Çokum, romanında Kırım Giray Han’ın, sütanne Tefek Hanım’ın iç konuşmalarını vermiştir.

“‘Ömrüme bir yıl daha eklendikçe her defasında acaba ben ne zaman... Yok yok bunları zihnimden silmeliyim.’

‘Kim bu beni delirten sahi? Toyluk zamanlarımı hatırlatan bu ince hayal gerçekten kimin nesi? Ve bu yaban bozkırda kap kacak, kazanlar, bakraçlar, is, duman arasında işi ne?’

‘Acep Kırım Giray gittiği yerlerde neyleyi, nişleyi? Bak, dönmedi hala. İnsanlar merak etsin ister, üzme telaşlandırmak ister bazen.’

‘Yükümü toparlayıp gitsem, diyorum Akmesic’it’e...’

‘Kimim ben bir zorba mı? diye soruyordu kendisine. El koyan, gasp eden, esir alan biri mi?...’

*‘Dilara’yı bu kadar yalnız bırakmamalıydım. Zihnini korçalama diyorum kendime; korçalama işte, çık bu kör kuyudan!’*¹⁸²

2.6.3.3. Diyalog tekniği

Romanda sıklıkla kullanılan bir tekniktir. Diyalog tekniği ile anlatıcı aradan çekilir ve kahramanın duygu düşünceleri ön plana çıkarılır.

“‘-Yapar mısınız sultanım bunları?

-Belki...

-O zaman feragatta karar kılın! Çünkü ülkemizi yönetmek için çıdamlı olmalısınız.’

‘-Sizin soylu bir aileye mensup olduğunuz söylendi, bu ortalıkta dolaşan rivayet mi yoksa gerçek mi?

-Evet, tabii ki gerçek. Ben prensesim...’

‘-Her zamanki gözdeniz Zarema yolunuza bakıyormuş efendim...

-Zarema mı? Sinsi, siyah örümcek...

-Aman nasıl teşbih bu, kendisi duymasın sultanım.

-Biraz öyle değil mi? güzelliğine güzel de... Neyse...’

‘-Zengin bir kahvaltı mı isterseniz, yoksa hafif bir şeyler mi?

*-Çörek, peynir, çay, başka bir şey istemiyorum Mesrur Bey.’*¹⁸³

2.6.3.4. Mektup tekniği

Romanda üç adet mektup bulunmaktadır. Bu tekniğin kullanılması gerçeklik unsurunu kuvvetlendirmiştir. Mektup tekniği ile karakterlerin duygu ve düşünceleri

¹⁸¹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.31-50-288-348.

¹⁸² Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.33-40-64-143-187-244.

¹⁸³ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.27-39-108-317.

yansıtılabilmektedir. Romanda bulunan mektuplar Samur Bilge, Kırım Giray Han ve Zarema'ya aittir.

Samur Bilge Kırım Giray Han'ın tahta çıktığı ilk günü kutlamak amacıyla mektup yazmıştır. Mektupta öğrencisinin tahta çıkışını kutlayan bir hocanın ifadeleri yer almaktadır.

“Ulu hanlığımızın yüce hakanı Kırım Giray Efendimize...

Tahta çıkışınızın ilk kutlu gününde heyecanım o kadar derin ki sizin için bu satırları yazmaktan kendimi alamadım. ...”¹⁸⁴

İkinci mektup kırım Giray Han tarafından Samur Bilge'ye yazılmıştır. Hanın isteği üzerine Samur Bilge hanlıktan uzaklaştırılmış ve bu durum han tarafından bir mektup ile bildirilmiştir. Samur Bilge bu duruma kırılmıştır ancak han geri adım atmamıştır. Han ile bir toplantıda ters düşen Samur Bilge saraydan uzaklaştırılarak cezalandırılır.

Son mektup ise Zarema tarafından Giray Han'a yazılmıştır. Giray Han, Zarema ile iletişimi kesmiştir ve Zarema bundan hoşnut olmadığını yazdığı bir mektupla iletmıştır.

“Hocam, son zamanlarda zatîâlinizin yorgunluk ve rahatsızlık şikâyetlerinizi dikkate alarak...” (Han'ın mektubundan)

‘Hürmetli efendim lütfen sitemlerinizi bağışlayınız, lakin üzgünlüğüm içime sığmadığından bu satırları yazmam gerekiyordu...’ (Zarema'nın mektubundan)”¹⁸⁵

2.6.3.5. Anlatma-gösterme tekniği

Romanda sık kullanılan bir tekniktir. Anlatma yönteminde anlatıcı ön plandayken gösterme yönteminde kahramanın hareketleri ve sözleri ön plandadır.

Anlatma yöntemine ait örnekler aşağıda alıntılanmıştır.

“Han ve adamları atları doyurmak, onların bakımlarını yapmak için ara ara mola veriyorlardı tabii. Rastladıkları köylerde oyalanıyor, evlilerin evlerini, çadırlıların çadırlarını selamlıyor, çokrak başlarında durup el yüz yıkıyor...”

‘Han, sofrasında dalgınlaşırken, hizmetkârlarından ikisi, üçü ayaktaydı hep, yeri geldikçe hizmet görüyor, masaya gidip geliyor, buyruk bekliyorlardı.’

‘Amcası Kaplan Giray Han zor zamanların idarecisiydi; zaten ömrü sürgünlerde geçiyordu. Kabartay Çerkesleriyle az uğraşmamıştı, kendi ordusu içindeki beylerden bile ihanet görmüştü.’

‘Terzilerin adeta bir düğün hazırlığı telaşı ve tören öncesi gitgelleriyle sarayı aşındırmalarından sonra bir kuşluk vakti sarayın dış avlusuna saçaklı, püsküllü perdeleriyle çift atlı bir araba geldiği söylendi.’

‘Han bu kez Dilara'yı saray çevresinde kırlara doğru fayton gezintisine davet etti. Bu gezilere çok defa sütanayla Kehribâ'yı da alırlardı fakat; o gün hanla Dilara'nın konuşacakları konular özeldi...’”¹⁸⁶

¹⁸⁴ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, s.112.

¹⁸⁵ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, s.299-311.

¹⁸⁶ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**, s.17-81-101-203-277.

Anlatma tekniğinde tüm sözler anlatıcıya aittir. Yukarıda yer alan örneklerde de anlatma tekniği ile ‘o anlatıcı’nın sözleri yer almaktadır.

Gösterme tekniğine ait örnekler aşağıdadır.

“*Kırım Giray etkilenmiş görünmedi.*

-Han yolundan çıkmış işlere, bir düzen verecekmiş öyle ayıtlar, dedi.’

‘Kadının çehresi biraz alınganlığa bürününce sözü yumuşattı ‘Yani güzelleşmişsiniz, kemikleriniz biraz dolmuş...’

‘Zarema söyleniyordu:

-Bu kız böyle öz başına mı çıkacak gezmeye? Eee, acıkanda susayanda ne yapacak ne edecek?’

‘Han onun zayıf bir yalanını yakalamışçasına gülümseyerek, ‘Demek aralık kapıdan bizi izlediniz?...’”¹⁸⁷

Gösterme tekniğinde ise anlatıcı kahramanın dıştan görünüşüne müdahale edebilir. Kahramanın konuşmalarında ise okur ile kahraman karşı karşıyadır. Anlatıcı aradan çekilir ve kahramanın sözleri okura ulaşır.

2.6.3.6. Özetleme tekniği

Yazar geriye dönüş tekniğini kullandığı paragraflarda özetleme tekniğinden de yararlanmıştı. Geriye dönüş, olayların daha kısa şekilde anlatılmasını sağlayan bir tekniktir. Roman baştan sona Giray Han’ın hanlığının on yılı boyunca yaşadıklarının özeti gibidir. Birinci bölümde Maria’yı kaybettiğini belirtir ve onunla tanışma hikâyesini baştan sona anlatır.

“‘Dostum Baron de Tott Bey’le Molière’in eserleri üzerine konuşur, tartışırdık. Tiyatroyu seviyordum, sarayda bulunan kuklacılar, soytarı ve meddahlar yanında mesela yine öz oyuncularımız pekâlâ Molière’in eserlerini oynayabilirlerdi’

‘Maria ben Keçe’deyken hastalanmış. Sütanay ve Kehribâr ona çok özen göstermişler, ben bütün bunlardan habersiz, Kerç ve Keçe bölgesinde kaleleri dolaşıyor, oradaki asker gücümüzü denetliyordum.’”¹⁸⁸

Görüldüğü gibi özetleme tekniği ile olaylar kısaca anlatılmıştır.

2.6.3.7. Geriye dönüş tekniği

Roman Kırım Giray Han’ın hasta olduğu bir zamanda geriye dönüşlerle başlar. Han, aslında ölüm döşegindedir ve geçmişi hatırlayarak hayatını, ölümsüz aşkı Maria’yı ve sürgün yıllarını anlatmaya başlar. Giray Han romanın birinci bölümünde biricik aşkı Maria’ya olan sevgisinden ve evlatlarından bahseder. Sürekli üşüdüğünden bahseden hanın ölmek üzere olduğu hissedilmektedir. Romanın birinci bölümü hanın

¹⁸⁷ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.31-130-204-222.

¹⁸⁸ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.13-210.

şimdiki halini yansıtırken ikini bölümden itibaren geriye dönüşlerin olduğu görülmektedir.

Aşağıda romanda yer alan geriye dönüş örneklerinden birkaçı alıntılanmıştır.

“*Kırım Giray yukarı illerden dönüyordu. Bak, hatırlıyor ayrıntıları, kaç yıl öncesiydi sahi? Altı yıl olmuştur herhalde... ‘Temaşaya çıktık!’ denilmişti.*”

“*Sürgünden dönüp ikinci defa han seçildiğinde kendisini çabuk toparlayıp eski gücünden daha fazlasına kavuşmuş, öyle anlatırlar. Osmanlı Rus Savaşı yani meşhur Prut Savaşı başladığında babam kırk bin kişilik Kırım ordusuyla çapıp savaşa katılmış.*”

“*Ağabeyim Arslan Bey, Petro’nun Osmanlı’yı kötülediği ve kendisini kurtarıcı gibi gösterdiği mektuplar yazdığını anlamıştı. Bunların bir kısmı gideceği yere ulaşmadan bizim mirzaların eline geçermiş...*”

“*Osmanlı padişahlarının başları sıkıştıkça Selim Giray’a başvurduklarını, o sebeple dört kez tahta çıktığını anlattı.*”¹⁸⁹

Romandan alınan birkaç örnekte de görüldüğü gibi geriye dönüş tekniği kullanılarak geçmişte yaşananlar aktarılmıştır. Romanın başından sonuna bu tekniğin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Romanın çeşitli bölümlerinde bu teknik kullanılmış ve olayların akışı kesilmeden aktarılmıştır. Geriye dönüşlerin yapıldığı bölümlerde roman kurgusu bozulmamış, romanın bütünlüğü korunmuştur.

2.6.3.8. Tasvir tekniği

Yazarın diğer tarihi romanlarında olduğu gibi bu romanda da tasvir tekniği kullanılmıştır. Kişi ve mekân tasvirleri ile kurgu güçlendirilmiş ve gerçeklik unsuru uyandırılmıştır.

Mekân tasvirlerinde saray, bahçe, vadi (doğa) ve Çadır Dağ yer almaktadır. Özellikle Çadır Dağ kutsal sayılmaktadır. Roman içerisinde o dağda edilen duaların kabul olacağına dair bir inanış yer almaktadır.

Mekân tasvirleri:

“*Sarayımın bahçesinde dalları aşağıdan yukarıya muntazam sıralı ladinler, yüksek Himalaya çamları karla örtülü, gözden kaybolmaya başladılar.*”

“*En başta erikler, sonra bademler, kayısılar; beyazlar, pembeler, yavruağzı goncalar yağın kar tanelerine karışır, uçarlar sessiz kanatlarıyla.*”

“*O yıl kış, vadiye bütünüyle egemen oldu; öyle ki neredeyse saray dâhil irili ufaklı bütün yapılar kar altında yitip gidecek, uzun bir uykuya dalacaklar...*”

“*Efendimiz Çadır Dağ’a gidip dua etsek belki faydası olur. O dağ kutsaldır. Orda edilen dua kabul olur, tutulan dilek yerine gelir.*”¹⁹⁰

Kişi tasvirleri:

“*Nergis yüzlü Maria’yı...*”

“*Sarışındı Maria; nergis bakışlı, şöyle hafiften baygın mavimsi gözleri...*”

¹⁸⁹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.15-121-122-239.

¹⁹⁰ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.14-15-273-305.

'Tuvuş Bey Yalıboyu'nun denize karşı duran sert kayaları gibiydi.'
'Şu Zarema, hanın delisi; sevgiliden öte vahşi bir at!'
'...Kehribâr. Adı gibi sarışın, gözleri bal aydınlığı, burnu, ağzı ve çenesi gülmediğinde haşın, sinsî, bozkır insanların sertliğine yamanlığına kavuşuyor.'
'Kırım Giray bilgili, iyi yetişmiş, uzak görüşlü, savaş taktiklerini çok iyi bilen bir idareci olmakla birlikte şu sıra Rusya'ya karşı sertleşmeye başlamıştı.'"¹⁹¹

Kişi tasvirleri ayrıntılı bir şekilde yapılmıştır. Romanda yer alan kişiler okur tarafından zihinde canlandırılabilir. Kişi tasvirlerinde doğaya ait unsurlar kullanılmıştır. Nergis bakışlı, sert kaya duruşlu gibi.

2.6.3.9. Montaj tekniği

Romanda türkü parçaları ve Selim Giray'a ait olduğu belirtilen şiir bulunmaktadır. Yazar bunları kullanarak montaj tekniğinden yararlanmıştır. Ayrıca romanın bölüm başlarında bulunan şiirler ise Sevinç Çokum'a aittir. Bunu Duygu Oylubaş Katfar'la yaptığı söyleşi sırasında "Aslında şiirin içindeydin ben ve şiirden hiç kopmadım. Romanlarıma şiirlerimi de kattım zaman zaman. Son kitabım Gözyaşı Çeşmesi'nde bölüm başlarına aldıklarım bana ait... Kırım Giray'ın ağzından yazıyorum."¹⁹² sözleriyle ifade etmiştir.

"“Maria... Narin, sarı nergis!
Güneş değil, sanki senin yüzün doğdu.”

'Geceye gizlendikçe gölgem
Aslım ortada yazık ki...
Sensin büyüyen kalbimin kuyusunda
Dilara... Şifa çiçeği.'

'Boztorgay değen ayvanın da
Cılgada bolur cuvası
Cavın cavsı sel alır
Ey aruvum
Cılayda kalır balası...'

'Goncenin rûyunda peydâ katre-i şebnem değil
Kaldı çeşm-i bülbül-i şîrîn-tekellüm goncede.'"¹⁹³

Yazarın romanda kendisine ait şiirler kullanması üslûbunu çok yönlü kullanabildiğinin göstergesidir. Hem roman hem hikâye hem de şiirler kaleme alan yazar bu romanında Kırım Giray'a uygun dizeler inşa etmiştir. Kırım-Tatar kültürüne ait olan 'Boztorgay' türküsüne yer vererek o dönem havasını ve tarihini hissettirmiştir.

¹⁹¹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.29-32-50-58-50-397.

¹⁹² Duygu Oylubaş Katfar, 'Sevinç Çokum Söyleşi', *Bizim Külliye Dergisi*, Sayı:75, 2018, s.74.

¹⁹³ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.7-242-267-268-330.

Romanın içerisinde farklı türde olan edebi eser parçalarının yer alması romanı kültürel açıdan zenginleştirmiştir.

2.6.4. Gözyaşı Çeşmesi Romanındaki Kelime ve Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Gözyaşı Çeşmesi romanı Kırım Hanı olan Giray'ın dönemini konu edinmektedir. Bu nedenle yazar Kırım Türkçesi'ne ait kelimelere yer vermiştir. Bu kelimelerden bazılarının anlamları romanda açıklanmıştır. Hanlığa ait bilgilerin verildiği yerlerde devlet adamlarının anlayabileceği bir dil kullanılmıştır. Aynı zamanda her karakter kendi yeteneklerine özgü bir şekilde konuşturulmuştur. Örneğin; hanın söylemlerinde daha donanımlı bir dil karşımıza çıkmaktadır. Sütannesi Tefek Hanım ise daha anlaşılır, günlük bir dile sahiptir.

Romandaki cümleler yazarın diğer romanlarındaki kadar açık ve sade değildir. Bir hanlığı anlatması dolayısıyla devlet işlerinin anlatıldığı satırlarda süslü kelimelerin yer aldığı uzun cümleler tercih edilmiştir. Birleşik cümlelerden sıklıkla yararlanılmıştır.

2.6.4.1. Romandaki Kelime Yapısının Üslûba Etkisi

Kırım Türkçesi'ne ait olan kelime ve kelime gruplarının kullanılması romana gerçeklik katmaktadır. Romanda tercih edilen bu kelimeler romana inandırıcılık ve samimilik katmıştır. Bazı kelimelerin anlamları yazar tarafından verilmiş bazı kelimelerin ise verilmemiştir.

Aşağıda romanda yer alan kelimeler ve anlamları açıklanmıştır.

- “Aydamlık: Haydutluk. (s.16-20)*
- Deprenme: Sarsılma. (s.17-24)*
- Çokrak başı: Pınar başı. (s.17)*
- Kötermek: Kaldırma, çıkarma. (s.18)*
- Kalgay: Birinci veliaht. (s.18)*
- Nureddin: İkinci veliaht. (s.18)*
- Hatun: Kadın. (s.20)*
- Balacık: Çocuk. (s.20)*
- İhtiram: Saygı. (s.21)*
- Cılamak: Ağlamak. (s.21)*
- Huday: Tanrı, Allah. (s.21)*
- Çerağ: Mum, kandil, lamba. (s.22)*
- Tuvgan: Soydaş. (s.27)*
- Çıdamlı: Sabırlı. (s.27)*
- Kargış: Kargıma, lanetleme. (s.28)*
- Ayıtmak: Anlatmak. (s.31)*
- İlgarlamak: Sabırsızlık göstermek, telaşlanmak. (s.31)*
- Pitraklanma: Ağaç dallarında görülen kabarcıklanma. (s.31)*
- Çamçak: Su kabı, çapçak. (s.32)*
- Akay: Ağ. (s.34)*

Maylı kalakay: Açma. (s.37)
Tögerek: Lavaş. (s.37)
Kıygaşa: Pişi. (s.37)
Sayvan: Güneşten, yağmurdan korunmak için veya süs olarak bir şeyin üzerine çekilen dam saçağı gibi düz veya eğimli örtü. (s.53)
Göyünmek: Dertlenmek, üzülmek. (s.56)
Payelendirmek: Paye vermek, belli bir payeye ulaştırmak. (s.56)
Paşalı: Kaftanın altına giyilen uzun entari. (s.56)
Tör: Girişin karşısında minderli kerpiç sedir. Başköşe. (s.57)
Kaytarma: Kırım halk dansları. (s.61)
Sançmak: Delip geçmek, saplamak. (s.77)
Görklü: Güzel, gösterişli. (s.98)
Yaraşıklı: Yaraşan, uygun, yaraşır. (s.99)
Uçan suv: Çağlayan. (s.109)
Pısmak: Pusmak. (s.115)
İkirciklenmek: İskillenmek. (s.172)
Köp: Çok. (s.179)
Sagışsız: Sayısız. (s.179)
Aruv: İyi, güzel. (s.188)
Kâşane: Büyük, süslü köşk vb. yapı. (s.188)
Kotarmak: Bir işi tamamlamak. (s.197)
Şorpa: Et suyu. (s.233)
Peşkir: İnce havlu. (s.233)
Neşvünema: Gelişmek, yetiştirme. (s.235)
Direngen: İnatçı. (s.238)
Kıygaşa: Kızarmış hamur. (s.239)
Cantık: Pide. (s.239)
Köbete: Yemek. (s.244)
Kaytarmak: Geri çevirmek, iade etmek. (s.252)
Boztorgay: Serçe. (s.252)
Kırma: Börek. (s.259)
Erinşek: Tembel. (s.267)
Börk: Başlık. (s.297)
Aylançık: Dolambaçlı. (s.319)
Tegenek: Diken. (s.321)
İrimçik: Peynir. (s.334)
Söyündürmek: Söndürmek. (s.346)
Doyunmak: Yeteri kadar yemiş olmak, doymak. (s.348)
Yunmak: Yıkanmak. (s.348)
Koygun: Dokunaklı, etkili, içli, acıklı. (s.350)
Çapmak: Koşturmak. (s.392)
Çedik: Koncu kısa çizme. (s.404)
Peyke: Tahta sedir. (s.417)
Sadak: Okluk. (s.422)
Yırlamak: Türkü söylemek. (s.426)
Arışke: Tavuk çorbası. (s.427)''¹⁹⁴

¹⁹⁴ Sevinç Çokum, **Gözyaşı Çeşmesi**. Romanda anlamı yer almayan kelimelerin anlamları TDK GÜNCEL SÖZLÜK'ten alınmıştır. (<https://sozluk.gov.tr>)

Alıntılarda yer alan kelimeler roman içerisinde çok göze çapmaz ve dengeli bir dağılıma sahiptir. Yazar bu kelimeleri tercih ederek dönem havasını yansıtmaya çalışmıştır.

2.6.4.2. Romandaki Cümle Yapısının Üslûba Etkisi

Yazar, romanda çeşitli cümle türlerini kullanmıştır. Uzun paragraflar ve birleşik cümleler yazarın diğer tarihi romanlarına göre daha fazla tercih edilmiştir. Ayrıca romanda bazı kalıplaşmış söz gruplarına da yer verilmiştir. Bu söz grupları atasözleri ve nasihat sözleridir.

“‘At sahibini tanır, er kişiyi yürekliyi bilirdi.’
‘Aylançık da bolsa, col bolsun! (Dönemeçli de olsa, yol olsun.)’
‘Mükellef sofralar han olmanın gereğidir hem.’
‘Taht bendesi olan kişi ülkeye hükmeder ama kendine hükmedemez!’
‘Sen sen ol bir gün başa geçersen ayırt etme halkı, gözetirsen hepsini gözet!’
‘Tez ve beklenmediktir ölüm; bazen de sevgilinin yakıcı gözlerinde; ağır yavaştan...’
‘Sav bol akay! (Sağ ol ağa!)’
‘Memleketini yönetenler arasında, bir öfkesini tutamayanlar yenilirler, bir de öz toprağına yabancı olanlar...’
‘Eğilip girecek kadar evim, yatıp yiyecek kadar aşım olsun.’
‘Kaybetmeye alış kardeşim, acının en dışlisine de... Ve kaya gibi dur kardeşim! Sen hansın! İnsanoğlu güçlü bildiği kişiyi ne olursa olsun, öyle görmek ister!’”¹⁹⁵

Yazar, romanında hem öğüt niteliğinde sözler hem de romanın geçtiği döneme uygun cümleler kullanmıştır. Kalıplaşmış sözler kullanan yazar okurlarına da mesaj vermektedir. Bu sözler hayatın her alanında insanın karşısına çıkabilecek durumlar için geçerli olabilir.

Romanda yer alan cümleler; yapısına, yüklem türüne, yüklem yerine ve anlamına göre incelenmiştir.

2.6.4.2.1. Yapısına Göre Cümleler (Basit ve Birleşik Cümleler)

2.6.2.1.1. Basit Cümleler

Romanda yer alan basit cümleler aşağıda alıntılanmıştır.

“‘Dünyayı avuçlarında tutuyorsun.’
‘Rüzgâr sertleşti. Oğlum içerde uyuyor. Kavuşan’dayım.’
‘Efendimiz, düğme medeniyetin işaretidir.’
‘Ayağa kalktı.’
‘Saray ağasını bağışladım.’
‘O benim apakayım! Siz ne yapıyorsunuz?’”¹⁹⁶

Alınan örnek cümlelerden yola çıkarak yazarın kısa ve yalın basit cümleler kullandığını söyleyebiliriz. Romanın geneline baktığımızda basit yapı cümleler sayıca daha azdır.

¹⁹⁵ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.17-18-22-27-28-33-34-35-57-368.

¹⁹⁶ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.12-14-157-190-328-356.

2.6.2.1.2. Birleşik Cümleler

Birleşik cümlelerden bazıları aşağıda alıntılanmıştır. Özellikle geriye dönüş ve özetleme yapılan yerlerde birleşik cümlelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

“Oğlum Baht Bey geldi, ordumun genç kumandanı ışıklı yüzüyle; pencerenin ardı kar, üzerinde sönmekte olan kar taneleri bulunan savaş giysilerini hizmetliye uzattı; miğferini sıyırıp saçlarını eliyle alnından kaldırdı.’

‘Bahçesaray’da Divan görüşmelerinden sonra biraz eğlenmek, deli dolu soytarıların gösterilerini, taklalar atmalarını, düşmelerini aptallıklarını seyretmek, halk çalgıcılarını ya da Saray Çalgı Heyeti’nin sunduğu klasik parçaları dinlemek neden rahatsız ediyor bazılarını?’

‘Maria bu sözlerden hoşnut muydu, üzgün mü, sarsılmış mıydı, sevince mi gark olmuştu, anlaşılmadı.’

‘Südanay yine bir siyasetçi gibi geçmişe dayanan deneyimlerinden örnekler seçmiş, ayrılıkçılığı değil de bir aradılığı uygun görmüştü.’

‘Bahçesaray sokaklarındaki o iki katlı bahçeli evlere öyle özeniyorum ki keşke sevdiğimle öyle küçük bir evde birbirimize daha yakın yaşayıp gitseydik diye düşünmüyor değilim.’”¹⁹⁷

2.6.4.2.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler (İsim ve Fiil Cümleleri)

2.6.4.2.2.1. İsim Cümleleri

“Aslında sütannesine göre rüzgârın yönü gibi değişken bir kişiydi Kırım Can.’

‘Bozkır adetinde buğday ekmeği yoktur. Buna karşılık buğday kutsaldır ve berekettir.’

‘Ben prensesim.’

‘Bu iyi, toy düğün bolluktur, berekettir.’

‘Ne çok yetim öksüz var.’

‘Kalkık kaşların büründüğü anlam, kıvrıkcık kirpiklerin altında süzme siyah gözlerin söyledikleri hanı tutkuyla beklediğinin işaretidir.’”¹⁹⁸

2.6.4.2.2.2. Fiil Cümleleri

“‘Seninki ve benimki bir uçuşumun kıyısında doğdu ve engebeli yollardan geçti.’

‘Kırım Giray korkusuzluk kadar aklın da bir silah olabileceğini bilenlerdendi.’

‘Han, Akmesit’e haberci olarak gidecek üç ulak görevlendirdi.’

‘Tefek Hanım Kırım Giray’ın deri yeleğinin karanfil motifi işlemelerini tamamladıktan sonra hanla görüşmek için saray ağasına başvurup haber bekledi.’

‘Maria’nın üzerine sirke, şarap depolarını, kullanılmayan veya saklanan eski eşya hangarlarını bile göstermişti.’

‘Kirazlarla birlikte yakıcı sıcaklıklar belirir, kırık alanları o demde kızıl gelincikler sarardı.’”¹⁹⁹

2.6.4.2.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler (Kurallı, Devrik ve Eksiltili Cümleler)

2.6.4.2.3.1. Kurallı Cümleler

“‘Bozkırın dirençli yüzü sabaha kavuşuyordu.’

‘Burkan Ağa hanı bakışlarıyla ölçüp tartarak o sözleri bir yere oturtmaya çalışıyor olmalıydı.’

¹⁹⁷ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.9-22-190-201-334.

¹⁹⁸ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.20-22-39-55-58-77.

¹⁹⁹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.7-16-45-139-220-305.

'Kır atın koyuca gür kuyruğu ve aynı tonda yelesi, kıvrak duruşu, ayağını yere vurup sabırsızlanması adamın yüzüne hayranlık çizgileri eklemişti.'

'Herkesin bir vazifesi vardır diye ayıtmıştı.'

'Maria hiç aklına getirmedığı bu hediyenin firdolayı işlemelerinden, eteğindeki danteladan hoşlanmıştı.' 200

'Han yüzünü göğse kaldırdı; gök en aydınlık vaktini yaşıyordu.'”²⁰⁰

2.6.4.2.3.2. Devrik Cümleler

“'Kanıksadık kanın rengini, kılıcımızdan damlayan.'

'Nal uğultusu, demir çelik gürültüsü ve hayvanları yönlendiren seslenmelerle bir atlı kafilesi akıyordu toprağın üzerinden.'

'Kırım Giray, ikinci veliaht namzediyken Burgos'taki Pınarbaşı Çiftliği'nde bulunduğu sıralarda bir ara bezginliğe düşmüştü hani.'

'Ziyaretçi kabul törenlerinin tantanasına ve yoruculuğuna katlanılmalıydı elbet.'

'Acar Bey gülüyordu beyaz dişleriyle sessiz sessiz...'

'Yüzüne değen saçların rüzgârını tanıyordu han.'”²⁰¹

2.6.4.2.3.3. Eksilteli Cümleler

“'Sevincin ardından koklanan çiçeğin ellerinde dökülüvermesine benzer bir kırıklık...'

'Çocuksu tazelik ve saflık...'

'Camdaki buğuya çizip de sonra parmaklarımızla sildiğimiz hayal sevgilinin yeniden belirişi...'

'Dünya savaşına hazır bir halde bulunmak... Ve buna karar verebilmek... Bazen de verilmiş bir karara uymak zorunda kalış...'

'Her zamanki telaş...'

'Ayrıca hamamı hazırlatıp hazırlatmayacaklarını...'”²⁰²

2.6.4.2.4. Anlamına Göre Cümleler (Olumlu ve Olumsuz Cümleler)

2.6.4.2.4.1. Olumlu Cümleler

“'Benim yarlığım Osmanlı padişahının fermanına denktir.'

'Bir ayak sesi avluyu nazikçe çiğneyerek aşıyor.'

'Divan Efendisi Acar Bey karşılama töreninde her zaman olduğunca konuşmacıların önemli bir kişisiydi.'

'Kılıçların tokuşurken birbirine çarparak yaydığı o iç paralayıcı çelik sesleri sinirleri geren tonlarla bir süre duyuldu.'

'Maria, dikkatle ya da öyle görünerek odanın eşyasını, perdelerin endamla inişini, tavan nakışlarını inceliyordu.'”²⁰³

2.6.4.2.4.2. Olumsuz Cümleler

“'Seraskeri ve ordu güçleriyle katıldığı savaşlarda at üstünde kısıklı gözlerle ortamı gözden geçirdiği anlardaki kaygı ya da gerginliği bu meclislerde yüzüne yansımazdı.'

'Bir yere varamadı kadın, yorumsuz olacak bu rüya da.'

'Onsuz bir şeye benzemiyor bu saray.'

'Bir an önce dönmek istiyordum artık, Dilara'yı bu kadar yalnız bırakmamalıydım.'

²⁰⁰ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.28-37-39-63-200-241.

²⁰¹ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.11-16-19-98-158-191.

²⁰² Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.25-44-46-51-193-378.

²⁰³ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.42-65-99-147-195.

‘Sarayın o saatlerdeki hareketliliğine karşılık yine de kopamıyorduk. ’’²⁰⁴

Alıntılanan cümleler dışında kalan cümlelerin geneli devrik kullanılmıştır.

Yazar *Gözyaşı Çeşmesi* adlı romanında devrik cümleleri daha sık kullanmıştır. Cümleler birbirine noktalama işaretleri ve bağlaçlar ile bağlanmış, uzun paragraflar tercih edilmiştir.

²⁰⁴ Sevinç Çokum, *Gözyaşı Çeşmesi*, s.23-54-77-244-330.

SONUÇ

Sevinç Çokum, kendine has bir tavırla yazma serüvenine devam eden kadın yazarlardandır. Tarihe yön veren olaylardan ve kişilerden yararlanarak romanlarını kurgulayan yazar, roman şahıslarının duygu ve düşüncelerine de yer vermektedir. Onun tarihi romanlarında tarih ve şahıslar bir bütünü oluşturmaktadır.

Tarihi olayları ve kişileri hem bir fon gibi arkada kullanmış hem de romanın odak noktası yapmıştır. Bazı romanlarında tarih arka sahnede yer alırken bazı romanlarında daha ön plandadır.

Bizim Diyar'da Balkan coğrafyasından göç etmek zorunda kalan halkı roman kahramanı Rıfat'ın ailesi üzerinden aktarmaktadır. Balkan Savaşı öncesi, savaş dönemi ve savaş sonrasında yer aldığı romanda, halkın çektiği acılarla gerçek hayatta o coğrafyada yaşanmış olan olaylar kurgu yardımıyla okura ulaşabilmektedir.

Hilal Görününce'de 1853-1856 yıllarında yaşanan Kırım Savaşı ve etkileri anlatılmaktadır. Romanda Kırimlı olan Nizam Dede'nin ailesi ve çevresi üzerinden Kırım coğrafyası ve savaş dönemi aktarılmaktadır. Kırım halkının toprağına sahip çıkma serüveni yansıtılmaktadır.

Ağustos Başağı'nda Söğüt halkı üzerinden milli mücadele dönemi anlatılmaktadır. Savaş dönemi ve çekilen acılar yine ön plandadır. Savaş dönemi tüm halkın seferber oluşu, memleketin elden gitmesine izin vermemeleri dikkat çeker. Birlik ve beraberlik sonucunda savaşın kazanılması anlatılmaktadır.

Lacivert Taşı romanında yazar kendi atalarının hikâyesini anlatmaktadır. Ailesini anlattığını verdiği söyleşilerde belirtmiştir. Hüzünlü bir hikâyedir. Çerçilik yaparak geçimini sağlayan Hicret Bey ve ailesi romanın odak noktasıdır. Roman üç farklı kahramanın notlarıyla oluşturulmuştur.

Gözyaşı Çeşmesi Kırım Hanlığı'nın Giray Han dönemini anlatmaktadır. Hem aşkın hem de tarihin iç içe geçtiğı bir romandır. Giray Han'ın hem devlet adamı kimliğini hem de eşi Dilara'ya olan aşkını anlatır. Eşini kaybetmesiyle Osmanlı İmparatorluğu tarafından sürgün edilmesi ve sürgünden döndükten sonra yeniden tahta çıkması anlatılmaktadır.

İncelenen beş tarihi romanın öncelikle özetleri verilmiş sonrasında üslûba etki eden unsurlar incelenmiştir. Üslûp incelemesi yapılırken romanın yapısal özellikleri göz önünde bulundurularak anlatıcı, bakış açısı, anlatım teknikleri, kelime ve cümle varlığı incelenmiştir.

Her yazarın özgün bir dili ve aktarımı vardır. Sevinç Çokum'da kendi üslûbuyla romanlarını benzer doğrultuda kaleme almıştır. Anlatıcı ve bakış açısı romanın temelini oluşturan önemli unsurlardandır. İncelenen tarihi romanlarında genellikle o anlatıcı ve ilahi bakış açısını tercih etmiş ancak ben anlatıcı ve kahraman bakış açısına da yer vermiştir. O anlatıcı her şeyi bilme yetisine sahip olduğundan kahramanların hem fiziki hem de ruhsal özelliklerini yansıtmıştır. Ben anlatıcının yer aldığı romanlarında ise kahramanın iç dünyası kahramanın gözünden verilerek daha samimi bir anlatım tercih edilmiştir.

Romanlarında yer alan anlatıcılar değişse bile hepsini aynı düzlemde konuşturmayı başarabilmiştir. O anlatıcıdan ben anlatıcıya geçiş yaptığı romanlarında bunu başarıyla uygulamış, geçişler arasında romanda kopukluk meydana gelmemiştir.

Sevinç Çokum romanlarında anlatım tekniklerini kullanarak eserine canlılık ve dinamiklik katmıştır. Anlatım teknikleri sayesinde romanlarında farklı eserlerden alıntılar yapabilmiş, betimlemeleri canlı hale getirebilmiş, gerçeklik algısı oluşturabilmiştir. İncelenen beş tarihi romanında da tarihi olay ve kişileri anlatması dolayısıyla geriye dönüş tekniğini sıklıkla kullanmıştır. Romanlarında; tasvir, leitmotiv, montaj, mektup, geriye dönüş, anlatma-gösterme, diyalog, iç monolog, iç çözümleme, bilinç akışı ve özetleme tekniklerini kullanmıştır. Bu teknikler sayesinde anlatımı hareketli tutmuş ve romana sürükleyicilik katmıştır.

Tasvir tekniği ile kişi ve mekân betimlemeleri yapılmış, bu sayede okur zihninde kişilerin ve mekânların canlandırılabilmesi sağlanmıştır. Kişi tasvirleri daha kısa ve öz yapılırken mekân tasvirleri en ince ayrıntısına kadar verilmiştir. İncelenen romanlarda mekân tasvirlerinin daha uzun yapıldığı dikkat çekmektedir. Leitmotiv tekniği ile tekrarlanan kelime ve sözlere dikkat çekilmiştir. Tekrarlanan söz ve cümleler roman içerisinde anlam taşıyan unsurlardandır.

Montaj tekniğinin avantajı ile farklı eserlerden alıntılar yapılarak roman zenginleştirilmiştir. Mektup tekniği samimi bir hava yaratarak romandaki gerçeklik olgusunu derinleştirmiştir. Geriye dönüş tekniği sayesinde geçmişte yaşanmış olaylarla şimdiki zamanda yaşanan olaylar arasında bağlantı kurulmuştur. Geçmişe ait olayların bu teknikle yer verilmesi inandırıcılığı arttırmıştır. Anlatma-gösterme tekniği ile hem anlatıcı hem de kahramanların gözünden olaylar yansıtılmıştır. Diyaloglarla kahramanların duygu ve düşünceleri ön plana çıkmış, okur kahramanı daha iyi tanıma imkânı bulmuştur. İç çözümleme ile kahramanın iç dünyası anlatıcı

tarafından yansıtılırken iç monolog ve bilinç akışı teknikleri sayesinde kahramanın kendi içinden geçen düşüncelere birinci ağızdan tanık olunmuştur.

İç monolog ile kahramanın kendi duygu ve düşünceleri şeffaf olarak okura yansıtılmıştır. Bu durum okura, kahramanı kendi bakış açısından tanıyabilme imkânı sağlamaktadır.

Sevinç Çokum'un romanlarındaki kelime varlığı incelenirken anlatılan coğrafyada kullanılan/kullanılmış olan söylemler göz önünde bulundurulmuştur. Yazar, *Bizim Diyar* romanında Rumeli coğrafyasını anlatmış ve burada yaşayan gayrimüslimlerin kullandığı bazı kelimelere yer vermiştir. *Bre, mari, gusla, yortu, fotin* vb. kelime kullanımlarıyla kahramanlarının dilini harmanlamıştır.

Hilal Görününce'de Kırımlı bir aileyi anlatmış, Eski Türkçe kelimelere yer vermiştir. Kırım Türkçesi ve Rusça'ya ait sözleri kullanmış aynı zamanda bu söylemlerin anlamlarına da yer vermiştir.

Ağustos Başağı'nda Söğüt halkının savaş mücadelesini anlatırken kahramanlarını samimi ve içten bir dille konuşturmuştur. Yazarın zengin kelime dağarcığı farklı kullanımları tercih etmesini sağlamıştır. Bazı kelimeler sözlüğe bakma ihtiyacı hissettirmiştir, bu nedenle tezimizin içerisinde ilgili bölümde bu kelimelere ve anlamlarına yer verilmiştir.

Lacivert Taşı'nda çerçilik yapan bir aileyi anlatan yazar, kendi oluşturduğu çerçi dili ile bazı kullanımları tercih etmiştir. Yazar bu dili kendisinin oluşturduğunu söyleşisinde belirtmiştir. Yazarın kendi kendisine oluşturduğu bu dil onun dil malzemesine verdiği önemi de ortaya koymaktadır. Çerçi dilinin yanı sıra bazı yörelerde kullanılan farklı kelimeleri de kullanmıştır.

Gözyaşı Çeşmesi Kırım Hanlığı'nı anlatan bir romandır. Bu romanda da Kırım Türkçesi'ne ait unsurlar yer almaktadır. Yazarın romanını oluşturmada önce dil üzerine çalışma yaptığı aşıkardır. Bazı kelimelerin anlamları yazar tarafından verilmiştir. Anlamına yer verilmeyen kelimeler ise tarafımızdan ilgili bölümde açıklanmıştır.

Yazarın romanlarındaki döneme ait kullandığı kelimeler romanlarına gerçekçi bir hava katmaktadır. Aynı zamanda her romanı için dil araştırması yaptığı aşıkardır. Yazar, dili ustalıkla kullanan birisidir. Romanlarında kullanmış olduğu farklı kelimeler dile verdiği öneme işaret etmektedir. Kahramanların konuşmasında ve olayların anlatılışında mahalli söylemle birlikte Türkçe kullanımını ön planda tutmuştur.

Romanlarda yer alan cümleler ise yapısına, yüklem türüne, yüklem yerine ve anlamına göre incelenmiştir. Yazar romanlarında uzun cümleleri daha çok tercih etmiş bu nedenle birleşik cümlelerden sıklıkla yararlanmıştır. Cümleler tekdüze değildir. Hem kısa hem uzun cümlelerden yararlanmıştır. Devrik ve eksiltili cümlelerin yoğun kullanıldığı görülmektedir. Eksiltili cümleler kendisinden önce veya sonra gelen cümlelerle anlam kazanmaktadır. Devrik cümleleriyle anlatıma farklı bir hava katmıştır. Hem isim hem fiil cümlelerini tercih etmiştir. İsim cümleleri fiil cümlelerine göre daha az kullanılmıştır.

Tarihi romanlarının anlatıcı ve üslûp açısından incelenmesi sonucunda bakış açısı, anlatıcı, anlatım teknikleri, kelime ve cümle varlığı göz önünde bulundurularak bir çalışma yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, yazarın üslûbunu oluştururken hangi unsurlardan yararlandığı açıklanmaya çalışılmıştır. Üslûp (stilistik) incelemelerinde farklı çalışmalar yapıldığını belirtmiştik. Bu konu üzerinde çalışanlar farklı inceleme tarzlarını benimsemişler ve birbirlerinden farklı inceleme metotları geliştirmişlerdir. Biz bu çalışmada anlatıcı ve üslûbu belirlediğimiz başlıklar altında incelemeyi tercih ettik. Sevinç Çokum'un romanlarında tercih ettiği anlatıcıları ve kullandığı üslûbu ortaya koymak amacıyla bu çalışmanın edebiyat tarihine katkı sağlayacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. (2014). *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2017). *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili-Teori ve Uygulama*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çetin, N. (2021). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İ. (2009). *Metin Tahlillerine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çokum, S. (2018). *Bizim Diyar*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2015). *Hilal Görününce*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2019). *Ağustos Başağı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2019). *Lacivert Taşı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çokum, S. (2016). *Gözyaşı Çeşmesi*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ejder, V. (2007). *Grammer Kitaplarına Göre Türkiye Türkçesi'ndeki Cümle Çeşitleri ve Mukayeseleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Garipoğlu, K. (1989). *Örnekli Kompozisyon Bilgileri*. İstanbul: Serhat Kitap Yayın Dağıtım
- Huyugüzel, Ö.F. (2018). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Jahraus, O. (2009). *Grundkurs Literaturwissenschaft*. Stuttgart: Klett Lerntraining GmbH.
- Kaplan, M. (2015). *Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karakaya, Z. (1996). *Üslûp ve Üslûpbilim Kuramları*. Samsun: Akademik Açık Dergisi, Sayı 2.
- Katfar, D.O. (2018). *Sevinç Çokum Söyleşisi*. Ankara: Bizim Külliye Dergisi.
- Nemutlu, Ö. (2020). *Sevinç Çokum'un Romanlarında Tarihî Malzemenin İşlenişi*, Ankara: Yeni Türk Edebiyatı Dergisi.
- Polat, İ. (2016). *Dede Korkut Kitabı'nda İç Konuşma/Monolog Tekniği*. Erzurum: A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.
- Sazyek, H. (2004). *Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması*. Folklor-Edebiyat Dergisi, Sayı 37.
- Stevick, P. Çeviren: Sevim Kantarcıoğlu. (2017). *Roman Teorisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tekin, M. (2018). Roman Sanatı Romanın Unsurları I. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.

İnternet Siteleri

(<https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-cevdet>)

(<https://islamansiklopedisi.org.tr/uslup>)

(https://www.sevinccokum.info/?page_id=583)

(https://www.sevinccokum.info/?page_id=829)

(https://www.sevinccokum.info/?page_id=1699)

(<https://sozluk.gov.tr>)

(<https://www.ulkucudunya.com/index.php?page=mulakat-detay&kod=76>)

